

habentes fabros ferrarios Hebraei, arma ad repugnandum facerent; ita nunc Chaldaei, destructa Jerusalem et vastata omni terra repromissionis, sata-gunt ut nullus in ea remaneat artifex, nullus inclusor, qui vel sædata urbis cœnia componere, vel possit resarcire dirupta; quin potius quidquid apud gentem exterminatam artis invenerant, totum in Babyloniam transférerunt; ut vel ad nihilum valeat ultra, vel illius civitatis utilitatibus proficiat. Cujus tam deſendæ historiæ, quia multum negligentiae nostri temporis congruit, non opinor allegoriam esse reticendam. Constat namque, quod Jerusalem et terra Israel civitatem Christi, id est, Ecclesiam sanctam; Babylon autem et Chaldaei sive Philisthai, civitatem diaboli, id est, omne malignorum sive hominum seu angelorum multitudinem designant; servitque Israel Philisthæis sive Chaldæis, cum fideles quique nomine tenus in Ecclesia consistentes, cœteram ab immundis vel spiritibus vel hominibus decepti, aut avaritiæ, aut luxuriæ, aut alteri cuilibet peccato mentis colla submittunt. *Abducit autem Nabuchodonosor Israel, et universos principes, fortesque exercitus, decem millia, in captivitatem, cum aut magistros populorum, et eos qui invincibili animo Domino servire, ac decalogum legis fideliter in Dei ac proximi videbantur amore conservare, subito sive illecebris mundi, seu adversitatibus subacti, aut majoribus se facinoribus polluunt, aut certe in hæresim declinando, apertæ apostasiæ notam incidunt. Arma vero, quibus contra diabolium repugnantes, libertatem a Deo nobis donatam defendamus, quæ sunt alia, nisi eloquia Scripturarum? In quibus et ipsius Domini, et sanctorum ejus exemplis, quo ordine bella vitiorum superari debent, luce clarius discimus. Sed Philisthæi filios Israel fabris armorum privant, cum maligni spiritus animas fidelium a meditatione sacræ lectionis, sæcularia illis negotia inserendo retardant, ne vel ipsi per hujus exercituum resistendi fiduciam sumant, vel alios forte qui legere nesciunt, ad resistendum vitiiis exhortando*

A aut corripiendo accedant. Tollunt fabros armorum, cum eos qui sacra eloquia norunt, in tantum sceleribus obruunt, ut dicere bona quæ didicerant, pro-sus erubescant. Transferunt omnem artiſicem et iaculosorem in Babyloniam de Jerusalem, cum eos qui multifaria virtutum operatione pluribus professo, et civitatem Dei contra irruptiones tentationum munire solebant, a proposito deflectunt; atque ingenium quod tuitioni sanctæ Ecclesiæ impendere debuerant; ad voluntatem potius regis vitiorum dispensare compellunt. Quod si inclusorem hoc loco non ostiorum sive murorum, sed auri potius gemmarumque intelligere voluerimus, ad unum profecto, eundemque spiritualis expositio finem respicit. Dictum quippe est de sapientia, *quia aurum est et multitudo gemmarum* (Prov. xx); atque ideo inclusores horum non alios aptius quam doctores intelligere valemus, qui quandiu recte vivunt ac docent, in ornatum sanctæ civitatis industriam suæ artis impendunt. At si forte erraverint, quid nisi a gente Chaldæorum captivi Babyloniam transferuntur? Et quoniam artiſicem et inclusorem ab Jerosolymis Babyloniam transmigrare, hoc est talentum verbi cœlitus acceptum in terram defodi, id est, scientiam spiritualem ad peccatorum opera converti.

Obsecro, lector, ut si quid tibi in his explanation-culis gratum dixi, ad laudem donantis Dei referas. Sin autem alias, ita imperitiæ vel præsumptioni meæ veniam tribuas, ut ipse cum omnibus quibuscumque potes crebræ meditationi, continuæ observationi, opportunitæ prædicationi divinarum insistas Scripturarum; communique labore satagamus, ut nos negotiatores dominicæ pecuniæ fideles, nos artiſices et inclusores spiritualium gemmarum sive mœniorum, nos propugnatores sanctæ civitatis, nos cœlestium inveniamur fabri armorum; nobis reversus a nuptiis summus Paterfamilias dicere dignetur: *Quia super pauca fuistis fideles, super multa vos constituam, intrate in gaudium Domini vestri* (Matth. xxv). Amen.

DE TEMPIO SALOMONIS LIBER.

EPISTOLA AD EUMDEM ACCAM,

DE TEMPIO SALOMONIS.

Hortatur nos vas electionis et magister gentium, ad lectionem divinarum eloquiorum, veridica voce contestans, quia *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus* (Rom. xv). Ubi optime a obtinendam spem cœlestium bonorum patientiam nobis habendam, et consolationem Scripturarum inspicendam esse declarat. Patientiam videlicet, ut ea quæ occurrerint adversa, mente humili ac submissa, quasi a justo iudice et pio patre irrogata flagella toleremus; sive ad virtutum gloriam, augmentumque meritorum, si iusti et innocentes

D ferimur; seu ad correctionem morum, si vitiiis implicamur. Consolationem vero Scripturarum, ut harum crebra meditatione ad memoriam revocemus, quantum illi summi patres, et præclara Ecclesiæ lumina tenebræ afflictionis sæpe in vita præsentii pertulerint, quantum in futura vita gloriæ cum Domino merito pietatis et patientiæ perceperint, quantum etiam in hac vita apud fideles omnes indefectivæ laudis et claritatis reliquerint, dicente Scriptura (Prov. x): *Memoria iusti cum laudibus, et iterum* (Eccli. xlv): *Corpora sanctorum in pace sepulta sunt; et nomina eorum vivent in generationes et*

generationes. Et apostolus Jacobus (Jac. v): Ecce A bus (Psal. cxiii), multasque nobis in domo Patris beatificamus, inquit, eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis. Non autem frustra commemoratis justorum pressuris addidit: Et finem Domini vidistis; quia neque ille hinc sine flagello exiit, qui hic sine vitio vixit; quique ad sanandos infirmos, mortuosque suscitandos apparuit in mundo, ipse ad præmonstrandum nobis exemplum patientiæ, per infirmitatem mortis votuit redire de mundo. Unde Psalmista cum dixisset (Psal. lxxvii): Deus noster, Deus salvos faciendi; mox admirando vel potius obstupescendo subjunxit: Et Domini Domini exitus mortis. Itaque per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus, etiam nos consolandi post nostrarum afflictiones pressuram, cum et ipsi in tribulatione patientes existiterimus, et eorum actus ad mentem reduxerimus, qui nos et merito justitiæ longe præcesserunt, et longe majora nobis adversitatum certamina tolerarunt. Illi etenim propter justitiam qua excellenter eminebant, persecutiones sæpe patiebantur injustorum, quatenus cum operatione justitiæ coronam insuperabilis patientiæ perciperent, et insuper cunctis se sequentibus, gloriosa perseverantia sua vestigia præfixa relinquerent. Nos autem sæpius misericordia et provisione Conditoris nostri pro nostris castigamur erratibus, ut salubri compunctione ad conscientiam nostram redeunt, puniamus sollicitè lacrymis diluentibus, quod illecebris fallentibus ac negligentibus admisimus; sicque juvante Domino correcti ad spem vitæ, ad illorum, qui innocentes afflicti sunt, mereamur pertinere consortium. Nam et hoc in consolatione Scripturarum invenimus, quia benedixit Dominus omnes timentes se, pusillos cum majori-

INCIPIIT LIBER.

CAPUT PRIMUM.

Quod ædificatio tabernaculi et templi unam eandem Christi Ecclesiam designet.

Domus Dei quam ædificavit rex Salomon in Jerusalem, in figuram facta est sanctæ universalis Ecclesiæ, quæ a primo electo usque ad ultimum, qui in fine mundi nasciturus est, quotidie per gratiam regis pacifici, sui videlicet Redemptoris, ædificatur. Quæ partim peregrinatur adhuc ab illo in terris, partim evasis peregrinandi ærumnis cum illa jam regnat in cælis, ubi, peracto ultimo judicio, tota est regnatura cum ipso. Ad hanc domum pertinent electi angeli, quorum nobis similitudo in futura vita promittitur, dicente Domino: Illi autem qui digni habebantur sæculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt uxores, neque enim ultra mori poterunt. Equales enim ætatis sunt, et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis (Matth. xix). Ad hæc pertinet ipse Mediator Dei et hominum homo Christus Je-us, ipso attestante cum ait: Solvite templum

hoc, et in tribus diebus excitabo illud (Joan. ii). Quod exponens evangelista, subjunxit: Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Dicit autem Apostolus de nobis: Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis (II Cor. vi). Si ergo ille templum Dei per assumptam humanitatem factus est, et nos templum Dei per inhabitantem Spiritum ejus in nobis efficitur, constat utique quia figuram omnium nostrum et ipsius, Domini videlicet et membrorum ejus quæ nos sumus, templum illud materiale tenui. Sed ipsius, tanquam lapidis angularis singulariter electi, et pretiosi, in fundamento fundari, nostri autem tanquam lapidum verorum, superædificatorum super fundamentum apostolorum et prophetarum, hoc est super ipsum Dominum (Ephes. ii). Quod melius ex considerato ordine ipso templi ædificati patebit, ut in quibusdam videlicet figura ad ipsum Dominum, in quibusdam vero ad omnes electos pertineat, in quibusdam intemeratam in cælis angelorum felicitatem, in quibusdam invictam in terris hominum pa-

tientiam describat, in quibusdam collata hominibus angelorum auxilia, in quibusdam remunerata cum angelis hominum certamina demonstrat. Designat eandem domum Domini spiritualement, etiam tabernaculum quondam factum in eremo per Moysen (*Exod. xxv*). Verum quia illa domus in itinere, quo ad terram re-promissionis veniebat, hæc autem ædificabatur in ipsa terra re-promissionis et in civitate Jerusalem; illud ut de loco ad locum crebro Levitarum ministerio deportatum tandem in terram promissæ hereditatis induceretur, hæc ut mox in patria ipsa et civitate regia constructa inviolabili semper fundamento consisteret, donec inditum sibi figurarum cœlestium munus impleat; potest in illa præsentis Ecclesiæ labor et exsiliium, in hac futura requies et beatitudo figurari. Vel certe quia a solis filiis Israel illa, hæc autem a proselytis etiam et gentibus facta est, possunt in illa principaliter patres veteris testamenti, et antiquus ille Dei populus, in hac autem congregata de gentibus Ecclesia figuratim exprimi. Quamvis ædificium utriusque domus enucleatius spirituali sensu discussum, et labores præsentis Ecclesiæ quotidianos, et præmia in futuro perennia, gaudiaque regni cœlestis, et electionem primæ de Israel Ecclesiæ, et salutem omnium gentium in Christo multimodis ostenditur insinuare figuris. Tractaturi igitur, juvante Domino, de ædificatione templi, et in structura materiali spiritualement Dei mansionem quesitori, opportunum videtur ut primo de operariis ejus, qui et unde fuerint, simul et de ipsa materia unde factum est, aliqua dicamus. **Nam** et hæc spiritualibus gravata esse sacramentis testatur Apostolus, qui ait, *Omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter nos (1 Cor. x)*.

CAPUT II.

Quomodo Hiram rex Salomonem in opere juverit.

Narrat Regum historia, quia Salomon ædificaturus domum Domino, quæsierit auxilium ab Hiram rege Tyri, qui erat amicus David omni tempore, et cum ipso quoque Salomone, postquam regno potitus est, pacem habere jam cœperat; promptumque mox ad adjuvandum se in omnibus ejus animam invenerit, ita ut artifices illi et ligna, et aurum, prout opus habebat, dederit. Cujus beneficii gratia, Salomon ei per annos singulos plurimos tritici et olei coros, in cibum domui ejus dabat (*III Reg. v*). Nulli autem dubium, quod Salomon, qui interpretatur pacificus, et ipso nomine, et serenissimo regni sui statu, illum significet, de quo dicit Isaias: *Multiplicabitur ejus imperium, et pacis ejus non erit finis (Isa. ix)*. Hiram vero, qui Latine dicitur vivens excelsæ, credentes ex gentibus et vita simul cum fide gloriosos figuratim exprimit. Neque aliquid prohibet, quin Hiram, quia rex erat, regalique potentia Salomonem in ædificio domus Domini juvabat, conversos ad fidem ipsos rerum dominos typice denuntiet, quorum ope constat Ecclesiam sæpius adjutam, nobiliter augmentatam, et contra hæreticos, schismaticos, et paganos principalibus erectam esse decretis. Petit ergo Salomon

A in opere templi auxilium ab Hiram, quia cum veniens in carne Dominus dilectam sibi domum, videlicet Ecclesiam, ædificare disponderet, non de Judæis tantummodo, verum etiam de gentibus adjutores operis elegit. Nani de utroque populo ministros sermonis assumpsit. *Misit Hiram Salomoni præcisa de Libano ligna cedrina et abiegna, quæ in domum Domini ponerentur*, quia conversa gentilitas misit ad Dominum viros quondam in sæculo claros, sed securi dominicæ increpationis de monte suæ superbiæ jam dejectos et humiliatos, qui ad normam evangelicæ veritatis instituti, in ædificio Ecclesiæ pro suo quoque merito, vel tempore collocantur. *Misit quoque artifices*, qui conversos ad veram sapientiam philosophos, qui gratia eruditionis populis quoque regendis jure præponerentur, Domino gentilitas obtulit. Qualis ipsis apostolorum temporibus Dionysius Areopagita, qualis deinceps doctor suavis et fortissimus martyr Cyprianus, alique quamplurimi. *Misit et aurum*, quod in eadem significatione accipitur, quia nimirum viros sapientia claros ostendit. Pro quibus cunctis oblationibus gentilitas a Domino exspectat dona gratiæ cœlestis, triticum videlicet verbi Dei, et oleum charitatis atque unctionis, et illuminationem Spiritus sancti. Convenit autem apte rebus Ecclesiæ quod in auxilium operis sancti flagitanter ait ad Hiram Salomon: *Præcipe igitur ut præcidant mihi cedros de Libano, et servi mei sint cum servis tuis*. Servi quippe Hiram, qui præcedebant Salomoni cedros de Libano, doctores sunt electi de gentibus, quorum officium est, eos qui in hoc mundo rebus et gloria lætabantur, a superbiæ fastu corrigendo sternere, atque ad obsequium sui Redemptoris eorum vota transferre. Cum quibus videlicet servis erant et servi Salomonis, ac pariter memorato instabant operi; quia primi doctores ex gentibus necesse habebant ipsorum apostolorum, qui a Domino didicerant eruditione in verbo fidei institui, ne si absque magistris docere inciperent, magistri existerent erroris. Idcirco enim Salomon servos Hiram cedere sibi voluit ligna de Libano, quia doctiores erant servis suis ad cædendum. Et idcirco simul servos suos adesse voluit, ut ostenderent cædentibus, cujus mensuræ ligna fieri deberent. Cujus rei figura in promptu est, quia nimirum apostoli certius verbum evangelii, quod a Domino audire meruerunt, aliis prædicare noverant; sed gentiles ab errore conversi atque ad veritatem Evangelii transformati, melius ipsos gentium errores noverant, et quo certius noverant, eo artificiosius hos expugnare, atque evacuare didicerunt. Paulus quidem sacramentum Evangelii, quod per revelationem didicerat, melius novit, sed Dionysius melius referlere poterat falsa Athenarum dogmata, quorum cum erroribus syllogismus a puero et argumenta cuncta noverat. Cui sensui convenit apte quod sequitur: *Scis enim quod non est in populo meo vir qui noverit cedere ligna sicut Sidonii*. Non enim erat in populo Judæorum, ubi Dominus corporaliter præsens docebat, ullus eorum qui tam docte nosset errores

refellere gentium, quam ipsi conversi ad fidem gentiles, et ex gentibus facti Christiani. Sidonii namque et Tyrii, quia gentilium fuere populi, merito in figura gentium accipiuntur.

CAPUT III.

Quot operarios Salomon in opere templi habuerit.

Quot autem servos Salomon noster in hoc opus miserit, in sequentibus mystico sermone designatur cum dicitur: *Elegit Salomon operarios de omni Israel, et erat indictio triginta millium virorum, mittebatque eos in Libanum decem millia per menses singulos vicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis.* Ubi primo notandum, quod non frustra Salomon operarios de omni Israel elegit, neque erat ulla portio populi de qua non digni tantopere viri assumerentur quia nimirum non nunc de una stirpe sacerdotis Aaron eligendi, sed de omni sunt Ecclesia quaerendi, qui ædificare domum Domini vel exemplo suo vel dicto sufficiant, et ubicunque inventi fuerint, mox in officium doctorum absque ulla personarum acceptione promovendi. Talesque cum ad erudiendos infideles atque in collegium Ecclesie vocandos ordi-
nantur, quasi ad cædendas in Libano templi materias viri strenui atque electi nutriuntur. Et quidem numerus triginta millium quo iidem lignorum cæsores censebantur, potest ad eorum figuram apte referri, qui in fide Trinitatis sunt perfecti, quod doctoribus maxime congruit. Verum quia triginta millia ita erant ordinata, ut dena millia per menses singulos operi sancto instarent, magis denarii numeri sacramentum pendere debemus. Dena namque millia virorum de Israel ad cædenda ligna in opus Domini mittuntur; quia quicumque doctores atque insipientium eruditores sunt ordinandi, decem præcepta legis per omnia et ipsi observare, et auditoribus suis debeat observanda monstrare, et præmia in cælis futura, quæ denario solent figurari, et ipsi sperare, et auditoribus suis speranda semper debent intimare. Terni autem menses, quorum distantia singulis erat cæsoribus imposita, perfectionem trium virtutum Evangeliorum typice denuntiant, eleemosynæ videlicet, orationis, et jejunii. Cum enim dixisset Dominus in Evangelio: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis (Matth. vi)* in prosecutione ejusdem sententiæ, non aliud quam eleemosynæ, orationis, et jejunii fecit mentionem, quæ non ad hominum ostentationem, sed ad solam inspectoris interni gloriam essent facienda, alioqui a fructu æternitatis vacua manerent. Quibus verbis aperte docuit, omnes virtutum fructus his tribus quasi ramis de una charitatis radice prodeuntibus insinuari. Per eleemosynam namque comprehenduntur omnia, quæ ad dilectionem proximi explendam benevole in fratres operamur. Per orationem, omnia quibus per internam compunctionem nostro Conditori conjungimur. Per jejunium, omnia quibus nos a contagione vitiorum et illecebris sæculi observamus, ut libera mente et corpore casto, dilectioni

valeamus inherere semper et Conditoris nostri et proximi. Et isti sunt tres menses operariorum templi. Nam quia mensis plenitudine dierum lunaris circuli perficitur, per illum plenitudo virtutis cujusque spiritualis ostenditur, in qua mens fidelium a Domino quotidiana illustratione, quasi luna a sole respicitur. Unus mensis quo ligna ad opus templi cædebantur, eleemosyna est, id est, opus misericordiæ quo erga salutem proximi, ut in unitatem sanctæ Ecclesie, bene proficiendo perveniant, docendo, castigando, commoda temporalia impendendo, vitæque exempla monstrando laboramus. Duo autem reliqui menses, quibus in domibus suis manere ac suis necessitatibus sunt vacare permitti, oratio est et jejunium, quibus præter ea, quæ erga necessitatem fratrum foris operamur, nostræ salutis propriæ curam intus conversi mente ad Dominum gerimus. Et quoniam illi solum perfecte, vel suæ vel fraternæ salutis curam gerunt, qui se intuitioni divinæ gratiæ humiliter subdunt, recte sequitur: *Et Adoniram erat super hujusmodi indictmentem.* Adoniram namque, qui Latine dicitur Dominus meus excelsus, quem melius quam ipsum quem nomine imitatur insinuat, Dominum videlicet Salvatorem? Et nunc Adoniram operariis templi præponitur, ut sua provisione rite ordinetur, quibus mensibus singuli ad operandum exeant, quibus de-
nuo ad curandum domum suam redeant; cum Dominus et Salvator noster mentes sanctorum prædicatorum sua familiariter illustratione informat ad discernendum, quando oporteat ædificandi Ecclesiam opus inire prædicando, vel alia pietatis opera præstando; et quando rursus conveniat ad suam ipsorum conscientiam examinandam, quasi ad inspiciendam domum suam reverti, et hæc orationibus ac jejniis superno visitatore ac inspectore dignam reddere. *Fuerunt itaque Salomoni septuaginta millia eorum, qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in monte, absque præpositis numero trium millium trecentorum præcipientium populo et his qui faciebant opus.* Latomos dicit lapidum cæsores. Idem autem lapidum cæsores, quod et lignorum figurate designant, hoc est, sanctos prædicatores, qui mentes insipientium labore verbi Dei exercent, eosque ab ea in qua nati sunt turpitudine ac deformitate transmutare contendunt, ac regulariter institutos unitati fidelium, ædificationi videlicet, aptos reddere curant. Quod autem et ligna et lapides in monte cæduntur, et cæsa ac præparata utraque materies ad montem domus Domini transfertur, patet sensus, quod omnes homines in monte superbiæ nati sumus, quia de prævaricatione primi hominis, quam superbia fecit, originem carnis traximus. Quicumque autem gratia Dei præordinati ad vitam excidimur catechizando, et sacramenta fidei percipiendo, de monte superbiæ in montem domus Domini transferimur, quia eruti de potestate tenebrarum, ad arcem virtutum, quæ est in unitate sanctæ Ecclesie, pervenimus. Notandum autem, quod iidem operarii ita erant distributi, ut pars in monte lapides cæderent, pars item

onera portarent. Diversa namque sunt dona Spiritus, et quidam majorem dicendi, atque protervos arguendi constantiam habent, quidam mitiores ad consolandos pusillanimes et sublevandos infirmos existunt, quidam utriusque virtutis munere præditi ad opus Domini conveniunt; quales fieri voluit quibus loquitur Apostolus dicens: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.* Præpositi autem qui præerant singulis operibus, ipsi sunt sacræ conditores Scripturæ, quorum magisterio in omnibus erudimur, quomodo inscios docere, contemptores corripere, quomodo nos invicem opera nostra portare, ut impleamus legem Christi, conveniat. Quanto autem quisque plus in sustentandis proximorum necessitatibus, sive in castigandis eorum erratibus laborat, tanto certiora in futuro præmia, vel quietis animarum post mortem, vel beatæ corporum immortalitatis exspectat. Unde recte præfati operarii LXX millia et LXXX millia esse perhibentur. Septuaginta videlicet propter sabbatismum animarum; septimus enim dies in sabbatum, id est, requiem consecratus est. Octoginta propter spem resurrectionis, quæ octava die, id est, post sabbatum in Domino præcessit, et in nobis quoque octava die simul et octava ætate, futura speratur. Præpositi autem erant tria millia trecenti (II Part. II), propter fidem nimirum sanctæ Trinitatis, quam sancta nobis eloquia prædicant. Quod vero pro tribus millibus trecentis præpositus, in libro Paralipomenon tria millia sexcenti sunt scripti, ad eandem prorsus sublimium virorum respicit perfectionem. Nam quia in senario numero Dominus mundi ornatum complevit, recte in eo perfecta honorum solent opera figurari; et quia sancta Scriptura cum fide veritatis opera justitiæ docet habenda, recte præpositi templi tria millia sexcenti fuisse perhibentur. Nec prætereundum, quod hæc septuaginta et octoginta millia portantium onera, et latomorum cum præpositis suis non tuere de Israel, sed de proselytis, id est, advenis qui morabantur inter eos. Scriptum namque est in libro Paralipomenon: *Numeravit autem Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem quam dinumeravit pater ejus David, et inventi sunt centum quinquaginta tria millia sexcenti, fecitque ex eis septuaginta millia, qui onera portarent, etc.* Proselytæ autem Græcè vocabantur, qui ex aliis nationibus progeniti in fidem et consortium populi Dei accepta circumcissione transierunt. Fuerunt itaque operarii domus Domini de filiis Israel, fuerunt de proselytis, fuerunt de gentibus. De filiis videlicet Israel triginta millia, qui ad præcidendas de Libano cedros missi sunt. De proselytis isti de quibus nunc locuti sumus, lapidum cæsores. De gentibus Hiram ipse et servi ejus, qui cura servis Salomonis ligna cædebant de Libano. Omne igitur hominum genus, per quod ædificanda erat ecclesia, in ædificio templi præcessit. Judæi namque, proselyti, et gentiles conversi ad veritatem Evangelii, unam eandemque Christi Eccle-

A siam, sive recte vivendo, sive etiam docendo construunt.

CAPUT IV.

De quali lapide templum sit factum.

Præcepitque rex, ut tollerent lapides grandes pretiosos in fundamentum templi, etc. Fundamentum templi nullum est aliud mystice intelligendum, quam illud quod ostendit Apostolus dicens: *Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (I Cor. III).* Qui propterea recte fundamentum domus Domini potest vocari, quia (sicut ait Petrus) *non est aliud sub celo nomen datum hominibus, in quo nos oporteat salvos fieri (Act. IV).* In quod fundamentum lapides grandes et pretiosi tolluntur, cum præcipui factis ac sanctitate viri, familiari mentis sanctitate suo adherent Conditori, ut quo firmitus in eo spem suam ponant, eo fortius altorum vitam dirigere, quod est latitudinem portare, sufficiant. Lapidem ergo qui in fundamentum templi ad portandum ædificium omne ponebantur, proprie sunt prophetæ et apostoli, qui verbum et sacramenta veritatis, sive visibiliter sive invisibiliter, ab ipsa Dei sapientia perceperunt. Unde et nos qui horum doctrinam, sive vitam studemus pro nostro modulo imitari, fundatos dicit Apostolus super fundamentum apostolorum et prophetarum (*Ephes. II*). Sed et generaliter perfecti quique, qui fideliter ipsi Domino adherere, et impositas sibi fratrum necessitates fortiter ferre didicerint, his possunt lapidibus grandibus ac pretiosis indicari. Qui bene lapides primo quadrari, ac sic in fundamento poni jubentur. Quadratum namque omne, quocumque vertitur, fixum stare consuevit. Cui nimirum figuræ corda assimilantur electorum, quæ ita in fidei firmitate consistere didicerunt, ut nulla concurrentium rerum adversitate, nec ipsa etiam morte, a sui rectitudine status possint inclinari. Quales videlicet doctores Ecclesia non solum de Judæa, verum etiam de gentibus per plures suscepit. Unde bene de lapidibus hujusmodi grandibus pretiosis et quadratis subditur: *Quos dolaverunt cæmentarii Salomonis et cæmentarii Hiram.* Dolantur namque lapides pretiosi, cum electi quique credentium, sanctorum instructione et instantia quidquid in se habent noxium et inane relinquunt, atque ante conspectum sui Conditoris solam insitæ justitiæ regulam, quasi quadraturæ formam ostendunt. Dolaverunt autem lapides non solum cæmentarii Salomonis, sed etiam cæmentarii Hiram; quia ex utroque Dei populo fuere nonnulli, qui ipsorum quoque doctorum sublimium jure doctores existerent, et quasi quadrantes eos ad sublevandum domus Domini ædificium pararent. Neque enim solum Jeremias et Isaias, et cæteri ex circumcissione prophetæ; verumetiam beatus Job cum filiis suis qui erant ex gentibus, maximam vitæ sive patientiæ formam, maxima doctrinæ salutaris præconia sequentis ævi doctoribus ministravit, quo abjectis verbis, actibus, cogitatibus supervacuis, ad portandum onus sanctæ Ecclesiæ digni fierent et apti. Porro Gibiif

præparaverunt ligna et lapides ad ædificandam domum. Giblos est civitas Phœnicæ, cujus meminit Ezechiel, dicens : *Sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui, senes Giblii et prudentes ejus* (Ezech. xxvii); pro qua in Hebræo continetur Gobel sive Gebel, quod interpretatur definiens, sive determinans. Quod vocabulum apte convenit eis, qui corda hominum ad ædificium spirituale, quod ex virtutibus animæ construitur, parant. Sic etenim solum suos auditores fidem et opera justitiæ docere sufficiunt, dum ipsi prius sacris paginis edocti, diligenter quæ sit fides tenenda, quo virtutum calle incedendum, certa definitione veritatis didicerunt. Nam frustra sibi officium doctoris usurpat, qui discretionem catholicæ fidei ignorat. Neque sanctuarium Domino, sed ruinam sibi ædificant, qui docere alios regulam, quam ipsi non didicere, conantur. In ædificanda enim domo Domini, primo sunt ligna et lapides cædendi de monte; quia eos quos in fide veritatis instituere quærimus, primo necesse est ut abrenuntiare diabolo, ac de sorte primæ prævaricationis in qua nati sunt, doceamus renascendo erui. Deinde quærendi sunt lapides pretiosi et grandes, atque in fundamentum templi deponendi; ut meminerimus, abdicata conversatione priori, eorum in omnibus vitam mioresque inspicere, eos nostris auditoribus imitandos proponere, quos per virtutem humilitatis specialiter Domino adhærere noverimus, quos invincibili mentis stabilitate quasi quadratos quodammodo, atque ad omnes tentationum incursus immobiles perdurare conspiciamus, quos pretiosos et grandes fama et merito comperimus. Post fundamentum vero talibus ac tantis lapidibus compositum, ædificanda est domus, præparatis diligentius lignis ac lapidibus, ac decenti ordine collocatis, quæ olim prisco suo situ vel radice fuerant abstracta: quia post fidei rudimenta, post collocata in nobis juxta exemplum sublimium virorum fundamenta humilitatis, addendus est in altum paries bonorum operum, quasi superimpositis sibi invicem ordinibus lapidum, ambulando ac proficiendo de virtute in virtutem. Vel certe lapides fundamenti grandes, pretiosi quadrati, primi sunt (ut supra dixeram) ecclesiarum magistri, qui ab ipso Domino verbum audire salutis. Suppositi autem ordines lapidum sive lignorum, sequentes suo quique tempore sacerdotes ac doctores, quorum vel prædicatione ac ministerio fabrica crescit Ecclesiæ, vel ordinatur virtutibus. Quali autem colore fuerint lapides, quibus factum est templum, in libro Paralipomenon aperte declaratum est, dicente David ad Salomonem, cum ei impensas templi, quas præparavit, ostenderet: *Omnem pretiosum lapidem et marmor Parium abundantissime præparavi. Marmor autem Parium, marmor candidum dicit, quale eadem insula gignere consuevit; unde poeta dicit:*

Olearon, niveamque Paron, sparseque per æquor
Cycladas, et crebris legimus freta concita ventis.

Niveam ergo Paron dicit, eo quod marmor candi-

A dissimi generis mittat: est autem una de Cycladibus, quo videlicet lapide templum fuisse factum Josephus insinuat, dicens: *Elevavit itaque templum usque ad cameram, ex lapide albo constructum, altitudo fuit 60 cubitorum et centum* (Lib. vii Antiq. 5); nec mysterii sensus in abdito est. Cuius etenim patet, quia marmor candidum, ex quo domus Domini constructa est, mundam electorum actionem simul et conscientiam ab omni nævo corruptionis castigatam designat. Quales esse voluit sapiens ille architectus eos, quos super fundamentum Christi locabat, lapides pretiosos auro argentoque redimitos: *Charissimi, inquit, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.*

CAPUT V.

Quando vel ubi ædificatum sit templum.

Factum est igitur quadringentesimo et octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Egypti, etc. Quod dicitur anno quarto, mense Zio, ipse est mensis secundus regis Salomonis super Israel, ordinis sensus est. *In anno quarto regis Salomonis, mense Zio, ipse est mensis secundus.* Mensem autem secundum Matum dicit: namque Aprilis, quo Pascha celebratur, principium mensium apud Hebræos primus erat in mensibus anni. Ex quo manifeste claret, quia mox, peracto Pascha, *cepit ædificare domum Domino*, et consecratus mystica solennitate populus manus ad opus mysticum misit. Fit autem commemoratio egressionis de Egypto, quando tabernaculum ædificari coeptum est, ut admoventur lector quot annorum tempus inter ædificationem utriusque domus exstiterit, et hujus quoque summæ temporis sacramentum spirituale cognoscat. Quater namque centeni et vicei quadringentos et octoginta faciunt. Quatuor autem evangelicæ perfectioni apte conveniunt, propter ipsum evangelistarum numerum. Centum 20, doctrinæ læali, propter annos totidem legislatoris. In quo etiam numero virorum gratiam Spiritus sancti primitiva suscepit Ecclesia, patenter ostendens, quia qui lege legitime utuntur, id est, qui Christi in ea gratiam cognoscentes amplectuntur, jure Spiritus ejus gratia replentur, qua in charitate ejus amplius ignescant. Diximus autem per tabernaculum quod fecit in deserto Moyses et filii Israel synagogam; per templum vero, quod Salomon et filii Israel cum proselytorum et gentium auxilio construxit, ecclesiam gentium posse designari. Permansit autem cultus et religio tabernaculi annis quadringentis et 80, et sic templum ædificari incœpit, quia scriptura Veteris Testamenti tanta perfectione redundat, ut si quis eam bene intellexerit, cuncta in se Novi Testamenti mysteria continet. Patres quoque Veteris Testamenti per plures, tantæ perfectionis arcem vivendo tenuerunt, ut in nullo apostolis apostolicisque viris putandi sint esse minores. Manebat tabernaculum usque ad constructionem templi in populo Dei per annos quadringentos et 80, id est, centum 20, per quatuor multiplicatos:

quia ex tempore datae legis Dei usque ad incarnationem Dominicam, et tempus revelatae gratiae, non defuere viri qui in lege constituti, evangelicam per omnia perfectionem mente et opere servarent; non defuit scriptura, quæ gratiam Novi Testamenti in Veteri propheticis intimaret eloquiis. Quod autem quarto anno regis Salomonis ædificari cœpta est domus Domini, potest eo referri mystice, quod post expletam dispensationem Dominicæ incarnationis, quæ in quatuor Evangelii libris scripta est, misso de cœlo Spiritu sancto, ecclesiæ structura cœperit. Et quod mense secundo cœpta est, potest ad electionem gentium referri, quæ secundo loco post Israel ædificationem in se susceperit creatas. Unde et secundus mensus in lege concessus est ad faciendum Pascha his, qui immundi super anima, vel in via procul positi ad faciendum in primo mense Pascha, occurrere nequirent. Ubi nos apertissime designati sumus, qui immundi super animæ nostræ morte, et procul adhuc positi a populo Dei, non potuimus primum Pascha facere, quod in carne et sanguine Agni fiebat. Celebramus autem hodie Pascha secundum, quod in corpore et sanguine Redemptoris nostri, a quo quæsitum et mundati sumus, actum est. In quo autem loco templum sit ædificatum, manifestus in libro Paralipomenon ostenditur, ubi scriptum est: *Et cœpit Salomon ædificare domum Domino, in Hierusalem, in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco quem paraverat David in arca Ornan Jebusæi (II Par. iii).* Ædificatur ergo in monte domus Domini, in visione pacis, quia dilatata per orbem ecclesia in una eademque fide et veritatis catholicæ societate consistit. Namque in scissura mentium Deus non est, sed factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion (Psal. LXXV). Ædificatur in monte, videlicet in ipso Domino Salvatore, de quo Esaias ait: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium (Isa. ii).* Et ipse de se in Evangelio: *Non potest, inquit, civitas abscondi, supra montem posita (Math. v).* Ipse enim mons montium, qui de terra quidem per originem assumptionis carnis ortus est, sed omnium terrigenarum potentiam ac sanctitatem singularis culmine dignitatis transcendat. In quo nimirum monte civitas sive domus Domini constructa est, quia si non in illo radicem figat, spes et fides nostra nulla est. Qui recte mons Moria, id est, visionis vocatur, quia electos suos, quos ad æternam suæ claritatis visionem conservat, in hac interim vita laborantes videre et adjuvare dignatur. Ipse est enim locus in quo obtulit Abraham Isaac filium Domino, ac devotione obedientiæ videri ab illo meruit, unde et nomen accepit. Denique ubi Dominus ait: *Tolle filium tuum unigenitum quem diligis, Isaac, et cæde in terram visionis, atque offer eum holocaustum (Gen. xxii).* Pro terra visionis, in Hebræo terram Moria habet. Et quia immolatio Isaac typus Dominicæ passionis existit, recte in loco immolationis ejusdem templum ædificatur; quia per fidem et my-

steria Dominicæ passionis ecclesia dedicata crescit in templum sanctum in Domino. De quo monte bene subditur: *Qui demonstratus fuerat David patri ejus.* Ostensus namque erat David, sicut et cæteris prophetis, venturus in carne Dominus, qui vocatam de gentibus ecclesiam, per sacramenta ejusdem suæ incarnationis ablueret a peccatis, atque in domum sibi fidelem dilectamque consecraret. Bene autem additur: *In loco quem paraverat David.* Paraverat namque David psallendo, paraverant alii prophete vaticinando locum Domino, vero utique Salomoni, in quo domum ædificaret, quia corda auditorum suorum fide veritatis instituerunt; sedulo admonentes, ut venientem in carne Dei Filium, fidei ac devota mente susciperent. Hinc etenim Dominus, de paratis sibi ad credendum populis, ait discipulis: *Levate oculos vestros, et videte regiones, quia alba sunt jam ad messem; et qui metet, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam, ut qui seminat, simul gaudeat et qui metit (Joan. iv).* Quasi aliis verbis de ædificatione templi diceret: *Levate oculos vestros, et videte locum, quia paratus est jam ad ædificandam domum Domini.* Et qui docendo ædificat, mercedem accipit, et congregat lapides preciosos in vitam æternam, ut et qui parat locum ædificio, simul gaudeat et qui ædificat; id est propheta venturum prædicens, et apostolus venientem prædicans Dominum una simul in illo mercede potiantur. Bene idem locus in area erat Ornan Jebusæi, quia ecclesia areæ vocabulo solet designari, dicente Joanne de Domino: *Cujus tentilubrum in manu sua, et permundabit aream suam (Matth. iv).* Ornan, qui interpretatur illuminatus, erat natione Jebusæus. Natione gentiles quidem significat, nomine autem eosdem illuminandos a Domino, atque in filios Ecclesiæ commutandos ostendit, quibus merito dicat Apostolus: *Fuisitis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. v).* Jebus eadem est civitas, quæ et Hierusalem. Et Jebus quidem interpretatur conculcata; Hierusalem autem visio pacis: in qua quandiu Ornan gentilis regnabat, Jebus dicta est. Cum vero David in ea locum holocausti emeret, cum Salomon in ea templum Domino ædificaret, non jam Jebus, sed Hierusalem vocata est; quia nimirum gentilitas, quandiu divini cultus nescia permanebat [Al., perdurabat], conculcabatur et illudebatur ab immundis spiritibus ad simulacra muta, prout ducebatur sequens. Cum vero illum gratia sui Conditoris respexit, continuo pacis in se; et locum invenit et nomen, dicente de ipsa Domino: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Math. v).* Cum ergo Ornan in hac civitate regnum adhuc haberet, Jebus vocabatur; cum autem locum areæ suæ cum bobus ac tribulis David venderet, nomen Hierusalem accepit; quia persistens adhuc in sua obstinatione gentilitas conculcabatur, quasi vilis et abjecta, a malignis spiritibus. Porro cum omnia sua vendere ac vero regi offerre

didicit, non ultra conculcari a dæmonibus ac vitis potuit, sed internæ pacis, quam cum suo Conditor habere, magis compos effecta est.

CAPUT VI.

Cujus mensuræ sit factum.

Domus autem quam edificabat rex Salomon Domino, habebat 60 cubitos in longitudine, etc. Longitudo domus longanimitatem designat sanctæ Ecclesiæ, qua in exilio peregrinationis hujus patienter adversa quæque tolerat, donec ad patriam quam exspectat, perveniat. Latitudo insinuat charitatem, qua dilatato sinu mentis non solum amicos in Deo, sed inimicos gaudet diligere propter Deum, donec veniat tempus, quando ad pacem suam conversis seu funditus extinctis, cum solis gaudeat amicis in Deo. Altitudo denuntiat futuræ retributionis, cujus intuitu libenter infima quæque sive quæ demulcent, seu quæ adversantur, contemnit, usque dum, utrisque transcendens, sola mereatur videre bona Domini in terra viventium; unde apte longitudo domus, sexagenario cubitorum numero comprehenditur. Senarius namque numerus, in quo mundus factus est, perfectionem solet operum designare honorum. Et necesse est nos ita per longanimitatem molestias ferre nostræ peregrinationis, ut merito bonæ operationis promissam patriam, cum apparuerit, valeamus intrare. Latitudo vicenario numero determinatur, propter geminam ejusdem charitatis, qua Deum et proximum amamus, distantiam. Altitudo tricenario, propter fidem sanctæ Trinitatis, qui [quæ] unus est Deus, in cujus visionem cuncta spei nostræ desideria suspenduntur. Sex ergo ad operis perfectionem, duo ad dilectionem Dei et proximi, tria pertinent ad spem divinæ visionis. Singuli autem numeri recte per decem multiplicantur, quia non nisi per fidem et custodiam decalogi legis, vel patientia nostra salubriter exercetur, vel charitas utiliter ardescit, vel spes sublimiter ad æterna desideria rapitur. Ubi notandum est quo 30 cubiti altitudinis non usque ad tectum templi, sed usque ad cœnaculum inferius pertingebant: namque in libro Paralipomenon aperte scriptum est, quod *altitudo 120 cubitorum erat (II Par. III)*. De cujus rei sacramentis aptius in sequentibus tractabitur, ubi ad medium usque cœnaculum, ac tertium lectionis ordo pervenerit. *Porticus erat ante templum 20 cubitorum longitudinis, juxta mensuram latitudinis templi, et habebat 10 cubitos latitudinis ante faciem templi.* De hac porticu in libro Paralipomenon ita scriptum est: *Porticum vero ante frontem quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum 20. Patet ergo quia porticus ista ad orientalem templi partem facta est. Templum namque erat conversum ad orientem, sicut et tabernaculum, habebatque ostium porticus ab oriente contra ostium templi, juxta quod historicus Judæorum Josephus apertissime docet: ita ut sol æquinoctialis oriens, directis radiorum suorum lineis per ostia tria, porticus videlicet, et templi et oraculi, arcam testamenti perfundere posset (Antiq.*

l. VIII, c. 3). Quia vero templum sanctam Ecclesiam designat, porticus quæ erat ante templum et propior, lumen solis accipere solebat; quid aptius quam illam ejus partem quæ Dominicæ incarnationis tempora præcessit, typice denuntiat? In qua sunt patriarchæ et prophetæ, qui orientem huic mundo Solem Justitiæ primi susceperunt, et nascenti Domino in carne testimonium, sive vivendo, sive prædicando, sive nascendo, sive moriendo præbuerunt. Ostium ergo templi, Dominus est; quia *nemo venit ad Patrem nisi per ipsum*. Hinc alibi dicit: *Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur (Joan. X)*. Ostium porticus, sermo propheticus est, qui quasi recto calle ingredientibus ad ostium Domini perducebat; quia gratiam Domini Salvatoris, qua mundum erat redempturus, prædicabat. Factura ergo porticus tota, fideles illius temporis signat. Ostium ergo in porticu, doctores, qui cæteris lucem vitæ, januamque intrandi ad Dominum pandebant, exprimit. Et bene unum ostium propter consonam in omnibus sanctis fidem ac dilectionem veritatis; quæ videlicet porticus juxta latitudinem templi 20 cubitos longa erat, quia nimirum antiqui justi multa diu patientia et longanimitate exspectabant, quando apparens in carne Dominus novam Evangelii gratiam mundo afferret, non acceptis ipsi promissionibus, sed a longe eas aspicientes et salutantes. Equabant ergo longitudine sua longitudinem templi, quia per longanimitatem devotæ mentis desiderabant venire dilatationem Ecclesiæ in charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro; qui quamvis adhuc tempore fuerint a sacramentis Dominicæ incarnationis separati, fide tamen ac prædicatione fuere proximi. In hujus sacratissimæ porticus prima fronte, fuere beatus protomartyr Abel, et Seth, et Enoch, cæterique justi mundi originalis; in intimo autem penitenti ejus et quasi prope murum templi mysticum obtinuerunt locum parentes præcursoris Domini, Simeon, et Anna, et cæteri. Qui etsi nativitatem ejus videre meruerunt, ad auditionem tamen doctrinæ ejus et perceptionem sacramentorum ejus pervenire nequiverunt. Quæ bene porticus decem cubitos erat lata, quia tales etsi necdum verba sive mysteria Evangelii, quæ erant per Dominum tradenda, receperunt; præcepta tamen decalogi, quæ ceperunt perfecta dilectione dilatati in Domino cordis servabant.

CAPUT VII.

De fenestris ejus et tabulis per gyrum.

Fecitque in templo fenestras obliquas. Fenestras templi doctores sunt sancti, et spirituales quique in Ecclesia, quibus mente excedentibus Deo arcana secretorum cœlestium specialius cæteris videre conceditur. Qui dum ea quæ in occulto vident, publice fidelibus pandunt, quasi suscepto lumine solis fenestras obliquas, id est, intus latiores fuisse perhibentur; quia nimirum necesse est, ut quisque jubar supernæ contemplationis vel ad momentum ceperit, mox sinum cordis amplius castigando dilatet, atque ad majora capessenda solerti exercitatione præpa-

ret. *Et ædificavit super parietem templi tabulata per gyram, in parietibus domus, per circuitum templi et oraculi, et fecit latera in circuitu. Tabulatum quod supererat quinque cubitos habebat latitudinis, et medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, et tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis (Matth. iv).* Hæc tabulata in Evangelio, ubi Dominus tentabatur a diabolo, pinnacula templi vocabantur. Sed et Jacobum fratrem Domini apostolum in pinnaculum templi, unde ad populum conclonaretur, levatum esse legimus (*Egeip. l. v*). Utrum autem moris fuerit doctoribus, ut in his sedentes tabulatis ad circumstantem inferius turbam facerent sermonem, nusquam in Scripturis invenimus. Patet ergo ratio sacramenti, quia tabulata hæc tris totidem fidelium gradus, conjugatorum videlicet, continentium, et virginum, designant, distinctos quidem altitudine professionis, sed societate fidei et veritatis ejusdem omnes ad domum Dei pertinentes, eique fixa mente iahærentes. Ubi psichre dicitur, *quia tabulatum quod supererat quinque cubitos habebat latitudinis, medium sex, tertium septem.* Supremum ergo tabulatum erat cæteris angustius, medium supremo latius, sed infimo erat factum angustius, quia nimirum altior professio virtutis altiorem debet vitam tenere vivendi [*Fort., ritum.... vivendi*]. Nam quicumque abrenuntiato vinculo conjugali virginitatem suam Domino consecraverint, mores simul oportet virginitati condignos ostendere. Abstineant ab otiosis eloquiis, ira, rixa, detractione, habitu impudico, comensationibus, potationibus, contentione et æmulatione; et e contrario vigiliis sacris, orationibus, lectionibus divinis, et psalmis, doctrinæ et elemosynis, cæterisque Spiritus fractibus operam impendant, ut qui futuræ statum vitæ in professione tenent in qua non nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in cælo. Illius quoque statum, quantum mortalibus possibile est, in præsentem contendant imitari. At vero infimum tabulatum amplioris erat latitudinis, quia non dicitur conjugatis: *Vade, vende quæ habes et da pauperibus; sed, si vis, inquit, ad vitam ingredi, serva mandata. Non homicidium facies, non adulterabis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, et cætera (Matth. xxi).* Medium inter hos locum tenent continentiores, quantum virginibus inferiores, tantum eminentiores conjugatis. Quorum portio gloriosissima primitivam in Hierusalem ædificabat ecclesiam, scribente beato Luca, *quia multitudinis credentium erat cor unum et anima una, et cætera (Act. iv).* Quorum maximam partem uxorios reliquisse complexus testatur historia sancti Stephani, ubi feminas eadem religione pollentes, non conjuges, sed viduas appellat eorum. *Singula autem tabulata in circuitu habebant latera, id est, turriculas, ne quis in eisdem tabulatis consistens, sive residens, posset ad inferiora decidere (Act. vi),* quod Ochozias regi conigiase legimus in Samaria. Quæ nimirum latera non congrue quotidiana divinæ protectionis erga nos munimenta designant. De quibus Psalmista: *Imnit-*

tes, inquit, angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos (Psal. xxxiii). Ascendit quidem in cenaculum Ochozias rex Samariæ, qui se a domo David separaverat, sed per cancellos decidit; quia etsi sive hæretici sive schismatici aliquam bonæ actionis arcem conscendere videantur, quia tamen compagem Ecclesiæ unitatis non habent, quasi patentibus et non solidis laterum præsiidiis, semper ad vitiorum infima relabuntur, dum divino destituti auxilio suæ pertinaciæ fastu intereant. Quæ autem arte præfata tabulata parietibus templi sint affixa declaratur cum subditur: *Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non hærerent muris templi.* Trabes ergo, quæ intrinsecus domum manebant et ornabant, tantæ erant longiitudinis, ut capita earum forinsecus prominere, in infimo quidem ordine cubitorum septem, in medio sex, in supremo quinque. At in eisdem capitibus earum tabulata componerentur, nequaquam muris templi infixa, sed juxta muros trabes, quæ de muris exierant superposita. Qui itaque per trabes domus, quæ tabulata portabant, nisi prædicatores sunt typice designati? Qui dum ipsi sublimem atque honorabilem in ecclesia Dei locum tenent, infirmiores quosque ac fragiles suis prædicationibus ab infirmorum appetitu sustollunt, atque ad cælestia desideranda ac speranda suspendunt, suis etiam intercessionibus, ut in cæptis persistant, adjuvant. Legimus autem in libro Paralipomenon, quod *trabes templi, sicut et cætera ejus interiora, fuerint auro vestitæ.*

Quod ita factum esse non dubium est, ut illæ trabium partes quæ intus in templo erant, auri essent laminis lectæ, quæ vero foris parebant, hæc minime deauratæ, ipsam cedri speciem formamque cunctis ostenderent. In qua tamen imposita sibi met tabulata gestabant. Quod ergo extrinsecus eminebat trabium, vitam sanctorum, quæ nobis inferius innotescere potuit, designat. Quod intus in templo deauratum fulgebat, claritatem illam qua in cælesti patria, qua in aspectu sui Creatoris gaudent, figurate denuntiat. Quæ nimirum claritas trabium aurea illis solummodo, qui templum intraverant, patebat; quia quam sit magna multitudo dulcedinis Dei, quam abscondit timentibus æ, et perfecte sperantibus in se, soli norunt illi qui regnum cælestem meruerunt intrare. Et tamen nos cum vitam, passionem, doctrinam sanctorum cernentes, sive in Scripturis legentes, ad benefaciendum exemplo excitamur eorum, quasi in capitibus trabium foras apparentibus a terra sublevamur, quia quamvis internam sanctorum gloriam percipere necdum valeamus, ex eo tamen quod exterius videre valuimus, sublimibus Ecclesiæ membris fideliter adhæremus. Possimus etiam hæc de sanctis in hac vita adhuc positissimè intelligere, quorum puritatem dilectionis qua in secreto cordis coram Domino refulgent, inspicere nequimus. Attamen ex eis quæ loquendo, vel agendo, vel patiendo foras ostendunt, auxilium nostræ salutis invenimus.

Domus autem cum ædificaretur de lapidibus dolatis,

etc. Hæc ad illam ecclesiæ partem, quæ post hujus sæculi labores et certamina ad æterna præmia meruerit introduci, proprie pertinent. Ibi etenim perfecti solummodo et immaculati, atque ab omni labe iniquitatis castigati, ingrediuntur. Non enim aliquid coinquinatum faciens abominationem et mendacium intrabit in illam civitatem, sicut in Apocalypsi scripsit Joannes. Malleus et securis, et omne ferramentum, non auditur, quia hic tundimur adversitatibus, et disciplina veritatis exercemur, ut illic locis juxta meritum congruis disponamur, et castigatione cessante solo amoris glutino, quo adinvicem copulemur, uno impleti spiritu perfundamur. Cæterum quamvis dicatur: *Noe vir perfectus in generationibus suis, et beati immaculati in via*, et cætera hujusmodi, nullus vere perfectus et absque macula, quandiu in hujus vitæ via est, incedere potest. *Non est enim justus in terra qui faciat bonum, et non peccet*. Verumtamen secundum hujus temporis modum perfecti et immaculati vocantur, qui tunc vere perficiuntur, cum nexibus corporis absoluti ad immortalem illum domus Domini decorem pervenerint, locumque tabernaculi gloriæ ejus ascenderint, perfectique solummodo et immaculati, atque ab omni labe iniquitatis castigati, ingredientur in illam civitatem.

CAPUT VIII

De ascensu vel factura medii ac tertii tabernaculi.

Ostium lateris medii in parte erat domus dexteræ, etc. Quidam hunc locum male intelligentes, putant ostium templi a meridie fuisse, non attendentes quia si hoc significare voluisset Scriptura, non ita diceret: *ostium lateris medii in parte erat domus dexteræ*, sed ita potius simpliciter, *et habebat domus ostium ad meridiem*. Nunc autem longe aliud significat. Partem namque domus dexteræ, latus templi meridianum dicit. In cujus parte orientali ostium erat in ipso angulo factum, juxta terram. In quod introeuntes, statim ad altiora gradatim ascendebant, habentes viam ascensus per ipsa parietis interiora, donec tali itinere ad medium cœnaculum, et a medio pervenirent ad tertium. Hæc ita esse non dubitandum, quamlibet Scriptura non dicat, quia sic ascendentes creberrimas habebant a meridie fenestras, quarum luce certum per omnia et sine offensione iter agerent. Qui nimirum locus proprie ad corpus Dominicum, quod de virgine assumpsit, respicit. *Ostium namque lateris medii in parte erat domus dexteræ*, quia defuncto in cruce Domino, unus militum lancea latus ejus aperuit. Et bene in parte domus dexteræ: quia dexterum ei latus a milite apertum sancta credit Ecclesia. Ubi et apto etiam verbo usus est evangelista, ut non percussit diceret aut vulneravit, sed aperuit, videlicet quasi ostium lateris medii, per quod nobis iter ad cœlestia panderetur. Denique ita subjunxit: *Et continuo exivit sanguis et aqua*. Aqua scilicet, qua abluimur in baptismo, et sanguis quo consecramur in calice sancto. Per hoc namque ostium nobis est ascensus in medium cœnaculum, et

a medio in tertium; quia per fidem et mysteria nostri Redemptoris, de præsentis ecclesiæ conversatione, ad requiem animarum post mortem ascendimus, rursumque de requie animarum adveniente die judicii ad immortalitatem quoque corporum quasi in tertium cœnaculum sublimiore profectu penetra-
 limus, ex quo in magna amborum, corporis videlicet et animæ, beatitudine perpetuo vivamus. Quod quidem iter invisibiliter agebatur, ita ut soli hoc qui intraverant nossent, quamvis ipsum ostium etiam foris positi viderent, quia nimirum actus fidelium in hoc sæculo, et celebrationes sacramentorum etiam reprobi possunt intueri; verum arcana fidei et intimæ gratiam dilectionis nullus nisi per hæc Domino dante ad cœlestia scandit, agnoscat. *Qui enim se dicit nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est*. Notandum sane quod 30 cubiti altitudinis, de quibus supra legitur, usque ad medium cœnaculum pertingebant. Denique alii triginta cubiti usque ad tertium cœnaculum addebantur, quousque ad porticum quæ erat circa templum ab austro et aquilone et occasu tectum perveniebat, ut Josepho narrante discimus. Deinde usque ad supremum templi tectum alii 60 cubiti numerabantur, et sic tota altitudo domus juxta librum Paralipomenon in 120 cubitos consummata est. Porticus quoque quæ erat ante frontem templi ad orientem, juxta fidem præfati voluminis, eandem cubitorum summam in altitudine habebat. Qui videlicet liber illas de quibus prædiximus porticus circa templum, cellaria vocat et cubacula. *Dedit autem, inquit, David Salomoni filio suo descriptionem porticus et templi, et cellariorum, et cœnaculi, et cubiculorum in adytis et domus propitiæ*. Ubi etiam exteriorum domorum, quæ erant extra atrium sacerdotum in circuitu templi fecit mentionem, cum protinus adjunxit: *Nec non et omnium quæ cogitaverat atriorum et exedarum per circuitum in thesauros domus Domini, et in thesauros sanctorum*. Quod autem omnis altitudo templi 120 cubitorum erat, ad idem sacramentum respicit, quod primitiva ecclesia in Hierosolymis post passionem, resurrectionem, et ascensionem Domini in cœlos in hoc numero virorum gratiam sancti Spiritus accepit. Quindecim namque, qui ex septem et octo constant, solent nonnunquam ad significationem referri futuræ vitæ, quæ nunc in sabbatismo geritur animarum fidelium, perficietur autem in fine sæculi resurrectione corporum immortalium. Ipsa autem quindecim in trigonum ducta, id est, cum omnibus suis partibus annumerata 120 efficiunt. Quapropter apte numero centenario et vicenario magna electorum beatitudo in futura vita designatur. Apte in hoc tertium domus Domini cœnaculum consummatur, quia post præsentis fidelium labores, post acceptam in futuro requiem animarum, plena totius ecclesiæ felicitas in resurrectionis gloria complebitur. Ad quod mysterium æque pertineat, ut diximus, quod resurgens a mortuis Dominus atque ad cœlos ascendens, huic numero virorum Spiritum sanctum in linguis

ignis misit, qui eos, qui diversitate linguarum ab invicem discreti erant, cognatione loquularum communem in laudem Dei fecit habere sermonem. Nam et ecclesia suo tempore resurgens a morte, atque ad cœlos in carne incorruptibili ascendens, plene ac perfecte dono sancti Spiritus illustrabitur, quando secundum promissum apostoli erit Deus omnia in omnibus. Tunc plena erit adunatio linguarum in omnibus ad prædicanda magnalia Dei, quia consona mente ac voce omnes divinæ gloriæ majestatis, quam præsentem visuri sunt, collaudabunt.

CAPUT IX.

Ut parietes cedro ac pavimento sit abiete tectum.

Et ædificavit domum, et consummavit eam, etc. Laquearia sunt tabulata, quæ, magno decore composita et ornata, ab inferiori parte trabibus affiguntur. Et quia ternæ altitudinis domus Domini facta fuerat, terna nimirum habebat laquearia. Quid autem aptius per laquearia, quam sublimiores quosque in sancta ecclesia justos significare credamus? Quorum opus et doctrina cunctis in exemplo proposita quasi longius in alto præeminet, quique suis intercessionibus et exhortationibus animos infirmorum ne in tentationibus deficiant protegent. Quæ nimirum laquearia, recte cedrina esse describuntur. Cedrus namque arbor est impubescens omnino naturæ, odoris jucundi, aspectus nitidi, serpentes accensa nidore fugans ac perimens. Quæ perfectis quibusque conveniunt, quorum insuperabilis est patientia, fama virtutum eximia, præsentia cunctis gratissima bonis, auctoritas ad revincendos confutandosque eos qui veritati resistunt constantissima, qui et in hac vita et in futura singulari præ cæteris sanctis eminentia fulgent.

Et ædificavit tabulatum super omnem domum, etc. Turrículas significat, quæ in supremo domus tecto per circuitum erant factæ, ne quis ad altiora perveniens repente laberetur ad iua. Quod in omni domo, quam quisque ædificaret, Moyses fieri præcepit. *Cum ædificaveris, inquit, domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio et in præceptis ruente.* Hæc autem tabulata sive turriculæ, supra sunt latera vocata; ubi cum dictum esset, *Ædificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus, per circuitum templi et oraculi;* continuo subjunctum est, *Et fecit latera in circuitu.* In quibus nimirum lateribus intelleximus divina esse præsidia designata, quæ nos in hoc adhuc sæculo laborantes, ac pro captu nostro ad superiora nitentes, quotidie ne deficiamus, adjuvant. Ad cujus formam sensus etiam hunc locum intelligere debemus, sed ea distinctione, quod in hac vita inter crebra vel hostis impacati tentamenta, vel nostræ fragilitatis obstacula, crebro imo continuo supernæ pietatis munere, ne corruiamus, defendimur. In illa vero vita, quam supremum templi tectum, ut supra docuimus, insinuat, tanta præsentis gratia munimur, ut nec velimus ultra peccare, nec possimus, nec ullo mortis sive doloris, sive tentantis adversarii metu afflicimur. De præsen-

tibus Domini auxiliis, quasi de lateribus tabulatorum, dicit ipse Dominus, loquens de populo suo: *Inrevocavi me, et ego exaudiam eum, et glorificabo eum.* De futura autem ejus gratia, qua superna illa civitas illustratur, dicit eidem civitati propheta: *Lauda, Hierusalem, Dominum, et cætera usque: Fines tuos pacem.* Bene autem hoc tabulatum in tecta domus Domini quinque cubitos altum esse memoratur, quia nimirum ita nos in illa patria divinæ præsentia claritatis adimplet, ut nihil aliud visus noster, nihil auditus, nihil olfactus, nihil gustus, nihil tactus, dulce habeat, nisi diligere Dominum Deum nostrum *ex toto corde, tota anima, tota virtute; diligere et proximum tanquam nos ipsos.* Et operuit domum lignis cedrinis. Hic supremum ipsum domus tectum dicit, id est, tabulatum illud, quod supremis trabibus superpositum erat. Non autem habebat templum culmen in superioribus, sicut nec tabernaculum; sed erat æquale, quomodo omnibus in Palestina et Ægypte domos ædificantibus facere moris est. Idipsum autem hoc tabulatum, quo operata est domus et laquearia, designat eximios quosque in resurrectionis gloria viros, et singulari sanctitate ad ipsum virtutis apicem pervenientes; de quorum uno dicitur: *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista (Matth. xi).* Cujus si comparem magnitudinis scire vis, audi quid Patri ipsius Angelus ait: *Et ipse præcedet ante Dominum in spiritu et virtute Eliæ (Luc. i).* *Et ædificavit parietes domus intrinsecus tabulatis cedrinis, a pavimento domus usque ad summitatem parietum, et usque ad laquearia operuit lignis. Intrinsecus autem domus cedro erat vestita. Nam forinsecus tanto nitore lapis ipse, de quo facta erat, fulgebat, ac si calculo candido esset tecta.* Juxta sensus vero mysticos, parietes templi sunt populi fidelium, ex quibus sancta universalis Ecclesia consistit, quorum dilatationem per orbem latitudo designat parietum, spem vero et intentionem omnem ad celestia erectam altitudo. Vel certe altitudo parietis, qui ex ordinibus lapidum super invicem positus constat, præsentis statum Ecclesiæ designat; ubi electi super fundamentum Christi omnes ædificati, sibi invicem in ordine per temporum curricula succedunt, seseque invicem portantes, legem Christi, quæ est charitas, adimplent. Dum enim, qui nunc præcedentibus erudiuntur magistris, rursus ipsi alios erudiunt, quasi super invicem positus ordinibus, quæque lapidum vivorum in domo Dei, sic ab aliis fixa constantia portantur, ut ad portandos alios et ipsi sufficienter portantur, usque ad ultimos, qui in fine mundi nascituri sunt, justos; qui quasi in summo domus Dei locati cacumine, docentur et portantur ab aliis, sed quæ doceant, quorumve fragilitatem tolerant, ipsi non habent; qui videlicet intrinsecus tabulatis cedrinis operiuntur, cum corda fidelium amore virtutis redundant. Sicut enim cedri natura perfectos homines, ut supra docuimus, typice denuntiat; ita etiam locis opportunis celsitudinem virtutum, quibus ad eandem perfectionem pervenitur, non immerito designat. Teguntur autem omnia lignis, a pavimento domus

usque ad summitatem parietum, et usque ad laquearia, cum electi a primis fidei rudimentis, usque ad perfectionem bonæ actionis, et usque ad ingressum patriæ cœlestis, bonis insudare non desistunt operibus, cum a primis justis usque ad ultimos, in consummationem sæculi omnes virtutibus student, quorum merito jure valeant protestari, quia bonus Christi odor sumus Deo in omni loco. *Et texit pavimento tabulatis abiernis.* Hæc quomodo factum sit, plenius in libro Paralipomenon explicatur, ubi scriptum est: *Stravit quoque pavementum templi pretiosissimo marmore, stratum decore multo (II Par. III).* Unde patet quod tabulas abiernas, quibus pavementum tegeret, nequaquam in terra posuit; sed primo illud marmore prætexit, ac deinde tabulas superposuit, ac tertium his duobus auri vestitum superaddidit, ut in sequentibus legitur: *Sicut autem altitudo parietis in altum exurgens, atque usque ad laquearia perveniens, profectus virtutum, quibus electi ad regnum cœlestis perveniunt, vel certe ipsos electorum choros, sibi metipso pro tempora variantia succedentes significant, ita æqualitas pavimenti concordem eorumdem humilitatem, qua in temporalis adhuc vita positi, socialiter invicem charitate dicantur conversantur, non immerito demonstrat. Quod videlicet pavementum pretiosissimo erat marmore stratum, decore multo, idemque marmor mox tabulis tectum abiernis; quia nimirum vita justorum primo fidei firmitate præmunienda in corde, ac deinde virtutum spiritualium latitudine est adornanda in opere; alioquin quid utilitatis habebat decor marmoris pretiosissimi lignorum tabulis obtectus, si non mysticum aliquid tacite signaret, ac honorum amplitudinem operum fortitudine fidei intemeratæ suffulciendam esse docebat? Abies vero propter altitudinem sui, et robur durablem, mentem electorum infima mentis quæque desideria spernentem, et cœlestium contemplationi semper intentam, virtuteque patientiæ excellentem, non incongrue demonstrat. Auri autem laminæ, quæ marmoris ac tabulis sunt abiernis superpositæ, ipsa est latitudo charitatis, de puro corde, et conscientia bona, et fide non ficta; quæ sicut aurum aliis pretiosius est metallis, ita cæteris eximior virtutibus, in templo Dei singulari luce refulget. Unde bene Apostolus, cum plurima virtutum bona, quæ humilibus corde essent servanda, quasi pavimenti ornatus enumeraret, dicens: *Induite vos ergo, sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, sufferentes invicem, et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut Christus donavit nobis, ita et vos facite (Coloss. III);* repente, velut desuper addendo auri velamine subjunxit: *Super omnia autem charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis.**

CAPUT X.

De distincta mensura templi ipsius, et oraculi.

Ædificavit quoque xx cubitorum, ... tabulata cedrina, etc. Posteriorem templi occidentalem dicit. Ab ortu enim solis ingressum habebat templum,

et ab occasu domum interiorem, hoc est sancta sanctorum. Quod autem tabulata, quæ interiorem domum ab exteriori separabant, a pavimento usque ad superiora esse dicit ædificata: non usque ad laquearia significat, quæ xxx cubitis erant in sublime a pavimento suspensa, ut supra jam dictum est, sed tantum usque ad cubitos xx altitudinis, ut in sequentibus aperte legitur. *Reliquum vero erat supra tabulata apertum et inane, usque ad laquearia cubitorum decem altitudinis, et cubitorum xx longitudinis, juxta latitudinem domus, per quam nimirum januam fumus incensorum thymiamatis solebat in sancta sanctorum ascendere, atque ad arcam Domini operendam penetrare (Hebr. IX).* In qua distinctione domus Domini patet figura mystica, et apostolo exponente luce clarius est, quia prior domus, in qua semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes, præsens est Ecclesia, ubi quotidie piis insistentes operibus, Domino sacrificia laudis offerimus. Interior vero domus, quæ ad posteriorem templi partem erat facta, ipsa est promissa nobis vita in cœlis, interior quidem hac conversatione nostri exsili; quia in præsentia Regis summi, perpetui ibi beatorum angelorum et hominum solemnitas agitur. Unde bene de ea merito servo dicitur: *Intra in gaudium Domini tui (Matth. XXV).* Sed posterior est tempore, quia post sæculi hujus labores, ad illius ingressum perducimur. *Tabulata autem quæ utramque domum ab invicem dividunt, ipsa sunt claustra cœli, quorum nobis apertionem quotidie suspiramus, et quantum Dominus donaverit, pia semper instantia, donec aperiantur, et intrare liceat, pulsamus: ubi etsi necdum ante solutionem corporum intrare permittimur, apertam tamen habemus januam divinæ pietatis, qua orationum nostrarum, eleemosynarum, jejuniorum, cæterorumque operum thymiamata præmittamus. Hinc est enim quod paries cedrinus domus interioris januam habebat in superioribus per totum, ubi fumus incensorum intraret; quia oculi Domini aperti sunt super domum ejus, nocte ac die, et aures ejus in orationes servorum suorum intendentes, et hoc per totam latitudinem diffusæ per orbem Ecclesiæ. Aliare quoque thymiamatis, quod in domo quidem exteriori, sed prope ostium stabat domus interioris, typus fuit perfectorum justorum, qui carne quidem adhuc in mundo retenti, sed omni desiderio sunt ad cœlestia suspensi, et velut incenso thure fumum ascendentem in sancta sanctorum emittunt, quia superno amore flagrantes, crebris orationum vocibus aures sui pulsant auctoris. Apertamque late januam fumus incensorum in superioribus invenit, quia quanto mundiores quique in terris, et quasi viciniore cœlesti patriæ commorantur, tanto citius a Domino cuncta quæ possunt accipiunt. Bene autem interior domus xx cubitos longa facta est, propter mysterium geminæ dilectionis, de qua supra diximus, quæ in hæc hæterim vita ex parte maxima electorum illustrat mentes, sed in illa patria, cessantibus aliarum virtutum*

operibus, sola perpetuo regnat. Porro XL cubitorum erat ipsum templum, pro foribus oraculi. Diximus ipsum templum Ecclesie typum gessisse; unde recte fuit XL cubitorum: qui numerus sæpe in significationem ponitur præsentis fidelium laboris, quomodo quinquagenarius in significatione futuræ quietis et pacis. Denario namque numero continentur præcepta, quorum observatione ad vitam pervenitur. Denario æque significatur ipsa, quam desideramus, et pro qua laboramus, vita perennis. Quadratus vero est mundus, in quo pro acquirenda eadem vita certamus. Unde et Psalmista congregandam de gentibus Ecclesiam prævidens aiebat: *De regionibus congregavit eos, a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari (Psal. cvi)*. Decem autem quater ducta, sexaginta faciunt. Unde populus ab Ægypto liberatus, in figuram præsentis Ecclesie, quadraginta annis in eremo multis laboribus exercebatur, simul et pane cœlesti reficiebatur, ac sic tandem ad promissam olim patriam pervenit. Exercetur enim tentationibus quadraginta annis, ut latores Ecclesie, quibus totum per orbem in observanda Dei lege desudat, insinuentur: pascitur manna de cœlo per eosdem quadraginta annos, ut ostendantur ipsæ, quas Ecclesia tolerat passiones, spe denarii cœlestis, hoc est, æternæ beatitudinis esse levigandæ [*Forte, levandæ*]: *ubi hi qui nunc esuriunt et sitiunt justitiam, saturabuntur*; et sicut eadem Ecclesia suo canit Redemptori Deo: *Ego autem cum justitia apparebo in conspectu tuo, satiabior, dum manifestabitur gloria tua (Psal. xvi)*. Pariter ergo populus Dei et afficitur adversis, et reficitur manna; ut sit illud Apostoli: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes (Rom. xii)*. In qua figura et Dominus noster quadraginta diebus jejunabat ante mortem carnis suæ (*Matth. iv*): quadraginta etiam epulabatur cum discipulis suis post resurrectionem carnis suæ, apparens eis in multis argumentis, et loquens de regno Dei, et convescens. Jejundo etenim ostendebat nostrum in se laborem, manducando autem et bibendo cum discipulis, ostendebat in nobis suam consolationem. Jejuns velut clamabat: *Attendite ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ (Luc. xxi)*: manducans autem et bibens, velut clamabat: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii)*; et iterum ait: *Videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Joan. xvi)*. Simul enim cum viam Domini carpinus, et a vanitate præsentis sæculi jejunamus, et promissione futuri reficimur, hic non apponentes cor, illic pascentes sursum cor.

CAPUT XI.

Ut omnis domus sit cedro vestita et auro.

Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, etc. Diximus de cedro, quod insuperabilem virtutum venustatem signaret. Quo nimirum ligno, omnis domus Domini intrinsecus vestitur, cum corda justorum solo honorum operum amore nitescunt. Habet domus Domini in tabulis cedrinis tornaturas suas et

A conjuncturas fabrefactas, cum electi quique sese ad invicem pulcherrima charitatis copula connectunt; ita ut cum innumera sit multitudo fidelium, unum tamen cor, unam habere animam pro communis fidei ac dilectionis societate merito dicantur (*Act. ii*). Namque tornaturæ, quæ juncturis tabularum apponebantur, ut unum ex omnibus fieret tabulatum, ipsa sunt officia charitatis, quibus ad invicem fraternitas sancta copulatur, atque in unam Christi domum toto terrarum orbe componitur. Quæ etiam domus habet cælaturas eminentes, cum opera virtutum sancti nequaquam occulte tegunt, sed manifesta expressione foris omnibus, quales sint ipsi, quid agant, in exemplum vivendi proferunt, quomodo fecit apostolus Paulus, qui non solum prædicando Christum gentibus, et patiendo pro Christo, quantum emineret, ostendebat, verumetiam in epistolis ad Ecclesias destinatis, quot pericula pro Christo tolerarit, quantis revelationibus sit a Christo sublimatus, felici glorificatione declarabat, qui cum dicere suis auditoribus non dubitaret: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (I Cor. xi)*. Quid in domo Domini, nisi cælaturas eminentes ostendit, quia singulari culmine virtutis se cunctis imitabilem præbuit? Omnia cedrinis tabulis vestiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete. Et lapides parietis sive pavimenti, et tabulæ et aurum, sanctorum omnia in Ecclesia vitam designant. Sed ea utique distinctione, cum pariter ponuntur, ut lapides vivi sint sancti, fortitudine fidei in unam eandemque regulam sibi met agglutinati; tabulæ cedrinæ sive abiegnæ sint sancti, latitudine variarum virtutum, secundum donationes sancti Spiritus in una eademque fide sibi met alterutrum connexi; auri laminæ, sunt sancti supereminentes, scientiæ charitatem habentes, hujusque fulgore gratissimo ad invicem congaudentes. Quæ tria beatus apostolus una sententia complexus est, dicens: *Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur (Galat. v)*. Fidei namque invictæ lapis figuram tenuit, cedrus actionis odoriferæ, aurum transcendentis omnia dilectionis. Vestiturque lapideus paries tabulis cedrinis, cum professio fidei bonis ornatur operibus, ne sine operibus otiosa judicetur aut mortua. Verum quia lex in lapide scripta, doctrina vero Evangelii per lignum est dominicæ passionis confirmata, unde et populus lapide circumcidebatur in præputio, nos signo crucis consecramur in fronte. Possunt non incongrue parietes templi, lapidei, sive pavementum pretiosissimo marmore stratum, eorum qui in lege fideliter ac perfecte vixerunt, typum gerere; tabulæ vero cedrinæ sive abiegnæ, Novi Testamenti justos indicare, qui volentes post Dominum venire, abnegant semetipsos, et sumpta cruce sua quotidie sequuntur illum. Et quoniam utriusque temporis justos communis gloria sæperna manet retributionis, lapidibus ac lignis pretiosis terrena est species aurearum adjuncta laminarum. Nec contrarium debet videri, quod supra diximus,

porticum quæ erat ante templum, antiquorum figuram **A** gestare fidelium; ipsum vero templum, eorum qui post Incarnationis dominicæ tempus in mundum venerunt; porro domum interiorem regni cœlestis gaudia, quæ utrisque justis dantur, figurare; nunc autem dicamus parietes lapideos antiquum Dei populum, tabulata cedrina novum, aureas laminas, utriusque in cœlis præmia designare, cum iidem parietes templi, et in porticu, et in ipso templo, et in sanctis sanctorum pari fuerint modo de lapidibus et lignis et auro compacti. Multiplex namque est in diversis rebus earumdem repetitio figurarum. Sed et hoc dicendum, quia fuerunt et in lege, et ante scriptam legem plurimi, qui legaliter Domino deservirent, non occidentes, non fornicantes, non furtum facientes, non falsum testimonium loquentes, honorantes patrem et matrem, et diligentes proximos sicut seipsum. **B** Hi ad parietes porticus lapideos pertinebant. Fuerunt alii, qui majori perfectione, relictis mundi negotiis, et assumpta cruce sua, sequebantur Dominum, qui, ut Apostolus ait: *Ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt; circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus (Hebr. xi)*. Hi qui ante manifestata tempora Evangelii, vitam duxere evangelicam, quid nisi ante ingressum templi tabulata cedrina in porticu fulgebant? Quos utrosque, quia idem regnum cœlestis communiter, quamvis in mansionibus discretis recipit, quasi porticus templi, post lapides et cedrum, intrinsecus est auro cooperta. **C** Sunt autem hoc in tempore perplures, qui legalibus contenti præceptis, quæ supra commemoravimus, sufficere sibi credunt tantum, si ad vitam venire mereantur. Sunt alii qui ad perfectionem nitentes, venditis quæ habent omnibus, Dominum sequuntur, memores promissi illius, quo talibus in resurrectione non solum vitam, sed et specialem prædixit honorem esse tribuendum: *Amen dico vobis, inquit, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Math. xii)*. Hi ad parietes templi albo de lapide factos, illi figuratim ad cedrina pertinent tabulata, utrique a Domino perpetuæ præmia lucis, quasi auri laminas quibus decorentur, expectant. Sunt in abditis templi lapides pretiosi, sunt tabulæ ligni aromatici, utraque auro cooperta; quia et illi qui in lege Domini immaculate ambulaverunt, et qui gratiam Evangelii perfecte susceperant, pariter æterna vita perfruuntur. Oraculum autem in medio domus in interiore parte fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis Domini. Hoc superius præoccupando expositum est, quia videlicet interna domus secreta patriæ cœlestis, arca fœderis Dominum Salvatorem, in quo solo fœdus pacis apud Patrem habemus, designaret; qui post resurrectionem suam ascendens in cœlum, carnem quam assumpserat ex virgine, in Patris dextera collocavit. Porro oraculum habebat viginti cubitos

longitudinis, et viginti cubitos latitudinis, et viginti cubitos altitudinis. Parietem significat cedrinum, qui oraculum, id est, sancta sanctorum ab æde exteriori segregabat, sicut et supra diximus. Oraculum ergo, ubi erat arca, habebat vicenos cubitos in longitudine et latitudine et altitudine, id est, per quadrum; quia in superna illa patria, ubi Regem in decore suo vident oculi sanctorum, sola charitas divinæ ac fraternæ gratiæ per omnia fulget; quod præsentibus quoque verbis astruitur, eum dicitur: *Et operuit illud atque vestivit auro purissimo; quod est aperte dicere, quia supernæ mœnia civitatis gratia charitatis implevit.*

CAPUT XII.

Ut altare oraculi cedro et auro coopertum sit.

Sed et altare vestivit cedro. Altare dicit thymiamatis, quod erat ante oraculum, de quo paulo post subinfertur: *Sed et totum altare oraculi texit auro.* Unde intelligi datur, quod idem altare de lapide quidem fuerit factum, et cedro vestitum, ac deinde auro coopertum. Significat autem typice perfectorum vitam justorum, qui quasi in vicinia oraculi sunt positi; quia desertis infimis delectationibus, de solo regni cœlestis ingressu curam omnem impendunt. Unde bene in hoc altari non carnes victimarum, sed sola incendebantur thymiamata; quia tales non adhuc peccata carnis et illecebras cogitationum in se mactare opus habent, sed tantum orationum spiritualium et cœlestium desideriorum odora-menta, per ignem æterni amoris in conspectu sui Conditoris offerunt. Quid autem in hujusmodi altari lapis, cedrus, et aurum figurent, ex his quæ superius dicta sunt, facile potest intelligi. *Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, et fixit laminas clavis aureis.* Domum ante oraculum præsentis ecclesiæ typum tenere diximus, ubi ita Redemptoris nostri amore flagramus, ut necdum ipsum videre facie ad faciem valeamus. Unde apte *domus hæc auro quidem optimo cooperta, sed interposito erat medio pariete ab oraculo secreta.* Oraculum namque vocatur, cum vel divina hominibus, vel angelica allocutio cum secretorum quorumque revelatione conceditur. Unde bene *oraculum in abditis*, hoc est, in interiore domo factum est, quia in superna patria et angelorum nobis visio et allocutio, ipsaque Dei præsentia revelabitur; juxta hoc quod Veritas ipsa diligentibus se pollicetur, dicens: *Qui autem diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv)*; et iterum: *Venit hora cum jam non in proverbis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis (Joan. xvi)*. Domus ergo ante oraculum auro tecta est, quia perfecti quique justi in hac vita, ubi necdum palam de Patre audire, id est, necdum palam videre queunt, fidem et opus justitiæ divino ornant amore, per quem perfectam visionem et plenam Dei cognitionem mereantur. Laminæ aureæ, quibus cooperta est domus, operationes sunt multifariæ pietatis, quos in obsequium vel sui Creatoris, vel fraternæ necessitatis amor castus exhibet. Clavi aurei quibus erant affixæ laminæ, ipsa sunt

præcepta charitatis, sive promissa æternæ claritatis, per quæ in exercitio studioque virtutis, ne deliciamus, donante Christi gratia continemur. Unde bene de eisdem clavis in libro Paralipomenon scriptum est: *Sed et clavos fecit aureos, ita ut singuli clavisiclos quinquagenos appenderent (II Par. III)*. Quinquagenario namque numero solet in Scripturis remissio peccatorum, et gratia Spiritus sancti, et requies æterna figurari, quoniam quinquagesimus Psalmus est pœnitentiæ et remissionis, quinquagesimus annus jubilæus, et quinquagesima die post Pascha Spiritus sanctus adveniens primitivam Ecclesiam consecravit. *Et quinquagenorum erant siclorum clavi singuli, quibus laminæ aureæ affigebantur, in parietibus domus Domini; quia nimirum verba cœlestia, quibus in amore honorum operum proficimus, et conservamur, veniam nobis promittunt peccatorum, gratiam Spiritus sancti, et sabbatismum in futuro pollicentur æternum. Et hi quidem clavi dilectionis. Sunt vero alii clavi timoris, quibus incipientes quique, et needam ad perfectionem pervenientes, illecebras vitiorum carnaliam voluptatumque mortificant; illi videlicet sermones veritatis, quorum institutione carnem nostram crucifigere cum vitiis et concupiscentiis edocemur, quos habere desiderabat propheta cum ait: *Crucifige clavis et timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui (Psal. CXVIII)*. Qui rursum ad perfectionem perveniens dicit de clavis dilectionis: *Mihi autem adhærere Deo bonum est (Psal. LXXII)*. Nihilque erat in templo, quod non auro tegetetur. Sed et altare totum oraculi auro textit. Supra de altari dictum est, plenius vero hæc in libro Paralipomenon explicantur, ubi porticus quoque, quæ erat ante frontem templi, deaurata esse intrinsecus, cœnacula quoque tecta esse perhibentur. Ubi figura mysterii in promptu est, quod tota Ecclesia, et in hoc sæculo et in futuro, præ cæteris virtutibus Deo placitis dono charitatis abundat, et sola hic quasi singulariter eminens clare videtur. *Deaurata est quippe porticus ante templum, quia patres Veteris Testamenti Deo per charitatem placuerunt; deauratum est templum, quia eadem ipsa charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis; deaurata est domus interior, quia in superna patria sola charitas regnat. Sed ibi eo verius et securius, quo præsens ipse Deus, qui est charitas, videtur: ibi eo certius, quo ipse Mediator Dei et hominum, qui solus paternorum est concius secretorum, velut arca Testamenti semper aspicitur. Quod autem cœnacula quoque tecta sunt auro ad eundem sensum respicit. Sicut enim interior domus sancti sanctorum, ubi erat arca fœderis, vitam sanctorum in conspectu sui Conditoris et Redemptoris designat, juxta illud Psalmistæ: *Abscondes eos in abscondito vultus tui a conturbatione hominum (Psal. XXX)*; ita cœnacula eandem in alto vitam, hoc est, in cœlis esse, et non in hoc mundo designant, dicente Apostolo: *Quæ sursum sunt quæ-***

rite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

CAPUT XIII.

De factura Cherubin.

Et fecit in oraculo duos Cherubin, etc. Cherubin, sicut propheta Ezechiel aperte declarat, angelicæ dignitatis vocabulum est, numeroque singulari Cherub, plurali Cherubin dicitur. Unde apte in figuris Cherubin, quæ erant in oraculo facta angelica ministeria, quæ Conditori suo in cœlis semper assistunt, possunt intelligi. Qui recte de lignis olivarum facti esse perhibentur, quia nimirum virtutes angelicæ gratia Spiritus sancti, ne unquam ab amore Dei arescant, unctæ sunt. Ipsi etenim una nobiscum sunt participes illius, de quo ait in laude Christi propheta: *Unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis (Psal. XLIV)*. Recte de lignis olivarum sunt figuratim facti, quos luce sapientiæ cœlestis mox ipse qui creavit, implevit. Unde Cherub appellari voluit, qui Latine multiplicata scientia, sive scientiæ multitudo interpretatur. Decem autem cubitorum sunt altitudinis, quia denario vitæ æternæ fruuntur, habentes in violatam in se sui Redemptoris imaginem, servata in perpetuum sanctitate et iustitia et veritate, quam a prima conditione perceperunt. Denarius namque decem obolis constat, et continere in se nomen Cæsaris et imaginem consuevit. Quapropter et figuræ regni cœlestis aptissime congruit, ubi et sancti angeli in imagine sui Conditoris, ad quam facti sunt, semper manent, et electi homines imaginem ejus, quam peccando amiserant, recipiunt. *Scimus enim, inquit, quia cum apparuerit, similis ei erimus, quoniam et videbimus eum sicuti est (I Joan. III)*. Quiaque cubitorum ala cherub una, et quinque cubitorum ala cherub altera, id est, decem cubitos habentes a summitate alæ unius usque ad alæ alterius summitatem. Alæ cum in sanctorum hominum figura ponuntur, virtutes significant eorum, quibus ad cœlestia semper volare, atque in his conversationem delectantur habere. Cum vero in significatione angelorum ponuntur alæ, quid aptius quam gratiam perpetuæ et indefectivæ felicitatis eorum, qua semper in cœlestibus in ministerio sui persistunt Auctoris? Vel certe quia levitate spiritualis naturæ sunt præditi, ita ut ubicunque voluerint, statim quasi volando perveniant, et hic cum alis figurati, et prophetis sunt cum alis ostensi. Bene autem dicitur quod *quinque cubitorum fuerit ala cherub una, et quinque cubitorum ala cherub altera; quoniam virtutes angelicæ legem Dei, quæ in quinque libris descripta est, indefessa devotione custodiunt, diligendo videlicet Deum et Dominum suum ex omnibus viribus suis, diligendo et proximos tanquam seipos*. Plenitudo enim legis est charitas. Proximi autem eorum, et ipsi adinvicem sunt angelici spiritus, et homines electi eorum æque concives. Unde utraque ala ejusdem esse mensuræ perhibetur, quia videlicet eadem ipsa devotione, qua sese in alterutrum in Deo diligunt,

nostram quoque ad se ascendentium societatem considerant. Sicque simul alæ decem cubitos complectam in geminæ charitatis exhibitione angeli de Conditoris sui præsentia lætantur. Decem quoque cubitorum erat cherub secundus mensura pari, et opus unum erat in duobus cherubin. Duo erant facti cherubin propter consortium ejusdem, de qua loquimur, charitatis significandum, quia minus quam inter duos stare charitas non potest. Unde et Salvator binos ad prædicandum mittere discipulos curavit, ut tacite doceret, ab eis qui verbum fidei prædicarent, virtutem dilectionis ante omnia opera esse tenendam. *Uniusque mensuræ et operis erant duo cherubin*, quia disparilitas voluntatum sive cogitatum in superna illa patria nulla est, ubi una omnes eademque Dei præsentis visione et gloria illustrantur. *Posuitque cherubin in medio templi interioris. Extendebant autem alas suas cherubin, et tangebant alæ una parietem, et alæ cherub secundi tangebant parietem alterum. Alæ autem alteræ in medio pariete templi se invicem contingebant.* Manifestum est ex his, quæ prædicta sunt, quare cherubin in medio templi interioris sint positi, quorum habitatio semper est in cœlis. *Extendebant autem alas cherubin* quasi ad volandum, quia spiritus angelici semper habent animum ad obsequium divinæ voluntatis paratum. Quod vero alæ una tangebant parietem, et alæ cherub secundi alterum parietem, ad illam charitatis administrationem, quam nobis exhibent angeli, pertinet. Quod alæ alteræ in medio templi se invicem contingebant, eam dilectionis gratiam qua se alterutrum complectuntur, exprimit. Bene autem sequitur: *Texit quoque auro cherubin*, quia et naturam eorum Conditor immortalis charitate sublimavit, et mentem vera dilectionis atque humilitatis luce replevit. Notandum sane, quod Moyses, dum tabernaculum faceret, fecit et duos cherubim aureos, quos posuit in propitiatorio, quod erat super arcam. Salomon autem addidit alios duos majores, quos in templo poneret, sub quorum alis arcam in medio poneret cum propitiatorio et cherubin prioribus. *Sicque factum est, ut in tabernaculo quidem essent cherubin duo, in templo autem quatuor.* Ad unam vero eandemque significationem utriusque pertinent. Sed repetitum est opus auguste factum et per Salomonem, ut typice doceretur, quia multiplicata per Incarnationem dominicam Ecclesia, latius esse gentibus sublimitas cœli civium pandenda. Qui sic Conditorum de collato sibi munere beatitudinis collaudant, ut de nostra quoque ereptione, atque ad eandem beatitudinem introductione congaudeant. *Extendunt enim alas adinvicem super arcam*, cum ad laudem Domini Salvatoris referunt bonum omne quod acceperunt. Extendunt alteras alas ad parietes oraculi, cum sanctos etiam homines secum videre lætantur, eosque velut alarum suarum summitatibus tangunt, quos consortes atque imitatores fuisse in hac vita suæ puritatis exsultant. *Duos autem æque parietes alis suis tangunt*, quia fideles utriusque populi, Judæos scilicet et Gentiles, possessores secum habent aulæ cœlestis.

A Non quod in illa patria distinctio sit localis inter utrumque populum, sed quia major fiat festivitas internæ beatitudinis, de consortio adunatæ fraternitatis. Extendunt ergo cherubin ad utrumque parietem oraculi alas suas, quia lætantes in cœlesti patria justos utriusque populi visione quoque suæ gloriæ ad laudem sui Creatoris excitant. Nec solum de illorum, quos secum intus habent, hominum justorum felicitate lætantur agmina cœlestia, verumetiam nostri, qui foris adhuc positi, de profundis ad Dominum clamamus, curam gerunt sedulam. Unde bene de eisdem cherubin in libro Paralipomenon scriptum est: *Ipsi autem stabant erectis pedibus, et facies eorum versæ erant ad exteriorem domum.* Stabant erectis pedibus cherubin, quia a via veritatis, in qua mox ut conditi sunt positi, nunquam aberraverunt. *Angeli habent facies ad exteriorem domum*, quia nos ab hujus ærumna peregrinationis ereptos, ad suum desiderant pervenire consortium. Sic ergo pedibus stabant erectis, sic alas suas ad auro textos oraculi parietes extendunt, ut facies habeant ad domum versas exteriorem, quia angeli sic suam perpetuo innocentiam conservant, sic de animarum sanctarum in cœlis beatitudine congaudent, ut eis quoque quos in terris adhuc peregrinari conspiciunt, electis opem ferre non desinant, donec et illos ad cœlestem patriam introducant. *Omnes enim sunt administratorii spiritus, in ministerium missi, propter eos qui hereditatem capiunt salutis (Hebr. 1).* Possunt etiam per duo cherubin duo Testamenta figurari; qui nimirum cherubin in oraculo sunt facti, quia in consilio divinæ provisionis nobis utique inaccessibili atque incomprehensibili ante sæcula dispositum est, quando, et qualiter, quibusve auctoribus sacra Scriptura conderetur. *De lignis olivarum sunt facti*, quia per viros misericordiæ, quorum pietatis opera non defuerunt, per viros unctione Spiritus sancti illustratos, divisi sunt libri conscripti. *De lignis oliourum sunt facti*, quia lucem nobis scientiæ tribuunt, juvante flamma charitatis Dei, qui per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris. *Decem cubitis sunt alti*, quia per observantiam decalogi legis Deo servendum prædicant; quia Deo servientes fideliter, denario remunerandos esse regni perpetui ostendunt. *Geminas habent alas*, quæ Testamenta per aspera æque et prospera indefesso proposito semper ad cœlestia tendisse, ac pervenisse declarant; quia hoc quidem suis auditoribus faciendum esse demonstrant. Quinque cubitorum alæ cherub una, et quinque cubitorum alæ cherub altera; quia in omni labentium dierum varietate, sancti universos sui corporis sensus in obsequium sui Conditoris extendunt, oculos habentes semper ad Dominum, *audire desiderantes vocem laudis ejus, et enarrare universa mirabilia ejus, dulcibus faucibus suis habentes eloquia illius, super mel et favum ori suo, currentes in odore unguentorum ejus, et donec superest habitus in eis, et Spiritus Dei in naribus, non loquentes labiis iniquitatem, nec in lingua sua stultitiam personantes.* Sicque per arma justitiæ a

dextris et a sinistris incedentes, ad perceptionem cœlestis denarii, quem summus paterfamilias cultoribus suæ promisit vineæ, perveniunt. *Et opus unum erat in duobus cherubin*, quia utriusque instrumenti scriptores una eademque castitate operis, et charitatis devotione Deo serviebant, una et consona Domini voce ac fide prædicant. Et quidem Novum Testamentum de dominica incarnatione, passione, resurrectione, ascensione, gentium vocatione, Judæorum expulsione, multimoda Ecclesiæ tribulatione facta narrat; hæc eadem Vetus Testamentum, si recte intelligitur, veraciter flenda prædicabat. Adventum ergo Antichristi, finem sæculi, extremi diem iudicii, et æternam honorum gloriam, pœnamque reprobatorum concordiam utrumque Testamentum veritate probat. *Alæ igitur cherubin interiores super arcam se invicem contingebant*, quia utraque Testamenta pari de Domino attestazione consentiunt. Item alis exterioribus *iste unum parietem, ille alterum contingebant*, quia Vetus Testamentum proprie antiquo Dei populo scriptum est, Novum vero nobis, qui post Incarnationem dominicam ad fidem venimus: et secundo parieti, id est, septentrionali recte comparatur, quibus post frigoræ, ac tenebras idololatriæ lucem veritatis cognoscere datum est. Nam etsi primitiva Ecclesia maxime de Judæis effloruit, et omnis Israel circa finem sæculi salvandus esse creditur, plurimi tamen fidelium hujus temporis de gentibus congregantur ad Evangelii suscipienda sacramenta; quibus etiam divinitus hoc datum est, ut revelatis oculis sui cordis, manifeste cognoscant litteram Veteris Testamenti evangelicæ gratiæ plenam esse mysteriis. *Versas habent facies cherubin ad exteriorem domum*, quia ad nos qui adhuc foris stamus, nec re ipsa, sed spe salvi facti sumus, divini sunt libri congitii; quia scriptores eorum jam regnantes cum Domino, illumque collaudantes in cœlis, curam nostræ gerunt salutis, proque nostris erratibus apud ejus pietatem interpellant. *Circumdati sunt auro cherubin*, quia præclaris scriptorum suorum operibus confirmatur auctoritas Testamentorum. Manifesta autem cognitione per orbem divinarum Scripturarum, sive interna gloria cœlestium agminum (utrumque enim cherubin, ut diximus, et angelos videlicet, et Testamenta designant), confestim plures ad fidem converti et bonis abundare cœperunt operibus, unde apte subditur:

CAPUT XIV.

Ut parietes sculpti et pavimentum sit auro vestitum.

Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit, etc. Omnes parietes templi per circuitum omnes sanctæ Ecclesiæ populi sunt, quibus super fundamentum Christi locatis, totius ambitum orbis replevit, cœptumque fidei ædificium, quotidie nova membrorum suorum progenie, quasi lapidum pretiosorum appositione supraaugmentare non desistit. Qui nimirum parietes variis cœlaturis sculpuntur, cum alii datur per Spiritum sermo sapientiæ, alii

A sermo scientiæ, secundum eundem Spiritum; alii fides in eodem Spiritu, alii gratia sanitatum in uno Spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Et ut ad illas veniamus, quas omnes habere valemus virtutes, charitas, gaudium, pax, longanimitas, patientia, benignitas, bonitas, fides, modestia, continentia, et cæteri fructus Spiritus, quid nisi cœlaturæ sunt parietum templi, quia ornamenta sunt mentium populi Dei. Sculpuntur iisdem parietes et torno, cum prompto pollent animo fideles ad faciendum cuncta quæ Dominus præcepit, ad patiendum cuncta quæ permittit, dicentes ex animo per singula quæ occurrunt: *Benedicam Dominum in omni tempore (Psal. xxxiii)*; et *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo, et psalmum dicam Domino (Psal. lvi)*. Sculpuntur torno, cum in tantum virtutibus operam impendunt, ut ab harum tramite nullis circumstantium rerum periculis, nullis possint blandimentis averti. Quia enim tornatura et cæteris artibus velocitate præcellit, et ipsa sibi regulam, qua sine errore opus perficiat, sistit, apte per hanc pia sanctorum vita signatur, quæ et parata est semper ad obsequium divinæ voluntatis, et hanc absque diverticulo errandi complere longo virtutum usu exercitata didicit. Unde et sancta Ecclesia in Canticis canticorum sponsi et Redemptoris sui virtutes admirata, dicebat: *Manus ejus tornatiles aureæ, plene hyacinthis (Cant. v)*. Tornatiles quippe sunt manus ejus, quia apparens in carne sanctitates et miracula quæcumque voluit, absque omni morarum tarditate, absque ullis errorum ambagibus, Dei virtus et sapientia perfecit. Aureæ sunt, quia quæ foris verbo jussit intus ut fierent, divina plenius potentia dedit. Plenæ sunt hyacinthis, quia ad gloriam Patris universa quæ fecit retulit, quia per opera quæ fecit nostros ad cœlestia quærenda sensus erigit. Omnes ergo parietes templi per gyrum variis cœlaturis et torno sculpuntur, cum per mundum Ecclesiæ virtutum spiritualium executioni, absque ullo prorsus errore, prompta devotione insistit, ubi bene dicitur: *Et fecit in eis cherubin et palmas, et picturas varias, quasi prominentes de pariete, et egredientes*. Cherubim namque in parietibus templi facit Salomon, cum electos suos ad regulam sanctarum Scripturarum, in quibus est multitudo scientiæ, vitam suam dirigere donat. *Cherubim facit*, cum eos in hoc mundo castitatem angelicæ conversationis pro modulo suo docet imitari, quod maxime vigiliis ac laudibus divinis, dilectione sincera Conditoris et proximi, geritur. *Palmas facit*, cum memoriam æternæ retributionis eorum mentibus insigit, ut eo minus ab arce justitiæ declinent, quam semper ante cordis oculos habent: *facit picturas varias, quasi prominentes de pariete, et egredientes*, cum multifarias virtutum operationes fidelibus tribuit; verbi gratia, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, sufferre invicem et donare sibimetipsis, super omnia autem hæc, charitatem habere, quod est vinculum

perfectionis. Quæ videlicet virtutes cum in tantam A electis consuetudinem venerint, ut velut naturaliter eis esse videantur insitæ, quid aliud quam picturæ domus Domini prominentes quasi de pariete exeunt? Quia et verba et opera veritatis non adhuc ab aliis extrinsecus discunt, sed inflxa radicitus parata semper ab intimis cordis, quæ sunt agenda sive docenda, proferunt. *Sed et pavimentum domus texit auro intrinsecus et extrinsecus.* Intrinsecus et extrinsecus, in oraculo et in ipso templo significat. Diximus autem supra quod pavimenti æqualitas humilem concordiam designaret sanctæ fraternitatis; ubi cum sint Judæi et gentes, barbari et Scythæ, liberi et servi, nobiles et ignobiles, cuncti se in Christo esse fratres, universi eundem se habere Patrem, qui est in cælis, gloriantur. Neque enim de concordissima humilitate supernorum civium dubitare cuiquam fas est. Texit ergo Salomon pavimentum domus auro intrinsecus et extrinsecus, quia Rex noster pacificus et angelos et animas justorum in cælis perfecte ac plenarie dono dilectionis implevit, et peregrinantes in hoc sæculo cives ejusdem patriæ cælestis signaculo dilectionis a cæterorum mortalium vilitate secrevit: *In hoc cognoscent, inquires, omnes, quia nri estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem* (Joan. xiii).

CAPUT XV.

De ingressu templi, sive oraculi.

Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum, etc. Quod primo dixerat: *Fecit ostiola de lignis olivarum,* hoc ipsum apertius videtur explicare voluisse, cum adjunxit: *Et duo ostia de lignis olivarum;* unus quippe erat ingressus oraculi, sed idem ingressus duobus ostiis clauderetur. Rursumque reseratis eisdem aperiebatur, sicut et templum et porticus ante templum unum non amplius habebant introitum; certi utique causa mysterii, quia unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus, unus in Ecclesiam presentem per baptismum, unus in regnum cæleste per opera fidei est sperandus introitus. Nam quod unus esset ingressus oraculi, testatur hoc quod inferius de arca scriptum est: *Cumque eminent vectes, et apparerent summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus* (III Reg. viii). Ubi potenter ostenditur, ni fallor, quod unus erat ingressus oraculi, et hic e regione factus arcæ, quæ erat in medio ejusdem oraculi; cujus ingressus ostiola, per significationem multifarie possunt accipi. Nam et angelicos spiritus, quorum ministerio in habitationem patriæ cælestis introducimur, apertissime designant; et apostolicorum æque virorum, quæ apostolorum figuram tenent, quibus claves regni cælorum datæ sunt; quæ accepta a Domino potestate ligandi atque solvendi, et dignos intra januam regni admittunt, et contumaces impuros et superbos excommunicando vel anathematizando ab ingressu vitæ perennis eliminant. Sed et opera justitiæ, quorum merito ad regnum cæleste pervenitur, recte per ostia, per quæ in sancta sanctorum ingrediebatur, possunt typice

designari; juxta quod in libro Sapientiæ scriptum est: *Custoditio autem legum, consummatio incorruptionis, inco:ruptio autem facit proximum Deo. Concupiscentia autem sapientiæ deducit ad regnum perpetuum* (Sap. vi). Quibus omnibus apte congruit quod eadem ostiola de lignis sunt olivarum, quia nimirum et angeli et homines perfecti, fructu misericordiæ, et operibus lucis sese in domo Dei gloriosos exhibent; imo omnes electi per arma lucis et pietatis aditum sibi patriæ cælestis aperiunt. Duo sunt autem ostiola, sive quia Deum et proximos diligunt et angeli et homines sancti; neque januam vitæ nisi per hanc geminam dilectionem possunt intrare; seu quia utrisque populis fidelibus, Judæis videlicet et gentilibus, eadem vitæ januam reseratur. *Postes habent angulorum quinque,* quia non solum animas electorum aula cæli recipit, sed et corporibus immortalis gloria pradiis in judicio suas fores aperiet. Quinque enim sunt sensus corporis nostri, quorum et supra meminimus: visus, auditus, gustus, olfactus, et tactus. Vel certe postis uterque tabernaculi quinque factus est cubitorum, quia solis illis supernæ patriæ introitus panditur, qui omnibus sui corporis et cordis sensibus Domino servire studuerint; corporis videlicet cum per eosdem sensus aliquid pro illo agunt; cordis vero, cum sobrie, et juste, et pie cogitant de eis quæ per ipsos corporis sensus agero decernunt. Et sculpsit in eis cherubin, et palmarum facies, et anaglypha valde prominentia, et texit ea auro. *Γλυφι* Græce, Latine dicitur cælatura. Cuncta autem hæc supra idem cum cherubin in ornatu parietum templi posita, et pro captu nostro exposita sunt. Nec laborandum in astruendo, quod virtutum operibus, quæ per totum orbem Ecclesia in suis sanctis ac perfectis exercet, illi præcipue, quibus fidelium cura commissa, et claves regni cælorum sunt datæ, omni debeant solertia insistere, ut quantum gradu præminent cæteris, tantum et merito præcellant bonæ actionis. *Habent namque in se picturam cherubin sculptam angelicam in terris ritam,* quantum mortalibus possibile est, et mente imitantur, et opere. *Habent et palmarum species,* cum dona supernæ retributionis fixa semper intentione meditantur. Palma namque manus victricis ornatus est. *Habent anaglypha valde prominentia,* cum certissima bonorum operum documenta, et quæ nemo in sinistram partem interpretari valcat, cunctis sese intuentibus ostendunt. *Et hæc omnia opera aureis sunt laminis aperta,* cum, sicut sæpe dictum est et semper dicendum, cæteris virtutum floribus spectatius in magnis Ecclesiæ membris fulgor supereminet amoris. His ostiis etiam velum fuisse additum, Verba dierum narrant. *Fecit quoque velum, inquit, ex hyacintho, purpura, cocco, et bysso, et intexit ei cherubin.* Quod decoris quidem gratia factum est, ut inter parietes deauratos etiam holoericum fulgeret. Sed in ejusdem mysterii significatione, cujus et ostiola ante arcam atque ingressu oraculi appensum est; ut sicut ostiola congruis horis aperiebantur, sic et velum revelaretur quoties advenirent, quibus in sancta sanctorum esset

ingrediendum. Hujus ergo veli sedula revelatio legis apertionem significat, et regni cœlestis, quæ nobis per incarnationem Domini et Salvatoris nostri donata est. Unde et baptizato eo, cœli aperti sunt, ut ostenderetur quia per baptisma quod nobis ipse consecravit januam patriæ cœlestis deberemus ingredi. Et moriente illo in cruce, idem *velum scissum est medium a summo usque deorsum*, ut aperte doceretur quia figuræ legales jam tunc ad finem venissent, ac veritas Evangelii arcanaque cœlestia, et ipse cœli ingressus non adhuc prophetandus, ac figuraliter significandus, sed jamjamque esset proxime omnibus aperiendus, qui ab initio mundi usque ad id temporis in fide veritatis de mundo transierunt. Nam die post resurrectionem Domini quadragesimo, universi cum eo cœlum petierunt, remotoque omni velamine, multifarias in domo Patris mansiones pro suis quique meritis acceperunt. Sed et nobis qui adhuc futuri eramus, eadem hora jam reseratus est supernæ illius civitatis ac domus Patris ingressus. In quam profecto civitatem, non nisi per interna æternorum bonorum desideria, per fidem et sacramenta Dominicæ passionis, per fervorem sinceræ dilectionis, per mortificationem concupiscentiæ carnalis, et per quotidiana angelorum auxilia conscenditur. Unde bene idem velum, sub quo in oraculum intrabatur, ex hyacintho et purpura, cocco et hyso, factum esse, ei quoque cherubin intexti esse, memorantur. Hyacinthus quippe, qui cœli colorem imitatur, supernorum desiderii apte comparatur; purpura quæ sanguine conchylorum conficitur, et sanguineam ipsam profert speciem, non immerito sacramentum Dominicæ passionis signat, quo nos initiari, quod imitari crucem nostram portando, debemus. Coccino, qui rubeo colore flammeo, congrue exprimitur virtus amoris, de quo mirantes dixere, qui cum Domino ambulaverunt, discipuli: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas (Luc. xxiv)?* Byssus qui de terra virenti germine nascitur, et longo artificum exercitio, nativum exuit virorem, atque ad albam deducitur speciem, congrue castigationem nostræ carnis insinuat. Cujus quasi humorem ingenitum exsiccare jubet apostolus Paulus, dicens: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus (Coloss. iii)*. Ad quantam vero candoris gratiam hanc velit perducere, ostendit idem apostolus, dicens: *Obsecro vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem; rationabile sit obsequium vestrum (Rom. xiii)*. Intextuntur velo cherubin, eidem quatuor coloribus eximiiis conficiuntur, cum in universis quæ pie agimus a venenatis dæmonum telis, per angelorum præsidia, Domino donante, protegimur. Intextuntur velo cherubin, cum in bonis quæ agimus multitudine scientiæ indesinenter nitimur, respicientes semper ad eloquia divina; et ne forte a virtutum calle aberremus, horum intuitu contenti, vestigin nostra regimus.

A *Fecitque in introitu templi postes, de lignis oliivarum quadrangulatos, et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus; et utrumque ostium duplex erat, et se invicem tenens aperiabatur. Sicut ingressus oraculi, quo ad arcam Domini cherubin perveniebatur, introitum significat regni cœlestis, quo ad visionem nostri Conditoris supernorumque civium nos introduci speramus et desideramus, ita introitus in templum, primordia nostræ conversionis ad Deum, quando in presentem Ecclesiam ingredimur, typice demonstrat. Iste ingressum nostrum ad fidem, ille designat ad speciem. Unde apte postes hujus introitus quadrangulati sunt facti, propter quatuor sancti Evangelii libros, quorum doctrina in fide veritatis erudimur, seu propter totidem quatuor virtutes principales, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitiam, quarum veluti fundamine quodam firmissimo, omnis bonorum actuum structura innititur. Prudentia namque est qua discimus quid nos agere, qualiter vivere deceat. Fortitudo, per quam ea quæ agenda didicimus implemus, quas uno versiculo virtutes propheta breviter complectitur, dicens: *Domine illuminatio mea et salus mea (Psal. xxvi)*. Illuminatio videlicet, ut quæ agere debeamus edoceat; salus vero, ut ad hæc nos peragenda confirmet. Temperantia, qua discernimus ne plus aut minus justo prudentiæ sive fortitudini, operam dare inveniamur. Et quoniam quisque prudentia, fortitudine, temperantia utitur, absque ulla contradictione justus esse probatur. Virtus quarta post prudentiam, fortitudinem, temperantiam, justitia sequitur. Duo ostia quæ in hunc ingressum facta sunt, dilectio est Dei et proximi; quæ bene altrinsecus facta esse dicuntur, quia ad invicem respiciunt, adeo ut una sine altera nequam possit haberi: *Omnis enim qui credit quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit eum qui natus est ex ipso (I Joan. v)*. Et sicut iterum dicit: *Quia qui non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere (Ibid., iv)?* Unde recte ostium exterius dilectio fraterna, interius dilectio intelligitur divina, quia illa prior tempore, hæc est dignitate sublimior. Et per illam ad hanc intratur, quia ex amore proximi discitur qualiter amari Conditor debeat. Utrumque autem ostium duplex erat, et se invicem tenens aperiabatur, quia in utraque dilectione duo sunt, quæ principaliter observare debemus. In dilectione etenim Dei, fidem veritatis et puritatem necesse est habeamus bonæ operationis. *Sine fide enim impossibile est placere Deo; et fides sine operibus mortua est; in amore autem fraternitatis patientia est et benignitas servanda, dicitur apostolo Paulo: Charitas patiens est, benigna est (I Cor. xiii)*. Patiens videlicet ad tolerandas molestias injuriasque proximorum; benigna vero ad dimittendum ex corde, et benefaciendum eis quorum injurias sustinet. Qualem nos charitatem habere Dominus voluit, cum ait: *Dimittite, et dimittetur vobis; date, et dabitur vobis (Luc. vi)*. Dimittite injurias lædentibus vos, date subsidia pietatis eis quibus laxatis injurias*

Qualem nos impendere dilectionem desiderat ipse, A
 qui nos in oratione dicere præcepit: *Panem nostrum
 quotidianum da nobis hodie; et Dimitte nobis debita
 nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*
 (Matth. vi). Utrumque autem ostium duplex erat, et
 dilectio utraque gemino ordine perficitur. Utrumque
 se invicem tenens aperiebatur, quia junctæ sunt vir-
 tutes, neque ab invicem queunt dividi. Nam neque
 fides sine operibus, neque sine fide possunt opera
 bona placere. Neque item injurias ferre sufficit, qui
 ai quem tolerat etiam quæ necesse habet, cum pos-
 set, ministrare contempit; neque ei qui substantiam
 mundi habuerit, sat est de hac egenti proximo dare,
 si non eas quas sibi forte irrogaverit molestias sin-
 cero ex corde remittit. Quod enim de utroque illo
 ostio dicitur, quia se invicem tenens aperiebatur, non
 hæc apertio separationem ab invicem spiritualium
 designat virtutum; sed hoc potius indicat, quod per
 harum conjunctionem ingressus nobis sanctæ Eccle-
 siæ magis patescit, ut quo his amplius abundemus,
 eo verius sanctorum cœtibus associemur. Sicut etiam
 divisio maris Rubri, per quam populus Dei Ægy-
 ptium persequentem evasit, non divisionem unici
 baptismatis, sed apertionem potius signavit, qua, ex-
 stinctis peccatis omnibus, ad littus et solitudinem
 transeamus virtutum; vel certe ostium quod invicem
 se tenebat aperitur, cum per ministerium prædica-
 toris discernitur quid proprie ad cognitionem fidei,
 quid ad vivendi castitatem pertineat, quæ tamen
 utraque a sua nequeunt connexionem separari; quan-
 tum distet inter se proximorum mala tolerare, et eis
 nostra bona commendare, cum hæc certissime so-
 leant in uno eodemque corde perfectorum indissolu-
 bilia permanere. Notandum sane, quod in ingressu
 oraculi duo quidem ostia fuisse dicuntur, sed hæc
 duplicia fuisse non dicuntur; in templi vero, id est,
 domus prioris introitu ita erant duo ostia, ut duplex
 esset utrumque, quia nimirum in præsentem ecclesia
 talem nos ingredi ac ducere vitam necesse est, in
 qua dilectionem Dei et proximi per fidem et opera-
 tionem, per patientiam et benignitatem, servemus.
 In futura autem vita, ubi Deum et proximos in luce
 æternæ beatitudinis videbimus, eadem utique dile-
 ctione gemina, absque ullo prorsus labore, imo in
 magna requie, multitudine divinæ dulcedinis frue-
 mur. Unde apte introitus domus interioris duo qui-
 dem ostia, sed hic simplicia habebat. Non enim ibi
 fides necessaria est, ubi ea quæ nunc credimus ac
 speramus omnia manifesta luce videbimus; non enim
 est labor operum necessarius, ubi mercede perpetua
 eorum quæ hic laboramus donabimur; non necessa-
 ria patientia, ubi nemo aliquid adversi irrogat; non
 munificencia benignitatis, ubi nemo indiget quod
 opus est. Hæc de ostiorum figura pro modulo nostro,
 sequentes Patrum vestigia, disseruimus; verum,
 juxta formam operis, decoris gratia, provisum est ut
 in uno eodemque templi ingressu duo essent ostia.
 Necesse etenim erat parietes domus, quæ viginti cu-
 bitos habebant in altitudine, nonnullas etiam gros-

situdines habere, in cujus nimirum grossitudinis ex-
 tremâ parte ostia erant affixa, ita ut æquale parietis
 esset utrumque ostium et sive intus sive foris tem-
 plum quisque positus ostium inspiceret, unus ei per
 omnia paries esse videretur. Similiter et cedrinus
 paries, cum vicenorum in longitudine et altitudine
 esset cubitorum, non parvam et ipse debuit habere
 grossitudinem. Quapropter et in hujus ingressu duo
 facta sunt ostia, ut videlicet ab utroque latere, hoc
 est, intus et foris, æquale parietis ostium pateret; et
 quoniam easdem picturas ostium, quas et paries ha-
 bebant, veraciter unus per omnia et continuatim ex-
 tentus paries videretur, unum decoris gratiam præ-
 tendens, aliud mysterii dispensationem præfigurans.
 Quod, vero, descriptis templi ostiis, sequitur: *Et scul-
 psit cherubin et palmas, et cælaturas valde eminentes,
 operuitque omnia laminis aureis, opere quadro ad re-
 gulam, jam supra expositam est, quia et in parietibus
 domus, et in ostiis, et in interioribus Ecclesiæ
 picturæ sive cælaturæ sunt factæ. Patetque ratio fi-
 guræ, quare easdem ipsas picturas et cælaturas,
 eosdem cherubin, prima templi janua quos et inter-
 ior recipiat, quia nimirum eadem arcana fidei, spei
 et charitatis, sublimes quique ac perfecti sublimiter
 capiunt. Quæque omnes electi in cœlis plene in divi-
 na visione percipiunt, etiam catechizandos rudibus
 per suos quosque discenda et confitendo traduntur,
 quatenus sacris initiati mysteriis, quandoque etiam
 ad capienda ea quæ pie credere perveniant.*

CAPUT XVI.

De atrio domus Domini.

*Ædificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum
 politorum, etc.* De interiore atrio breviter loquitur,
 de exteriori prorsus tacere videtur. Verum in Ver-
 bis dierum utriusque sit mentio, ubi ita scriptum est:
*Fecit etiam atrium sacerdotum et basilicam grandem,
 et ostia in basilica quæ texit ære (I Petr. iv).* Atrium
 ergo interius, quod vocatur sacerdotum, eo quod
 sacerdotes et Levitæ in eo ministrarent, ex omni par-
 te erat templo circumdatum, sed ab Oriente, unde
 templi erat ingressus, multo longius erat a templo,
 quam a cæteris tribus plagis secretum, quia nimirum
 in ea plaga, id est, in facie templi, fiebant ministe-
 ria sanctorum. Ibi altare æneum ad hostias Domino
 offerendas, ibi decem conclavæ ad lavandas easdem
 hostias, ibi mare æneum erat positum, ad lavandas
 manus pedesque sacerdotum, cum ad ministrandum
 intrarent. Habebat autem hoc atrium tres cubitos al-
 titudinis, ut Josephus narrat quatenus ab ingressu
 templi exteros prohiberet, et solum hoc sacerdotibus
 licere significaret. Eratque janua ad Orientalem
 plagam, ad quam usque populus hostias suas et sa-
 crificia inserebat, inde suscipienda a sacerdotibus,
 atque ad altare perferenda. De exteriori vero atrio,
 quod Verba dierum basilicam grandem vocant, ita
 Josephus scribit: *Extrinsecus autem hujus templi,
 aliam ædificavit aulam, quadranguli schemate factam,
 erigens maximas porticus atque talas; et portas excel-
 sas et amplas, per quatuor mundi partes in eo consti-*

tuens, quarum singulæ ad unumquemque ventum quatuor angulis attendebant, ubi æreas januas collocavit (Lib. viii). Et paulo post: *In hoc sacrarium omnes populi, quibus purgatio et observatio legitimorum inerat, introibant.* Has vero porticus Cassiodorus senator in Pandectis, ut ipse Psalmorum expositione commemorat, triplici ordine distinxit. Primum videlicet ordinem ponens extra atrium sacerdotum ex omni parte per quadrum; secundum eodem modo extra intimas porticus, undique versum in gyro; extremum similiter ex omni latere priorum porticum in circuitu. Sicque templum triforini ædificiorum præsidio ab omni erat parte munitum, facto pavimento sub divo inter ædificia singula de marmore, et parietibus domorum interioribus; hoc est, eis qui ad templum respiciebant, factis inter columnis, exterioribus vero solidis. Sicque fiebat ut omnis structura templi pro gradu esset varietate rationabiliter distincta. Nam quando in sancta sanctorum ingrediebatur pontifex, in ipsum templum sacerdotes erant purificati; in atrium sacerdotum sacerdotes non purificati una cum levitis et cantoribus in intimum atrium basilicæ majoris, viri Judæi purificati stantes et orantes sub divo, si serenum esset; si tempestas, in porticus proximas sese recipientes; in exterius autem atrium mulieres Judææ purificatæ; in extremum vero atrium gentiles et Judæi qui nuper venerant ex gentibus, usque ad sextum purificationis diem. Hæc, ut in pictura Cassiodori reperimus distincta, breviter annotare curavimus, ita eum ab antiquis Judæis didicisse, neque virum tam eruditum voluisse in exemplum legendi proponere, quod non ipse prius verum esse cognovisset. Hæc sunt loca quorum meminit supremus graduum Psalmus, qui ita incipit: *Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini, cui statis in domo Domini, in atrii domus Dei nostri* (Psal. cxiii). In his porticibus Hieremias et alii prophetæ, in his Dominus et apostoli verbum populo prædicabant. In harum aliqua Dominus sedebat docens, quando a tentantibus Pharisæis mulier illi adultera judicanda oblata est. In his invenit vendentes et ementes boves, et oves et columbas, hosque cum suis mercimoniis eliminavit e templo. In his Petrus et Joannes claudum inventientes, sanaverunt, ac secum ingrediente interius ad orandum duxerunt. In his orabat omnis multitudo populi, quando incensum ponenti Zachariæ, angelus ad altare thymiamatis apparuit, eumque de præcursoris Domini nativitate perdocuit. Non autem hæc atria cum porticibus suis aspectum templi de longe aspectantibus abscondere potuerunt, quia locus in quo templum erat situm, multo sublimior erat quam ubi porticus fundate fuerat. Nam sic Josephus scribit: *Extremæ atriorum fabricæ, cum in quadringentis cubitis essent erectæ, tamen ad verticem usque montis, in quo templum ædificatum est, pervenerunt* (Ibid.); hæc quidem destructura templi studioso lectori credidimus intimanda. Verum in eis quæcunque Scriptura sacra referre commodum duxit, figuras mysteriorum quæ-

ramus, cæteris per historię cognitionem simpliciter utamur. Ædificium ergo templi intra atrium sacerdotum, perfectorum in sancta Ecclesia, et sublimium vitam exprimit virorum, eorum videlicet qui et excellentia virtutum Domino appropinquare, et aliis verbo atque opere ducatum solent ostendere salutis. Sacerdos namque ab eo Latine nomen accepit, quod sacrum præbere ducatum minoribus debeat. Quo nomine in Scripturis mystice non soli altaris ministri, episcopi videlicet et presbyteri, sed omnes utique censentur, qui altitudine rectæ conversationis, ac doctrinæ salutaris eminentia, nec sibi metipsis tantummodo, sed sibi et pluribus prosunt, dum corpora sua hostiam viventem, sanctam, Deo placentem exhibent. Neque enim episcopis solis aut presbyteris, verum universæ Ecclesiæ loquebatur apostolus Petrus, cum ait: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis* (I Petr. ii). Cujus honore dignitatis etiam antiquus Dei populus erat insignitus, dicente ipso ad Moysen: *Hæc dices domui Jacob, et annuntiabitis filiis Israel* (Exod. xix). Et paulo post: *Et vos eritis mihi regnum sacerdotale et gens sancta.* Basilica vero grandis, quæ erat extra atrium sacerdotum, in quo omnis populi multitudo adorare, sive ad verbum audiendum confluere solebat, carnalium in sancta Ecclesia vitam, moresque sæcularium figuraliter insinuat, quibus dicit Apostolus: *Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo lac potum vobis dedi, non escam* (I Cor. iii). Qui bene per basilicam grandem designatur, quia absque ulla dubietate multo major est in sancta Ecclesia talium quam perfectorum numerus. Sed quantum numero præstant, tantum succumbunt merito. Unde apte basilica hæc grandis, etsi plurimos capit, non eos tamen in interiora templi deaurati, non ad altaris officium, non in ipsum saltem atrium sacerdotum intromittit, quia carnales quique atque infirmi adhuc in Ecclesiis, etsi ob meritum castæ fidei ac pietatis Deo devoti, ad electorum sortem pertinent, longe tamen abest ut illis æquantur qui cum fiducia proloquuntur: *Non enim audeo aliquid eorum loqui, quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium, verbo et factis* (Rom. xv). Et iterum: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, de cætero reposita est mihi corona justitiæ* (II Tim. iv). Accedebat quidem vulgus usque ad atrium sacerdotum, et hostias suas ad hujus usque januas deferabat susceptas a sacerdotibus, atque in altari oblati oculis prosequabatur. In ipsum etiam templum cum aperiebatur, intuitum suum a longe dirigebat, nec tamen atrium sacerdotum intrandi facultatem habebat; verum de inferioribus clamabat ad Dominum, quia nec carnalium in Ecclesia simplicitas a Domino despicitur, quando fideliter ea quæ valent vota pietatis offerunt. Dirigunt enim visus a longe in templum Dei, cum vitam sublimium discere et imitari sedulo congaudent, et quos virtutis imitatione sequi n queunt, pia vene-

rationis affectu amplectuntur. Vident hostias sacerdotum in altari igne sacrosancto consumi, quia magna operum præmia cognoscunt a Domino per Spiritum sanctum dignanter accipi. Afferunt et suas hostias ad atrium sacerdotum offerendas Domino per illos, dum bona quæ prævalent operantes, majorum ac doctiorum et firmantur exhortatione, et intercessionem commendantur. Offerunt etiam tunc hostias suas sacerdotibus per eos Domino commendandas, cum sanctis quibusque egentibus necessaria mundi hujus, quibus ipsi abundant, summæ mercedis intuitu tribuunt, Domino admonente ac dicente: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula* (Luc. xvi). Et quicumque (inquit) *potum dederit uni ex minimis meis, calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam* (Math. x). Ac sic utrorumque hostias unus idemque in altari Dei ignis absument, quando Dominus eleemosynas divinum, quibus ministraverunt sanctis, una cum magnis eorundem sanctorum virtutibus suo intuitu ac retributione dignas judicat. Multitudo ergo credentium, qui, relictis possessionibus, uno corde et anima Domino serviebant, ipsa est templum Dei, et locus intra atrium sacerdotum specialiter illi consecratus. Porro basilica grandis, et orantes in ea circa atrium sacerdotum in gyro, figuram gestant eorum qui eodem tempore credebant ex gentibus in Syria et Antiochia, cæterisque provinciis et civitatibus, quibus apostoli et seniores qui erant in Jerosolymis nihil amplius imponebant oneris, quam abstinere se ab idolis immolato et sanguine, et suffocato, et fornicatione. Quorum tamen oblationibus volebant pauperes sanctorum, qui erant in Jerosolymis, sustentari, quatenus eis carnalia sua ministrantes, spiritualium eorum possent fieri participes. *Barnabas vero et Paulus cum sociis suis qui oblationes eorum accipientes Jerosolymam deferebant, ipsi sunt sacerdotes, qui oblationes suscipientes ad altare Domini consecrandas perducebant, quia devotionis eorum, sanctis pro illis orare deberent, attulerunt.* Atrium ergo quod positum inter locum vulgi et sacerdotum medium erat, divisionem illam significat, quæ carnales in sancta Ecclesia nuper quidem incipientes viam justitiæ, ab arce perfectorum, non quidem sorte electionis, sed meritum quantitate discernit. Namque carnales sufficere sibi credunt, si fidem, spem et charitatem, operum quoque munditiam habeant. Perfecti autem et hæc habent, et insuper verbo prædicando laborant, pauperibus omnia sua tribuunt, vigiliis, jejuniis, hymnis, et canticis spiritualibus, sacris quoque lectionibus operam dant, persecutiones, pericula propter justitiam tolerant, et cætera quæ se fecisse cum sociis Paulus gloriatur, prompta devotione mentis exsequuntur. Unde bene atrium sacerdotum tribus ordinibus lapidum politorum et uno ordine lignorum cedri ædificatum esse memoratur. Tres quippe ordines sunt lapidum politorum, fides, spes, charitas. Et recte

politorum, quia certe necessaria est discenda solertia, quo quisque modo quid credere, quid sperare, seu quid diligere debeat, dignoscat. Unus autem ordo lignorum cedri, ipsa est bona operatio sine corruptione simulationis exhibitæ, sine cujus superadjectione, fides, spes, charitas, vera esse non valet. Dictum namque est sæpius quod ligna cedri propter odoris gratiam, et imputribilem suæ naturæ potentiam, perseverantiam, famamque piæ designent actionis. Ad hoc atrium usque universi conscendunt electi, qui fide, spe et dilectione, atque opere, Deo placere appetunt. Hoc alta meritorum gratia transcendunt perfecti, cum in tantum virtutum culmine proficiunt, ut dicere suis auditoribus possint: *Imitatores nostri estote, sicut et nos Christi* (I Cor. iv); gloriaturque et dicunt: *Nescitis quoniam angelos judicabimus, quanto magis sæcularia* (I Cor. vi)?

CAPUT XVII.

Quot annis templum sit ædificatum.

Anno quarto fundata est domus Domini, etc. Patet allegoriæ sensus, quare septem annis ædificata sit domus Domini, quia nimirum sancta Ecclesia toto hujus sæculi tempore, qui sex dierum circuitu peragitur, ex electis constituitur animabus, et cum fine sæculi suum quoque crementum ad finem ipsa perducit. Vel certe septem annis ædificatur, ob significationem gratiæ spiritualis, per quam Ecclesia solum ut sit Ecclesia, percipit. Septem quippe dona sancti Spiritus enumerat Esaias (Esa. xi), sine quibus nemo vel fidelis effici, vel fidem servare, vel meritum fidei ad coronam potest pervenire justitiæ. Quod autem in septimo anno, et in octavo ejus mense perfecta est domus Domini in omni opere suo, et in universis utensilibus, ad futurum sæculum diemque judicii pertinet, quando ad tantam jam perfectionem sancta Ecclesia perveniet, ut quid ei amplius addi possit inveniri non possit. Habebit enim tunc, quod pius ille desiderator supplex a Domino quærebat, dicens: *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis* (Joan. xiv). Constat enim quia dies judicii sæpe in Scripturis octonario numero typice exprimitur, eo quod hoc sæculum, quod septem diebus currit, sequatur. Unde et propheta psalmo titulum pro octava imposuit, quem ob metum ejusdem districti Judicis cantavit, ita incipiens: *Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo, et reliqua* (Psal. vi). Sed non contemnenda nascitur quæstio, quomodo dicatur domus Domini in mense octavo perfecta in omni opere suo et in universis utensilibus, cum in sequentibus legatur mense septimo perfectionem et dedicationem ejus esse completam. Neque autem incredibile est quod septem quidem annis templum ædificans Salomon octavo mense octavi anni perfecterit, vel usque ad septimum anni noni mensem dedicationem perfecte distulerit. Unde potius verisimile videtur domum septem annis ac septem mensibus ædificatam, ita ut eodem mense septimo dedicationis sit celebrata solemnitas, ac die vicesimo

tertio ipsius mensis, ut verba dierum narrant (*II Par. vii*), populum Salomon ad tabernacula sua dimiserit, sicque post unam septimanam, adveniente mense octavo, perfecta inventa sit domus Domini, et operibus ejus videlicet universis, et ipsa dedicatione prius completa. Nisi forte putandum est post dedicatum templum aliquid adhuc utensiliorum in ministeria ejus additum fuisse, usque ad ingressum octavi mensis, accelerante rege, ut omnino mense septimo, qui totus erat solemnus, templum dedicaretur; atquo ita verum reperiatur utrumque, et templum videlicet octavo mense in omni opere suo atque utensilibus perfectum, et ipsum septimo mense dedicatum fuisse. *Misit quoque rex Salomon, et tulit Hiram de Tyro filium mulieris viduæ, de tribu Nephthalim patre Tyrio, artificem ærarium, et plenum sapientia, et intelligentia et doctrina, ad faciendum omne opus ære. Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus (III Reg. vii)*. Et hoc mysterii gratia factum est. Artifex quippe Tyrius, quem adiutorem Salomon assumpsit, operis electos de gentibus verbi ministros significat; qui videlicet artifex pulchre dicitur, quia filius erat mulieris viduæ de Israel. In qua persona solet nonnunquam præsentis Ecclesia temporis figurari, pro qua vir suus, videlicet Christus, morte gustata resurrexit, atque in cælos ascendens, eam interim a se peregrinantem reliquit in terris. Non autem laborandum in explanando, quomodo hujus viduæ filii sint sancti prædicatores, cum omnes electi viritum se filios esse fateantur Ecclesiæ, cum etiam de eisdem prædicatoribus novi testamenti specialiter promittatur, dicente propheta: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constituens eos principes super omnem terram (Psal. XLIV)*. Fecit autem Hiram omne opus Salomoni; quia nimirum sancti prædicatores, dum fideliter ministerio verbi insistunt, opus utique Dei operantur, quoniam illis loquendo foris viam veritatis aperiunt, quos illustrando intus ipse ad vitam præordinavit æternam. *Ego (inquit) plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit (I Cor. iii)*. Fecit autem opus ex ære, quia illis committere verbum quærit doctor strenuus, qui pie suscipere ac perseveranter custodire desiderant, qui que etiam aliis prædicando latius diffamare quæcunque ipsi didicerunt recte satagunt. *Æris namque metallum valde esse durable constat, atque omnimodo sonorum.*

CAPUT XVIII

De columnis æreis.

Et finxit duas columnas æreas, etc. Hæ sunt columnæ de quibus Paulus ait: *Jacobus et Cephas et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi et Barnabæ societatis, ut nos in gentes, illi autem in circumcisionem (Galat. ii)*. Quibus verbis quasi exponere videtur mysterium columnarum materialium, et quid videlicet figuraverint, et quare duæ sint factæ. Apostolos namque et doctores cunctos spirituales significant, fortes nimirum fide et opere, et contemplatione ad superna erectos. Duæ sunt autem ut et

A gentes et circumcisionem prædicando in Ecclesiam introducant. *Stabant in porticu ante fores templi, et ingressum illius suo decore ac pulchritudine ex utraque parte mirabiliter ornabant.* Ostium autem templi Dominus est, quia nemo venit ad Patrem, nisi per illum; et sicut alibi dicit: *Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur (Joan. x)*. Quod videlicet ostium columnæ ab utroque latere coram positæ circumstant, cum ministri sermonis utriusque populi introitum regni cælestis ostendunt, ut sive a luce scientiæ legalis quisque, seu ex rigore gentilitatis ad fidem Evangelii venerit, habeat paratos eos qui iter sibi salutis et verbo monstrent et exemplo. Vel certe quia de eis columnis in libro Paralipomenon ita scriptum est: *Ipsasque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, et alteram a sinistris (II Par. iii)*: ideo sunt factæ duæ columnæ, atque ita dispositæ ut nobis et in prosperis et in adversis ingressam patriæ cælestis ante oculos mentis habendum esse doceant. Hinc etenim Paulus columna utique domus Domini excellentissima, per arma justitiæ nos a dextris et a sinistris communiendos esse suis suorumque sedulus hortatur exemplis, ut nec prosperis delectati, nec fracti asperis, a regia vitæ via, qua ad promissam nobis hæreditatem patriæ cælestis gradiendum est, ulla in parte declinemus (*II Cor. vi*). Notandum sane in hac sententia Paralipomenon, quam posui, quod eadem porticus templi etiam vestibulum templi vocabatur; et quod in prophetis legitur: *Inter vestibulum et altare orabant sacerdotes, inter porticum et altare debere intelligi.* Bene autem utraque columna 48 cubitos altitudinis habere memoratur. Ter etenim seni, decem et octo faciunt. Tria vero ad fidem pertinere propter sanctam Trinitatem, sex ad operationem, quod in eo dierum numero mundus sit factus, luce clarius est. Et tria per sex multiplicantur, cum justus, qui ex fide vivit, cognitionem piæ credulitatis executione bonæ actionis accumulat. Columna namque ante fores templi decem et octo cubitos alta est, cum prædicator quisque egregius palam cunctis insinuat non nisi per fidem et opera justitiæ nos ad supernæ gaudia vitæ posse pervenire. Quamvis possit et hoc altius intelligi, quod nomen Jesu apud Græcos ab hoc numero incipiat. Prima enim littera nominis Jesu apud eos decem, secunda octo significat. Et apte octodecim cubitos altæ sunt columnæ domus Dei, quia doctores sancti, imo omnes electi, ad eum finem bene vivendo intendunt, ut Conditorem suum facie videre mereantur ad faciem. Neque enim ultra quid quærere habebunt, cum ad eum qui est super omnia pervenerint. *Et linea cubitorum duodecim ambiebat columnam utramque.* Linea cubitorum duodecim, norma est apostolicæ institutionis, quæ nimirum linea ambit columnam utramque, cum quisque doctor sive Judæis sive gentibus prædicare missus, ea tamen facere curat, ea docere, quæ sancta per apostolos accepit ac dedit Ecclesia. Nam si quis aliter vivere sive prædicare voluerit, et vel apostolica decreta spernere, vel pro

suo libitu nova quælibet statuere maluerit, non est talis columna templo Dei apta, quia dum apostolica statuta sequi contemnit, quasi vel exilitate inertiae suæ vel elationis tumidae grossitudine duodecim cubitorum lineæ non convenit. Has nimirum lineas Dominus templi sui columnis circumdedit, cum missis ad docendas baptizandasque omnes gentes discipulis ait : *Docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis (Matth. xxviii)*. Qui ergo servat ac docet omnia quæcunque mandavit apostolis Dominus, neque alia superaddens, neque horum quidpiam præteriens, ipse profecto est columna in domo Dei, quæ est Ecclesia, et firmamentum veritatis, qualem fore Timotheum monuit apostolus Paulus. Verum quia absque scientia Scripturarum non potest esse firma vel vita vel loquela doctorum, apte subditur : *Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur super capita columnarum, fusilia ex ære. Quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, et quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum*. Capita enim columnarum, hoc est suprema pars earum, præcordia sunt doctorum fidelium, quorum Deo devotis cogitationibus, sicut capite membra, ita ipsorum omnia opera diriguntur et verba. Duo autem capitella, quæ his capitibus erant superposita, duo sunt Testamenta, quorum meditationi atque observantiæ doctores sancti toto et animo subduntur et corpore. Unde bene utrumque capitellum quinque cubitos habebant altitudinis, quia nimirum quinque libris Scriptura Moysaica legis comprehensa est, quinque etiam sæculi ætates tota Veteris Testamenti series complexa est. Novum vero Testamentum non alia nobis prædicat quam quæ Moyses prædicanda per hoc prædixerat, et prophetæ. Unde Dominus Judæis Veteris Testamenti litteræ frustra adhærentibus, et gratiam Novi spernentibus, ait : *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi; de me enim ille scripsit (Joann. v)*. Scripsit enim Moyses de Deo, et multa figuraliter, et illud apertissime, cum promissum narrat Abraham per Dominum, quia in semine tuo benedicentur omnes familiae terræ; et cum per se ipse dicit filiis Israel : *Quia prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis, juxta omnia quæcunque locutus fuerit vobis*. Cujus præ sagii admonuit discipulos vox Patris de cælo, cum appa-

mittendus ad gentes, consensu divinatorum eloquiorum testimonio confirmatus, certamen fidel, et operis rectitudinem, absque errore conservet, noveritque docens proferre de thesauro suo nova et vetera. Non solum autem Testamenta sibi invicem divinatorum sacramentorum relatione concinunt, sed et omnes qui in eorundem Testamentorum libris scripti continentur electi, una fide præditi, eademque sunt ad invicem charitate connexi. Unde apte de ipsorum capitellorum factura subinfertur : *Et quasi in modum retis, et catenarum sibi invicem miro opere contextarum, utrumque capitellum columnarum fusile erat*. Quod in libro Paralipomenon ita scriptum est : *Nec non et quasi catenulas in oraculo et superposuit eas capitibus columnarum (II Paral. iii)*. Species namque catenarum, similitudo retis in capitellis, varietas est virtutum spiritualium in sanctis, de qua Domino canitur in Psalmis : *Assitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate (Psal. xlv)*; hoc est, in vestitu fulgidæ dilectionis circumnecta varietate diversorum charismatum. Vel certe multiplex contextio catenarum, et retis expansio, multifarias electorum personas insinuat, quæ cum verbis sanctorum prædicatorum fideliter auscultando atque obediendo adhærent, quasi columnarum capitibus superpositæ catenulæ miraculum suæ connexionis cunctis aspectantibus præbent. Hæc etenim catenæ miro sibi invicem sunt opere contextæ, quia mirabili prorsus gratia Spiritus sancti actum est, ut vita fidelium et locis et temporibus, et gradu et conditione, et sexu et ætate, multum secreta ad alterutrum, nihilominus una eademque fide ac dilectione sit ad invicem conjuncta. Nam quod hæc conjunctio fraterna justorum locis et temporibus disjunctorum adunatione fiat donorum spiritualium, sequentibus quoque verbis ostenditur, cum de capitellorum factura adjungitur : *Septena versuum retiacula in capitello uno, et septena retiacula in capitello altero*. Septenario namque numero Spiritus sancti solet gratia designari, Joanne attestante in Apocalypsi; qui cum vidisse se diceret Agnum habentem cornua septem et oculos septem, mox exponendo subjungit : *Qui sunt septem Spiritus Dei, missi in universam terram (Apoc. i)*. Quod propheta Esaias apertius explicat, cum de nascituro Domino in carne loquens : *Requiescat (inquit) super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini (Esa. xi)*. Septena ergo versuum retiacula erant in capitello utroque, et patres utriusque testamenti per gratiam unius ejusdemque Spiritus septiformis, ut essent electi, acceperunt. *Et fecit columnas et duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut legerent capitella. Duo quidem ordines erant retiaculorum in gyro capitelli, sed uterque ordo septemplici versuum numero currebat, donec, circumacto capitello, rursus in seipsum, quasi circulo facto, rediret*. Hæc figura sacramenti in abdito non est, quare duo retiaculorum sint ordines, cum constet geminæ discretionis esse virtutem dilectionis, quando

videlicet *Deum ex toto corde, et ex tota anima, tota virtute, et proximum tanquam nosipsum amare precipimur*. Sed uterque ordo ihs septem habet versuum retiacula, quia nec Deus absque gratia Spiritus sancti potest amari, nec proximus. Manet namque sententia veridica, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, non ex merito nostro, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ubi autem charitas Dei, ibi profecto et proximi diffunditur in cordibus fidelium, quia nimirum una sine altera haberi nequaquam valet. *Facta sunt autem retiacula hæc, ut tegerent capitella*, hoc est undique in gyro circumdarent, quia omnis Scripturæ sanctæ pagina, cum recte intelligitur gratiam per omnia charitatis sonat ac pacis. Capitellum etenim divinarum eloquiorum retiacula sunt vincula mutæ dilectionis. *Et retiaculis teguntur capitella*, cum sacra eloquia, ut ita dixerim, dono charitatis undique probantur esse restituta. Nam et in eis, quæ non intelligimus in Scripturis, charitas late patet. Bene autem de eisdem retiaculis sive capitellis adjungitur: Quæ erant super summitatem malogranatorum. Malogranata namque, quorum natura est uno foris cortice multa interiorum grana circumdare, apte in figura sanctæ ponuntur Ecclesiæ, quæ catholica unius fidei munimine innuenera electorum agmina solet includere. Potest autem et uniuscujusque justitiam moresque designare, qui, velut plurima uno cortice grana circumplectens, multa cogitationum virtutumque spiritualium insignia, ne forte diffluant, firma fidei et humilitatis curat vallare custodia. *Et apte prorsus mysterio capita columnarum malis granatis erant in gyro circumdata*, quia sanctos doctores necesse est priorum vitam fidelium ad memoriam revocare, eorumque exemplis semper actus suos ac sermones omni ex parte communire, ne si aliter forte quam illorum habet regula, vixerint aut docuerint, errent. Sicut ergo retiaculorum admiranda connexio unitatem designat fidelium, quæ est in vinculo pacis, ita etiam mala granata eandem ipsam typice denuntiant unitatem, quæ innumeros per orbem populos in unam fidei catholicæ regulam cohibet. Vel certe mirabilis retiaculorum connexio manifestam omnium fidelium concordiam demonstrat; malorum granatorum vero positio internas animi virtutes, quæ ab aliis videri nequaquam queunt, exprimit, patientiam videlicet, humilitatem, benignitatem, modestiam, et cætera hujuscemodi. Et quasi pulcherrima foris pomorum superficies apparet, sed inclusa intus granorum copia non paret, cum pia sanctorum operatio palam cunctis ostenditur, sed ea quæ intus est, fidei, spei ac dilectionis, cæterorumque animi bonorum, gratia non cernitur. Cum ergo dictum sit de retiaculis *ut tegerent capitella quæ erant super summitatem malorum granatorum*, videtur juxta ordinem operis illius, quia mala granata fuerint facta in circuitu capitellorum, a parte inferiori, atque ex eisdem malis granatis orirentur retiacula, quibus capitella ex parte aliqua tegerentur. Patetque figura mysterii, quia retiacula super summitatem fuerint facta malorum granatorum adnexa,

quæ ad unam pene significationem sive personarum seu virtutum pertinent spiritualium. Scimus enim virtutes de virtutibus nasci, et sanctos ambulare de virtute in virtutem, donec videatur Deus deorum in Sion. Unde et Apostolus: *Scientes (inquit) quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem (Rom. viii)*. Sed et in ipso universali electorum collegio varie sibi in vicem succedunt personæ justorum, minoresque majorum ac prædecessorum suorum gaudent fideliter adhærere vestigiis eorumque dictis sive scriptis, ne forte in errorem labi possint, inniti. *Retiacula ergo super summitatem sunt malorum granatorum apposita*, cum concordia charitatis perfectis fuerit superaddita operibus. Et cum utroque virtutis munere, et operatione videlicet, et charitate, vita sanctorum clarescit, quasi circulum malorum granatorum in capitellis columnæ concatenatio retiaculorum superaddita comitatur. Et quoniam omnia virtutum dona præsentium ad æternæ gloriæ remunerationis, quæ per Evangelium est nobis promissa ac ministrata, respiciunt, apte subjungitur: *Capitella autem quæ erant super capita columnarum, quasi opere liliæ fabricata erant in porticu, quatuor cubitorum*. Quid per lilia nisi supernæ claritas patriæ, atque immortalitatis floribus redolens, paradisi designatur amœnitas? Quid per quatuor cubitos, nisi evangelicus sermo, qui introitum nobis æternæ beatitudinis illius promittit, et iter, quo ad hanc perveniatur, ostendit? Cum ergo sancti doctores promissa nobis limina regni cælestis in quatuor sancti Evangelii libris ostendunt, quasi capita columnarum opus in se illius quatuor cubitorum exhibent. Ubi notandum juxta litteram, quia cum opus liliæ in capitellis quatuor cubitorum esse memoratur, neque addidit latitudinis aut altitudinis, lectoris utique judicio, utrum in altitudine an in latitudine intelligi debeat, relictum est. Constat autem absque ulla prorsus dubietate, quia columna, quam duodecim cubitorum restis ambiebat, quatuor habebat cubitos grossitudinis. Omnis etenim circulus quantum habet spatii in diametro, tantum habet ter in gyro. Denique mare æneum, quia diametrum habebat decem cubitorum, ut in sequentibus legitur, consequenter habebat triginta cubitos in gyro. Verum quia dicitur opus liliæ quatuor fuisse cubitorum, sive latitudinem seu designet altitudinem, nihilominus ratio figuræ perspicua est, quia non nisi per Evangelium exoptatissima illa mundo vox insonuit, dicens: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum (Matth. iii)*. Quod vero sequitur: *Et rursum alia capitella in summitatibus columnarum desuper, juxta mensuram columnæ, contra retiacula; juxta mensuram columnæ dicit, tantæ altitudinis quantæ erat et columna, cujus tamen altitudo quanta fuerit, minime narratur*. Hæc autem capitella qualiacunque et quantacunque fuerint (non enim mensuram eorum aperte Scriptura designat) more liliarum videntur esse apposita; de quorum factura si quid mysticum inquirere delectat,

Nam regni perennis sublimitatem potest non incongruè designare, *quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* Post lilia etenim quatuor cubitorum, alia sunt apposita capitella, quorum altitudo quanta fuerit, non dicitur, quia multa quidem de cœlesti beatitudine in Evangelio legimus, quod videlicet *ibi mundi corde Deum videbunt, quod erunt æquales angelis Dei, quod non nubunt, neque nubentur, quod nec mori ultra poterunt, quod ubicunque est Christus, ibi et ministri ejus erunt, quod manifestabit seipsum illis, quod palam de Patre annuntiabit eis, quod gaudium visionis ejus nemo tollet ab eis.* Sed ipsa species horum quæ diximus, ipse status et conversatio patriæ ipsius cœlestis, quomodo sese habeat, solis eis qui hanc intrare meruerunt, ejus civibus patet. Unde bene factura sive altitudo horum capitellorum, quæ supra liliam erant, ut incomprehensibilis esset terrestribus, qualitas cœlestis habitationis insinuat; de qua tamen hoc minime latet, quia omnes ibi communi felicitate divinæ visionis fruuntur, tanto quisque sublimius, quanto mundiores ad eum videndum oculos habuerit cordis. Qui enim dixit: *Benedixit omnes timentes Deum, pusillos cum majoribus;* ipse dixit: *Quia tu reddes singulis secundum opera eorum (Psal. cxiii).* Communis ergo ibi benedictio omnium erit electorum. Attamen pro distincta operum qualitate, multæ sunt mansiones beatorum in una eademque domo Patris æterna in cœlis: quod in harum quoque structura columnarum mystice reor esse designatum, cum dicitur: *Et rursus alia capitella in summitate columnarum desuper, juxta mensuram columnæ, contra retiacula.* Juxta mensuram quippe columnæ sunt capitella desuper, cum sancti doctores, imo omnes justi, eorumdem doctorum vestigia sequentes, præmia supernæ retributionis, secundum merita piæ recipiunt operationis. Contra retiacula quoque sunt eadem capitella, quia juxta modum dilectionis, qua sibi ad invicem in hac vita fraternitas sancta copulata est, supernorum quoque civium societate in præsentia sui Creatoris conjungetur in cœlis. Verum quod eadem supernorum societas civium utriusque populi fidelibus tribuitur, recte subjungitur: *Matorum granatorum autem ducenti ordines erant in circuiu capitelli secundi.* Diximus mala granata totius sanctæ Ecclesiæ typum tenere; centenarius vero numerus, qui ad dexteram manum primus pervenit, nonnunquam vitam æternæ beatitudinis figurare consuevit. Duplicatur autem hic numerus malorum granatorum in circuiu capitelli secundi, ut insinuetur mystice quod utriusque testamenti populus adunandus in Christo ad æternæ vitæ sit introducendus coronam. Cui figuræ convenit hoc, quod de apostolis post resurrectionem Domini piscantibus scriptum est, cum ipsum in littore stantem viderunt: *Non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis, trahentes rete piscium (Joan. xxi).* Per ducentos autem cubitos rete plenum magnis piscibus discipuli ad Dominum

A trahunt, effectum suæ resurrectionis in littore monstrantem, cum sancti prædicatores et Judæis et gentibus verbum fidei committunt, atque utriusque populi electos a fluctibus præsentis sæculi extractos, ad futuræ gloriæ pacis et immortalitatis perducunt. *Circuius ergo capitelli secundi ducentos habet ordines malorum granatorum, cum sublimitas regni cœlestis, utriusque populi electos in una beatitudinis arce colligit. Et statuit duas columnas in porticu templi. Cum statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin, id est, firmitas. Similiter erexit secundam columnam, et vocavit nomen ejus Booz, id est, in robore.* Dextera columna, ut supra diximus, exprimit figuram doctorum qui primitivam in Hierosolymis instituerunt Ecclesiam; secunda, eorum qui ad prædicandum gentibus destinati sunt. Vel certe dextera columna eos significat qui venturum in carne Dominum prophetando prædixerant; secunda, illos qui hunc jam venisse, et mundum suo sanguine redemisse, testantur. Et apte vocabulo similis ambæ censebantur columnæ, cum una firmitas, altera in robore dicta est; ut una fidei et operis fortitudo cunctis inesse doctoribus monstraretur, nostrique temporis inertia notaretur, ubi se nonnulli doctores, sacerdotes et columnas Dei videri, atque appellari volunt, cum nihil in se prorsus firmæ fidei ad contemnendas sæculi pompas, ac desideranda invisibilia bona, nihil habeant roboris ad corrigendos, nihil industriæ saltem ad intelligendos eorum, quibus prælati sunt, errores.

CAPUT XIX.

De mari æneo.

Fecit quoque mare fusile, etc. Mare hoc fusile in figuram lavacri salutaris, quo in remissionem peccatorum emundamur, factum est. Namque sacerdotum in eo lavabantur, ut verba dierum aperte testantur. Sacerdotes autem constat omnes electos typica in Scripturis vocari, eo quod sint membra summi sacerdotis Domini nostri Jesu Christi. Et recte huic vasi nomen maris Scriptura indidit, in memoriam videlicet maris Rubri, in quo prius per extinctionem Ægyptiorum, et populi Dei liberationem formæ baptismi præcessit, exponente Apostolo ac dicente: *Quoniam omnes patres nostri sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari. Sacramentum autem baptismi et vitæ nobis munditiæ acquirit in hoc sæculo, et vitæ nobis æternæ gloriæ promittit in futuro (I Cor. x)* Quod utrumque in mari hoc æneo una sententia designatur, cum esse decem cubitorum a labio usque ad labium perhibetur. Decem namque præceptis, in Lege Dominus omnia quæ facere debeamus, expressit. Denario æque mercedem benefactorum signavit, cum hunc in vinea laborantibus dandum esse prædixit. Erat ergo mare decem cubitorum a labio usque ad labium; quia a primo baptizato in nomine Jesu Christi usque ad ultimum, qui in fine sæculi crediturus, et baptizandus est, omnis fidelium chorus unam eandemque viam veritatis ingredi, et conu-

munem debet a Domino coronam sperare Justitiæ. Rotundum erat in circuitu, ut orbis universus in gyro lavacro vitæ a sorde peccatorum designaretur esse mundandas; de quo bene subditur: *Quinque cubitorum altitudo ejus*, quia nimirum quidquid visu, quidquid auditu, quidquid olfactu, quidquid gustu, quidquid tactu delinquimus, totum hoc nobis gratia Dei per abluionem vivifici fontis relaxat. Sed non sufficit præteritorum remissio peccatorum, si non quisque bonis deinceps insistere studuerit operibus; alioquin diabolus qui exierat de homine, si hunc a bonis vacare actibus viderit, multiplicius reddit, *facisque novissima hominis illius pejora prioribus*. Unde apte subditur: *Et resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum*. Per resticulam namque disciplina præceptorum cœlestium, qua a nostris voluptatibus religamur, potest apte signari, Scriptura teste, quia faniculus triplex difficile rumpitur, quia nimirum observatio mandatorum Dei, quæ in cordibus electorum, fide, spe, et dilectione supernæ retributionis firmata est, nullo temporalium rerum potest obstaculo dissolvi. Et *resticula mare ambit*, eum sacramentum baptismi quod accepimus, piis communire operibus studemus, quæ nimirum resticula apte triginta dicitur esse cubitorum. Quinquies etenim seni triginta faciunt. Senario autem numero, in quo Deus hominem fecit cum non esset, et cum perisset, refecit, recte bona operatio etiam nostra figuratur. Et sex per quinque multiplicantur, ut ad triginta pervenias, cum omnes nostri corporis sensus divinis humiliter subjugamus imperiis. Possumus autem et aliter hunc tricenarium mystice maris numerum non inconvenienter accipere; ter etenim deni triginta faciunt. Et genus humanum post diluvium ex progente trium filiorum Noe, latitudinem totius orbis implevit. Sem quippe prosapia Asiam, Cham posteri Africam, Japhet soboles Europam et insulas maris obtinuit. Et quia mysterium baptismi cum executione bonorum operum, et spe cœlestium præmiorum, cunctis erat nationibus ministrandum, apte resticula triginta cubitorum mare illud, in quo baptismatis unda figurabatur, cingebat. Sed et hoc dicendum, quod Dominus triginta habens annos ætatis venit ad Jordanem baptizari a Joanne. Qui quoniam baptismate suo, quod tricenarius accepit, undam nobis lavacri salutaris consecravit, recte mare, quod nostrum baptismum figurabat, triginta cubitorum restis circuibat; ut significaretur a dono illius qui baptismum sine peccato subiit, baptismum nobis omnibus in eum credentibus in remissionem peccatorum dedicari. Et sculptura subter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare. Duo ordines sculpturarum histriatarum erant fusiles. Cum prædictum sit supra, quod resticula triginta cubitorum mare circumferit, et nunc addatur, quod *sculptura hoc subter labium posita decem cubitis ambiens*; patet ex utraque relatione, quod vas erat in modum liliæ repandum ac diffusum, quod a triginta cubitis circuitus, quos habebat in labio, usque ad decem

A est cubitos coaptatum. Sculptura autem histriata est, quæ historias rerum aliquas imitatur. Unde recte per sculpturas histriatas, quibus mare circumdabatur, exempla sunt priorum temporum designata, quæ necesse est nos solerter intueri, ut videamus quibus operibus sancti Deo placuerunt ab initio, qua obstinatione in sceleribus perdurarent iniqui, quanta iniquitate ob scelera perierint reprobi; quomodo in exordio nascentis sæculi Cain ob malitiam invidiæ damnatus, Abel sit ob justitiæ meritum coronatus, Lamech ob adulterium et homicidium maledictus, Enoch ob gratiam pietatis ad paradysum reductus; quomodo post diluvium Cham ob impietatem a patre detestatus, Sem et Japhet populi ob obsequium reverentiæ perpetua sint benedictione donati, Abraham ob meritum fidelis hæres sit divini præmissionis effectus, cætera gentium multitudine in avita sit infidelitate relicta; qualiter, adveniente in carne Domino, Judæa ob perfidiæ noxam repulsa, et gentilitas sit per gratiam fidei ad salutem reducta; et cætera hujusmodi quæ in utroque Testamento solerter ac pie considerata multum studiosis quibusque prosunt. Et ideo forsitan duo sunt ordines sculpturarum histriatarum in mari æneofacti, ut hi qui fonte baptismatis imbuti sunt utriusque Testamenti diligenter auscultent historias. Ideo decem cubitorum erant in gyro, ut quoscunque in iisdem historiis deditos, jussis cœlestibus, ac tota intentione ad superna præmia suspensos esse perspexerint, hos imitari contendant. Bene autem sequitur: *Et stabat super duodecim boves, e quibus tres respiciebant ad aquilonem, et tres ad occidentem, et tres ad meridiem, et tres ad orientem*. Per hoves quippe apostolos et evangelistas, inno omnes verbi ministros debere intelligi, Apostolo docente, cognoscimus, qui exponens mandatum legis, quo dictum est: *Non alligabis os bovi trituranti. Nannquid de bobus* (inquit) *cara est Deo* (Deuter. xxv)? an propter nos utique dicit; nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare, et qui triturat, spei suæ fructus percipere (I Cor. ix). Duodecim ergo boves, duodecim apostoli sunt et omnes qui vice eorum regendam susceperunt Ecclesiam sanctam; qui nimirum boves mare sibi superpositum portant, cum apostoli apostolorumque successores injunctum sibi evangelizandi officium prompta implere devotione satagunt. *Et tres ad aquilonem, et tres ad occidentem, et tres ad meridiem, et tres ad orientem respiciunt, cum in universis quadrati orbis partibus fidem sanctæ Trinitatis prædicant*. Nam et apostoli eo mysterio duodecim, hoc est, quater terni sunt electi, ut fidem et confessionem sanctæ Trinitatis per quatuor mundi plagas evangelizantes baptizarent in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quorum videlicet apostolorum successorumque eorum verba, actus et passiones per facile in præsentem videre, vel legendo cognoscere valeamus; quæ vero illos in futuro maneant gloria retributionis, necdum videre possumus. Unde apte subditur: *Quorum posteriora universa intrinsecus la*

lavabant. Intrinsicus namque latitant universa bonum posteriora; quia quia mercede sancti prædicatores in perpetuum donentur, in interni arbitri examine jam dispositum est; sed nobis, qui adhuc foris sumus, manet omnimodis occultum. Quibus tamen hoc esse occultum nullatenus potest, quia omnis qui lavacrum baptismi ad salutem accipit, et vitam, fidem, spem, et charitatem debet habere; nec sine his tribus virtutibus quisque aliquid jam operari, neque intrare ad vitam valet. Unde recte subjungitur: Grossitudo autem lateris trium unciarum erat. Grossitudo etenim lateris in mari firmitas est virtutis in baptismo. Et trium unciarum est hæc grossitudo, dum fidei, spei, et dilectionis robore perceptio baptismi communitur. Neque aliter proficuum esse accipientibus ostenditur, nisi harum firma certitudo virtutum mentem accipientium, simul et opera confirmet. Accipitur autem, et celebratur baptismi lavacrum in exemplo dominicæ Passionis et Resurrectionis a mortuis; juxta quod Apostolus exponens ait: *Quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, ut quemadmodum resurrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus (Rom. vi).* Quod in figura quoque maris ænei typice signatum est, cum consequenter adjungitur: *Labiumque ejus sicut labium calicis, et folium repandi lilii.* Per labium namque calicis, gustus dominicæ Passionis; per folium lilii repandi, patefacta claritas Resurrectionis ipsius exprimitur. Nam quod in calice poculum passionis designetur, ait ipse Dominus, qui veniens ad passionem Patrem orat dicens: *Pater, si vis, transfer calicem istum a me (Luc. xxi).* Liliū vero quod comitante odoris jucundissimi gratia candidum foris colorem, intus ostendit aurosum, apte gloriam Resurrectionis ejus insinuat, qui et corporis immortalitatem foris ostendit discipulis, et animam divina luce coruscantem, simul sibi inesse perdocuit. Potest etiam in lilio repando ipse Mediator Dei et hominum, post passionem mortis gloria et honore coronatus, non inconvenienter accipi; qui ante passionem quidem suam, quasi clausum adhuc liliū fuit, cum signis miraculorum quæ fecit clarus homo refulsit; post resurrectionem vero et ascensionem suam repandum se liliū supernæ patriæ civibus exhibuit, quod in assumpta humanitate potentiam divinæ claritatis, quam habuit apud Patrem priusquam mundus esset, ostendit. Unde et in amoris Cantico lilii se vocabulo designare voluit, dicens: *Ego flos campi, et liliū convallium (Cant. ii).* Labium ergo maris, in quo sacerdotes lavabantur, quasi labium fuit calicis, et folium repandi lilii, quia lavacrum salutare, quo membra summi sacerdotis efficitur, in fide nos sacrosanctæ passionis ejus a peccatorum omnium labe purificat, ac purificatos ad visionem gloriæ ipsius perennis intromittit: in quo

A nimirum lavacro uterque populus, circumcisionis videlicet et præputii, per fidem, spem, et dilectionem unum in Domino efficitur, ipso attestante, qui circumcisionem per se prædicans ait inter alia: *Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere; et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus Pastor (Joan. x).* Quod in hoc quoque mari typice figurabatur; nam sequitur: *Duo millia batos capiebat.* Millenarius namque numerus pro significatione perfectionis solet poni in Scripturis; quia nimirum denarium numerum quadratum solidum facit. Decem quippe decies ducti, centum faciunt. Quæ videlicet figura jam quadrata, sed adhuc plena est. Verum ut in altitudinem surgat, et solida efficiatur, multiplicata centum per decem, et sunt mille. Quo profecto numero stabilis et insuperabilis, et velut conquadrata, justorum conscientia designatur. Quacunque enim verteris, quadrum stabit. Sic et animus electorum nullo tentationum occursum novit a suæ rectitudinis statu inclinari. Batus autem Hebræorum mensura est, quam ipsi bath nominant, habens modios tres. Ipsa est et ephi, quod et illi epha nuncupant. Sed et ephi ad mensuram pertinet aridarum frugum, tritici, hordei, leguminum; batus vero est in speciebus liquidis, vino, oleo, aqua. Itaque batus, qui certæ normæ mensura est, opera designat æquitatis et justitiæ, quibus hi qui in remissionem peccatorum baptizantur, necesse habent institui. Batosque mille capiebat mare, cum aqua baptismatis plebem Judæorum abluens, ad regnum cælestis transmisit. Recipiebat et alios mille, cum etiam turbas nationum eodem fonte renatas, et operibus justitiæ confirmatas, ejusdem regni perennis fecit esse participes. Notandum sane hoc in loco, quia sunt qui putant lege Dei prohibitum, ne vel hominum, vel quorumlibet animalium, sive rerum similitudines sculparamus, aut depingamus in ecclesia aut pariete, aut alio quolibet loco, eo quod in decalogo legis dixerit: *Non facias tibi sculptile, neque omnem similitudinem, que est in cælo desuper, et que in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra (Exod. xx).* Qui nequaquam hoc putarent, si vel Salomonis opus ad memoriam revocassent, qui et in templo intus palmas fecit, et cherubin cum variis cælaturis; in columnis illius mala granata et retiacula, in mari quoque hoc æneo duodecim boves et sculpturas histriatas, sed et in basibus luterum, ut in sequentibus legitur, leones eum lobus, palmas, axes, et rotas, cum cherubin et vario picturarum genere fecit; vel certe ipsius Moysi opera considerassent, qui, jubente Domino, et cherubin prius in propitiatorio, et postea serpentem fecit æneum in eremo, cujus intuitu populus a ferorum serpentium veneno salvaretur. Si enim licebat serpentem exaltari æneum in ligno, quem aspicientes filii Israel viverent, cur non licet exaltationem Domini Salvatoris in cruce, qua mortem vicit, ad memoriam fidelibus depingendo reduci, vel alia ejus miracula et sanationes, quibus de eodem mortis auctore mirabi-

liter triumphavit, cum horum aspectus sæpe multum compunctionis soleat præstare contuentibus, et eis quoque qui litteras ignorant, quasi vivam dominicæ Historiæ pandere lectionem? Nam pictura Græcæ *Σορραπία*, id est, viva scriptura vocatur. Si licuit duodecim boves æneos facere, qui mare superpositum ferentes quatuor mundi plagas terni respicerent, quæ prohibet duodecim apostolos depingere, quomodo euntes docerent omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; viva, ut ita dixerim, præ oculis omnium designare scriptura? Si contra legem non fuit in eodem mari sculpturas histriatas in gyro decem cubitorum fieri, quomodo legi contrarium putabitur, si histriatas sanctorum ac martyrum Christi sculptamus, sive pingamus in tabulis, qui per custodiam divinæ legis ad gloriam meruerunt æternæ retributionis attingere? Verum si diligentius verba legis attendamus, forte parebit non interdictum imagines rerum ac animalium facere, sed hæc idololatriæ gratia facere omnimodis esse prohibitum. Denique dicturus in monte sancto Dominus: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem*; præmisit: *Non habebis deos alienos coram me*; ac deinde subjunxit: *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in celo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra*; atque conclusit: *Non adorabis ea, neque coles*. Quibus verbis aperte declaratur, quod illæ similitudines fieri prohibentur ad omnibus, quas in veneratione deorum alienorum facere solent impii, quasque ad colendum atque adorandum gentilitas errabunda reperit. Cæterum simpliciter hæc fieri, nulla, ut reor, legis divinæ littera vetuit; alioquin et Dominus tentantibus se Pharisæis de tributo Cæsaris reddendo, in quo nomen et imaginem Cæsaris expressam esse dicebant, nequaquam ita responderet: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo* (*Matth. xxi*); sed potius eorum corrigeret errorem, dicens: *Non licet vobis percussura auri vestri imaginem facere Cæsari, quia talem sculpturam lex divina prohibet esse*; neque locutus ostenso sibi numismate census hoc diceret, si in eo Cæsaris imago causa idololatriæ, et non ad iudicium magis regis potestatis esset deformata.

CAPUT XX.

De basibus decem et lateribus.

Et fecit bases decem æneas, etc. Multifarie et multis modis una eademque nostræ salutis sacramenta præfigurantur. Namque iidem apostoli apostolicæque viri, qui per boves mare portantes designati sunt, designantur etiam per bases, quæ portandis erant lateribus præparatæ, quomodo ipsi lateres ejusdem lavaeri spiritualis, cujus et mare typum gerebant. Siquidem ut verba dierum narrant, *omnia in eis, quæ in holocaustum oblatæ erant, lavabant* (*II Par. iv*). Holocaustum ergo Domini generaliter omnis electorum multitudo potest intelligi, quæ juxta vocem præcur oris baptizata est ab ipso in Spiritu

A sancto et igne. Sicut ergo sacerdotes, qui in mari lavabantur, formam expriment eorum, qui per baptismum efficiuntur summi sacerdotii consortes, quod est in Domino Jesu Christo; ita etiam eorundem figuram holocausta apertissime præterlant, cum per ablationem baptismi gratia Spiritus sancti implentur. Lavatur namque in lutere hostia, cum quis fidelium aqua perfunditur; offertur vero in holocaustum, cum per impositionem manus episcopi, donum Spiritus sancti accipit. Philippus evangelista cum prædicaret in Samaria, quid nisi in lutere templi hostias Domini lavabat? Sed quia necdum in quemquam eorum Spiritus sanctus descenderat, sed baptizati erant tantum in nomine Domini Jesu, velut ablutæ hostiæ necdum ad sacrosancti altaris ignem pervenerant; at cum missi illo Petrus et Joannes imponebant baptizatis manus, et acciebant Spiritum sanctum, loquebanturque linguis, jam ad ignem altaris pervenerant hostiæ, ut fierent holocaustum, quod Latine dicitur totum incensum, quia videlicet conscientiam illorum gratia Spiritus sancti adimpleas, divino fecit amore fervescere. Quia vero ad portandos lateres decem sunt bases factæ, poterat ita mystice interpretari, quod ministri lavaeri vitalis ad æternæ gaudia beatitudinis, quæ denario solet numero figurari, eos quos imbuunt voce, exempli opere fuleiunt. Verum quia de illis lateribus distincte in sequentibus scriptum est, quod videlicet *quinque ex his positi sint ad dexteram partem templi, et quinque ad sinistram*, magis in eis quinarium numerum intuenda mysteria. In utraque etenim parte templi sunt bases laterum, ut utrique Dei-populo sacri fontis gratia designaretur esse pandenda. *Et quinque sunt in utraque parte*, ut sicut in expositione maris, quod quinque cubitis altum esse jam diximus, sic et in quinque basibus laterum demonstraretur typice, universa fidelibus, quæ per quinque corporis sensus deliquerant, per lavaerum baptismi esse remittenda. Sicut ergo in uno mari duodecim bobus superposito unitas exprimitur baptismatis, quæ per apostolos toto erat orbi prædicanda, ita et per duos ordines laterum mystice ostenditur, quod gentilitas et Judæa in unum consortium fidei per baptismatis erant colligenda. Nam etsi in geminis lateribus hostiæ lavabantur, quædam quidem a dexteris atri, quædam vero a sinistris, uno tamen igne consumebantur altaris, ut holocaustum fieret; quia sive quis in parte circumcisionis, sive in præputii lavaerum Christi susceperit, uno omnes Spiritu, ut filii Dei fieri possint, sanctificantur. Hinc etenim Apostolus, *Sed accepistis* (inquit) *Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba Pater. Unum* (inquit) *Spiritum accepistis, in quo omnes filii adoptionis efficiamini*; in quo nimirum Spiritu clamamus, Abba Pater; Abba videlicet qui ex Hebræis venit ad fidem; Pater, qui ex gentibus, variis quidem linguis pro diversitate nationum sed unum eundemque Patrem Deum, propter unius donum Spiritus invocantes. Quod autem quatuor cubitorum longitudo, et quatuor

cubitorum latitudinis, et trium cubitorum altitudinis, bases singulæ fuere, facile intellectu est. Longitudo etiam ad patientiam longanimitatis, latitudo ad dilatationem dilectionis, altitudo pertinet ad spem supernæ retributionis. Quatuor autem sunt principales virtutes, quibus cætera virtutum structura imminet: prudentia scilicet, fortitudo, temperantia, atque iustitia. Et ideo quaternorum cubitorum erat longitudo et latitudo basium, quia sancti prædicatores sive adversa mundi, et longitudinem exsiliij atque laborum præsentium foris tolerent, seu cor in dilectione sui Conditoris suorumque proximorum in exultatione æterna dilatent, semper operam dare virtutibus curant, prudenter videlicet inter bona et mala discernentes, fortiter adversa sustinentes, cor ab appetitu voluptatum temperantes, iustitiam in operatione tenentes. Trium vero cubitorum sit altitudo basium, cum per exercitium virtutum, quas cum patientia malorum et dilectione honorum exercent, continua intentione ad Sanctæ Trinitatis pervenire visionem satagunt. *Et ipsum opus basium intertasile erat, et sculpturæ inter juncturas.* Juncturas videtur dicere eas, quibus ipse luterum tabulæ sibi invicem connexæ sunt, ut scilicet ex quatuor sive quinque tabulis una fieret basis. Quales autem sculpturas inter has juncturas, id est, in ipsis suis lateribus ante et retro, a dextra et sinistra, et supra quoque habuerint, subdendo aperitur, cum dicitur: *Inter coronulas et plectas, leones, et boves, et cherubin, et juncturas similiter desuper.* Non ergo plana erat illa ex parte superficies basium, sed undique versum mysticis sculpta figuris; quia mentes sanctorum, imo universa conversatio eorum, virtutum in omnibus gratiam præterit, neque aliqua illas hora inanis et vacua præterit, in qua piis vacare operibus, vel sermonibus, vel certe cogitationibus desistant. *Coronulas quippe in se sculptas habent,* cum ad ingressum vitæ perennis infatigabili desiderio anhelant. *Et plectas habent,* cum inter desideria vitæ, quæ sursum est, nunquam fraternæ societatis, quæ juxta est, vincula dissolvunt. *Habent inter coronulas et plectas leones,* cum ita ad speranda cælestia mentem erigant, ita ad diligendos proximos dilatant, ut in peccantes quosque, qui sibi commissi sunt, fervorem asperæ invectionis exercere non tardent. *Habent cum leonibus boves,* quando ipsam invectionem corripiendi cum spiritu mansuetudinis exhibent; quando in fervore corrigendi nunquam fissam unguam discretæ actionis ad loquelam, nusquam verba divinæ lectionis velut ruinanda in ore volvere cessant. Denique beatus Stephanus, basis videlicet templi Domini eximia, sævos leonis dentes atque ungues ostendere videbatur, cum suis persecutoribus aiebat: *Dura cervice, et incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis. Quem prophetarum patres vestri non sunt persecuti (Act. vii)?* et cætera. Verum hæc loquens, quantum pietatis, et, ut ita dixerim, bubulæ mansuetudinis intus in corde gestaret, ostendit, cum pro illdem

A persecutoribus usque ad necem suam deservientibus, genu flectens, dixit: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Sed quia neque spem æternorum in cælis, neque amorem proximorum in terris, neque fervorem zeli mordentis, neque lenitatem modestæ compatiens absque sanctarum scientia Scripturarum habere possumus, apte inter coronas et plectas, leones et boves, cherubin esse sculpti memorantur. Cherubin namque constat Scripturæ sacræ typum tenere, sive quia duo cherubin in propitiatorij arcis, in figuram duorum Testamentorum concorditer de Christo canentium sunt, seu quia ipsa nomen scientiæ multitudinem sonat. Quanto autem quisque studiosius legendis divinarum eloquiorum paginis institerit, tanto necesse est amplius in omnibus quæ agit aut judicat interni testis aut judicis examen pertimescat, ne aut plus juste in peccantes vindicans, aut rursus absque moderamine justæ discretionis ignoscens, iram justis iudicis incurrat. *Qui enim addit scientiam, addit et laborem (Eccl. i).* Unde hic quoque præter sculpturas cherubin convenienter adjungitur: *Et super leones et boves, quasi lora ex acre dependentia.* Super leones quippe et boves lora dependent, quando sancti doctores et in severitate districtiois, qua peccantes judicant, et in mansuetudine lenitatis, qua poenitentibus remittunt, iudicium sui timent auctoris, ne forte injuste ligando ipsi juste ligari ab eo cujus iudicium errare nequit, mereantur. *Et quatuor rotæ per bases singulas, et axes ænei, et per quatuor partes quasi humeruli subter luterem fusiles, contra se invicem respectantes.* Quatuor rotæ, quatuor sunt Evangeliorum libri, qui aptissime rotis comparantur, quia sicut volubilitas rotæ citissimo cursu quocumque ducitur currit, ita sermo evangelicus, juvante Domino, per apostolos universas in brevi mundi plagas implevit. Sicut rota superimpositum sibi currum a terra sublevat, et sublevatum quo auriga dirigit portat, ita evangelica prædicatio mentes electorum a terrenis cupiditatibus in cælestia desideria suspendit, ac suspensos ad profectum bonæ operationis, sive ad ministerium prædicationis, quocumque adjuvans gratia Spiritus voluerit, ducit. Namque in sequentibus dicitur: *Quia tales erant rotæ quales in currum fieri solent.* Legimus autem de sanctis: *Currus Dei decem millium, multiplex millia latantium (Psal. xlvii).* Quid est ergo quod rotæ basium rotis assimilantur currum, nisi quia unus idemque sermo Evangelij, quosdam eorum quos instituit currus Dei, quosdam bases facit? Quicumque ad evangelizandum verbum doctores longe lateque mittebantur in mundo, utique currus Dei, et quidem velocissimi fuerunt, quia per cuncta discurrentes, Deum ad corda credentium perducebant. At vero illi qui in uno loco commorantes, verbum salutis proximis annuntiant, eosque ad laværum vitæ, quæ vel in baptismo, vel in compunctione lacrymarum celebratur, accendunt, quasi bases sunt templi, quæ portant luteræ ad lavandas hostias. Quia ita fidelibus

quibus præsunt, ministerium salutis impendunt, ut magis excurrendi ad acquirendos novos populos, labores non subeant. Rotæ ergo basium rotis sunt curruum similes, quia iidem libri Evangeliorum, qui hos doctores ad prædicandam fidem veritatis mittunt, illos ad confirmandam amplius fidem inter doctores, jam sacramentis cœlestibus imbutos, manere præcipiunt. *Rotæ quatuor basin luteris sustentabant, cum Evangelia Jacobum fratrem Domini ad confirmandum in Jerosolymis Ecclesiam residere jasserunt. Rotæ earum similes curruum Dei suppositæ ad currendum parabant, cum eadem Evangelia Paulum et Barnabam ad prædicandum gentibus per omnia discurrere voluerunt. Rotæ bases suppositæ ad portandum luterem templi a terra sustollebant, cum nostris nuper temporibus beatus papa Gregorius, evangelicis roboratus eloquiis, Romanam rexit Ecclesiam. Rotæ eadem curruum Dei subnexæ longe stabant, cum reverendissimi Patres Augustinus, Paulinus, et cæteri socii eorum, eisdem evangelicis confirmati oraculis, jubente illo, venire in Britanniam, et verbum Dei commisere dudum incredulis gentibus. Si ergo bases luterum sancti doctores sunt, qui lavacrum nobis vitæ ministrant, et rotæ quaternæ basium quatuor sunt libri Evangeliorum, quid axes rotarum qui bases gestant, nisi ipsa eorundem sunt corda doctorum, qui dum præceptis Evangelii sedulo intenti eos ab infirmorum appetitu sustollunt, velut immissi rotis axes altius basin a terra sublevant? Porro humeruli, qui rotis an'epositi, ne ab axibus delabi possent, assistebant, præconia sunt prophetarum, quibus evangelica et apostolica Scriptura, ne cui legentium in dubium forsitan veniat, confirmatur. Unde et apostolus Petrus de Domino loquens, ait: *Et habemus firmiorem propheticum sermone, cui benefacitis intendentes (II Petr. 1)*. Sed et omnes evangelistæ atque apostoli in eis quæ scribere legis et prophetarum mentionem facere solebant. Denique Marcus ait: *Initium Evangelii Jesu Christi Filii Dei*, sicut scriptum est in Isaia propheta; et Matthæus: *Hoc totum factum est ut adimplerentur Scripturæ prophetarum (Marc. 1)*, et cætera hujusmodi. Bene autem dicitur quod humeruli, qui per quatuor partes subter luterem erant positi, contra se invicem fuerint respectantes, quia nimirum omnis Scriptura prophetica sibi met consentanea est, ut potè uno dicitur Spiritu condita. *Quatuor autem fuerunt per bases singulas humeruli, videlicet juxta numerum rotarum, non quia quatuor sunt tantum libri prophetici, sed quia in omnibus quæ locuti sunt prophætæ et Moyses dictis quatuor evangelistarum testimonium præbuere, ut ex consensu utriusque una fides et dilectio Christi nostra omnium corda firmaret. Os quoque luteris intrinsecus erat in summitate capitis, et quod forinsecus apparebat unius cubiti, erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum et dimidium. Os luteris unius cubiti erat, propter unitatem confessionis et fidei: qua omnes in confessione Patris et Filii et Spiritus sancti baptizantur, dicente**

Apostolo: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium. Et ipsum os in capitis erat summitate (Ephes. iv)*, ut ad cœlestia nobis regna per baptisma iter esse patefactum doceret. Ipse vero luter in amplitudine cubitum habebat unum et dimidium, propter operis nimirum perfectionem, et initium contemplationis. Integer etenim cubitus in luterè, perfectionem bonæ designat actionis. Quod absque ulla dubitate habebat ille, de quo tentatori antiquo Dominus aiebat: *Nunquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo (Job. 1)*? Est vero alter cubitus divinæ visionis, qui ex parte nonnulla etiam in hac adhuc vita retentis fidelibus donari consuevit, ut idem Job, devicto adversario, cum Domino loquens ait: *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te (Job. xlii)*; ut Moysi Dominus facie visus est ad faciem; ut Isaia sedens in solio regni circumstantibus cum laude debita cœli civibus; ut cæteris sæpe visus est prophetis; ut beato Stephano in articulo passionis, apertis cœli januis, gloria Dei ostensa est; ut Paulo introitus paradisi, et tertii cœli sunt patefacta mysteria. Sed universa hæc ex parte permodica, in comparatione ejus quæ in futuro revelanda est gloria. Ideo post cubitum bonæ operationis, quæ in hac vita perfici potest in sanctis, cubitus incipit supernæ contemplationis, quæ in futura vita in cunctis jam constat perficienda electis. Quæ nimirum mensura unius et dimidii cubiti, non luteribus tantum, sed et rotis earum inerat ac basibus. Scriptum namque est in sequentibus: *Una rota habebat altitudinis cubitum et senis. Et paulo post: In summitate autem basis erat quædam rotunditas unius et dimidii cubiti, ita fabricata, ut luter desuper posset imponi. Luterum quippe mensura unius erat cubiti et dimidii, quia nimirum ea fide in fonte vitæ lavamur, ut per opera justitiæ ad vitam intrare mereamur æternam, quamvis sine peccato, dum hic vivimus, esse nequeamus. Ipsam vero vitæ cœlestis dulcedinem gustare ex parte, ac diligere in hac interim vita, perfecto autem videre nulla ratione valemus. Rotæ quoque uno ac dimidio cubiti mensurantur, quia studium lectionis evangelicæ, qualiter hi qui perfecti esse velint, vivere debeant, ostendit; spemque nobis æternæ retributionis in præsentem demonstrat, ipsam vero retributionis illius qualitatem in futuro nobis pendendam, simul et donandam esse promittit. Bases et ipsæ unum habent cubitum, ac semisem amplitudinis in summitate sui, ubi luterè recipere, quia ipsi doctores summi, ac ministri lavacri salutaris, opere quidem perfecti in hac vita fulserunt, sed lucis contemplationis ex parte sunt fructi, unde et aiunt: *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus; cum autem veneris quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. In hunc modum fecit decem bases, fœdera una et mensura, sculpturaque consimili. Fecit quoque decem luterè annos (I Cor. xiii)*. Quare sicut bases facie, totidemque eis superpositi luterè, supra jam dictum*

est. Quod vero una erat fusura mensuraque, et consimilis sculptura omnium basium sive luterum, non in ea significatione factum est, quod æqualia possint esse omnium merita doctorum; sed in ea potius, quod una fides Evangelii, qua instituuntur, unum est et sacramentum baptismi, quo abluuntur, unus idemque Spiritus est, quo omnes consecrantur electi, tametsi donationes habent diversas in ipso Spiritu, qui dividit singulis prout vult. *Quadragesimo batos capiebat luter unus.* Quadragesimus numerus solet magnæ perfectionis typum tenere, quia nimirum quater deni faciunt quadragesima. Decem autem sunt præcepta, quibus omnis nostra operatio in lege divina præfixa est; quatuor vero Evangeliorum libri, quibus per dispensationem dominicæ incarnationis crelestis patriæ nobis est patefactus introitus. Et quia omnes qui ad mysterium sacri baptismatis pertinent cum fide et sacramentis Evangelii debent fructum rectæ operationis ostendere, apte luteri singuli, in quibus holocausta lavabantur, quadragesimo batos capiebant. Quod vero sequitur: *Eratque quatuor cubitorum, sive in altitudine seu in latitudine* significet, intellectus mysterii in promptu est. Luter enim unus quatuor cubitorum erat, vel propter sancti Evangelii libros, in quibus forma nobis baptismi præfixa est; vel propter quatuor cardinales virtutes, quibus quisque fidelis, si non frustra fidelis est, debet institui; vel certe propter mundi quatuor plagas, quibus lavacrum salutis ministratur, dicente Psalmographo: *Quos redemit de manu inimici, de regionibus congregavit eos, a solis ortu et occasu, ab Aquilone et mari* (Psal. LXXVII). Quod vero supra dixit: *Pariterque habebat unum cubitum et dimidium*; et neque ibi altitudinem an amplitudinem significaret, adjecit, videtur quod fundum ipsius luteris unius esse amplitudinis voluerit intelligi. Quod ex mensura (ni fallor) basis, in qua positus erat, quisque luter facillime conjicitur, quæ ita describitur: *In summitate autem basis erat quædam rotunditas unius et dimidii cubiti, ita fabricata, ut luter desuper imponi posset.* Latitudo ergo fundi in luteribus unius erat cubiti ac dimidii, ipsa vero capacitas luterum quatuor habebat cubitos. Sed utrum in altitudine, an in longitudine, an in utroque dicat, qui noverit? *Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi, quinque ad sinistram.* Dexteram partem templi et sinistram non intus in templo ipso, sed ante templum dicit ad orientalem plagam, videlicet in atrio interiore, quod sacerdotum proprie vocabatur. *Quinque autem posuit ad dexteram partem templi propter Judæos, qui Sole justitiæ pro doctrina legis antiquitus uti solebant; et quinque ad sinistram propter nos, qui cæco diutius corde servituti adhærebamus ejus, qui ait: Ponam sedem meam ad aquilonem: quod est aperte dicere: Illis in cordibus requiescere desidero, quæ a luce veritatis et flamma divinæ charitatis aliena esse considero. Mare autem posuit ad dexteram partem templi, contra Orientem ad Meridiem. Et hoc in eodem atrio positum est ad Orientem.* Quod autem ait: *Ad dexteram partem templi,*

A hoc est quod repetit dicens *Ad Meridiem.* Ingressibus enim atrium ab Oriente, primo divertendum erat ad meridiem, ubi mare in ipso angulo stabat, sacerdotibus ad lavandum paratum; deinde progredientibus intro, occurrerant luteri ad lavandas hostias, ab utraque parte positi; intra hos erat basis ænea quinque cubitorum longitudinis; et quinque cubitorum latitudinis, et trium cubitorum altitudinis, in qua stans Salomon dedicavit templum; deinde ultra progredientibus occurrerat altare holocausti contra meridiem atrii; deinde porticus templi sive vestibulum, in quo erant columnæ æræ, circa ostium templi. Quod ergo mare posuit ad dexteram partem templi, significat nos per lavacrum baptismi ad regnum cœlestis, quod jure vocabulo dexteræ figuratur, debere pervenire. *Qui enim crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.* Nam ubi dextera simul et sinistra in bono accipiuntur, vel Judæam et gentilitatem, ut in expositione basium supra diximus; vel præsentem Ecclesiæ vitam et futuram, vel lætitiæ sanctorum et tristitiæ, vel aliquid hujusmodi; ubi vero absolute dextera in bono ponitur, æterna gaudia sæpius demonstrat. Quod vero contra orientem posuit mare, ad eandem prope significationem respicit, quod videlicet per lavacrum sacri fontis splendor nobis internæ claritatis aperitur. Quod ad meridianum latus atrii, significat fideles per acceptionem sancti Spiritus ad flagrantiam solere veræ charitatis accendi. Fervor etenim meridiani solis consuevit in Scripturis ardorem dilectionis, et illustrationem Spiritus sancti, per quem eadem dilectio diffunditur in cordibus electorum, significare.

CAPUT XXI.

Quod in regione Jordanis facta sint vasa domus Domini.

Omnia vasa... de aurichalco erant, etc. Aptè in regione Jordanis fusa sunt vasa domus Domini, in quo videlicet flumine Dominus noster baptizari dignatus est, tinctusque ejus undis aquarum nobis elementum in abluitionem peccatorum convertit, quia omne fide illum baptisma, quo Domino consecrantur, in exemplum celebratur baptismatis illius quo ipse aquas sanctificavit. Recte in regione Jordanis vasa domus Domini sunt facta. Neque enim aliter vasa electionis et misericordiæ fieri possumus, nisi ad baptismum illius quod illo in flumine subiit respicientes, et ipsi vitali flumine satagamus ablui. Notandum autem quod non tantum in regione Jordanis, sed et in campestri regione illius facta dicit eadem vasa; significans multiplicationem fidelium, quæ non solum in Judæa, sed et in omnium nationum erat latitudine futura, expleta prophetia quæ dicit: *Gauderunt campi, et omnia quæ in eis sunt* (Psal. xcv). Cui simile est hoc, quod idem Psalmista de sacramenti dominicæ Incarnationis arcano, a qua ad fidem venerunt, ait: *Ecces audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campis silvæ.* Audimus quippe in Ephrata, id est, in Bethloem sacramenta dominica, quia revelatum per prophetas de Virgine, quæ erat ex eadem civitate, de fructu veu-

tris ejus Christum in carne venturum. Invenimus ea in campis silvæ, quia revelata in latitudine gentium per orbem, ipsi cognovimus, ipsi vidimus, ipsi participes sumus facti. Fudit ergo rex vasa domus Domini in campestri regione Jordanis, quia Dominus baptismum salutis, de quo vasa misericordiæ faceret, per totam mundi latitudinem implevit. Argillosa autem terra, de qua factæ sunt formæ ad fundenda vasa domus Domini, quæ melius quam Scriptura sacra, de qua regulam bene vivendi accipimus, valet intelligi? Quasi enim argilla ignibus durata formam vasis Domini, quanta et qualia fieri debeant, exhibet, cum nobis Scriptura regulam justitiæ quam æquamur ostendit, sanctorumque nobis exempla, qui in igni tribulationum invincibiles perdurarunt, in omnibus sequenda præmonstrat. Si vasa in domo Domini electa ac pretiosa esse concupiscimus, sicut æs igni liquefactum argillæ formas ingreditur, quo vas possit aptum ministeriis cælestibus effici, ita et ipsi salubriter humiliati, et flamma sive divinæ charitatis, seu etiam humanæ adversitatis emolliti, viam patrum bonum operando intramus, ut ad præmia patrum bene currendo perveniamus. Neque enim semper nos regulis necesse est bonæ operationis aptari, sed completa operatione bona palma est speranda beatæ retributionis, quia nec semper vasa in formis argillæ tenebantur inclusa, verum ubi ad perfectionem pervenerant, fractis formarum claustris producebantur in lucem, et in templo Domini pro suis quæque locis disponebantur. Hoc autem dicimus, non quia opera sanctorum unquam sint interitura, sed quia ubi coronam justitiæ, quam bene operando meruerunt, acceperint, laboriosæ operationis cuncta jam cessent officia. Quis enim in illa vita pro fide Christi martyrium patitur, ubi, expulsis adversariis, omnes electi in præsentia Christi lætantur (Apoc. vii)? Quis ibi mortuum sepelet, ubi sola viventium terra est? Quis lugentem consoletur, ubi absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum? Quis ibi domum peregrino et hospiti aperiat, ubi omnes simul electi habitationem ex Deo habent, domum non manufactam, æternam in cælis? Quis mihi illic panem esurienti, potumve afferat sitienti, ubi Dominus pascet me, et nihil mihi deerit? Diruptis ergo formis vasorum quondam necessariis, vasa ipsa in domo Domini splendida jam refulgent, quia cessantibus in fine sæculi non solum persecutionibus, quas propter justitiam patiuntur, verum etiam laboriosis justitiæ operibus quibus sponte sua pro æterna beatitudine insudant electi, sola visione sui Conditoris præcepta immortalitatis claritate lætabuntur.

CAPUT XXII.

De altari utroque.

Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini, etc. Altare aureum corda significat perfectorum justorum, internæ claritatis et castitatis luce corusca, quorum sublimitati significandæ etiam locus convenit ejusdem altaris. Stabat enim ante ostium sancti sanctorum, ut in factura tabernaculi manifeste legi-

mus. In quo videlicet altari non hostiarum sanguis, neque libamina, sed thymiamata tantum incendebantur, quorum fumus ad superiora ascendens operiebat arcam, atque oraculum odore suavitatis implebat. In quo figuram exprimebat sanctorum, qui, dum, neglectis temporalium cupiditatibus, tota intentione cælestia quærent, velut intus in vicinia oraculi sunt positi, nec longe remoti sunt a velo, quo templum et sancta sanctorum dirimuntur. Qui corpore tantum terram incolunt, cæterum secundum interiorem hominem totam conversationem habent in cælis. Ascenditque ab hujusmodi altari fumus incensorum intra sancta sanctorum, ubi arca est recondita, cum orationes sanctorum flamma charitatis excitatæ, ad cælum usque perveniunt, ubi Christus est in **B** *dextera Dei sedens*. Non enim in hoc altari sanguis hostiarum, sed thymiamata tantum incendebantur, quia tales viri non habent opera carnis et sanguinis, quæ in ara sui cordis immolantes Domino mactant, sed solummodo lacrymarum et orationis ei vota, pro desiderio regni cælestis offerunt. Verum quia nemo repente fit summus, sed per oblationem carnalium voluptatum sollicita mente ad desiderium cælestis conscenditur, non prætermisit Scriptura in mystica domus Domini factura et illorum ponere figuram, qui carnales adhuc in se concupiscentias, quæ militant adversus animam, flamma superni laboris incendio laborant, quatenus his corde sive corpore suo exstirpatis, consequenter ad majora possint ascendere, ac Deo spiritualium thymiamata orationum et compunctionis offerre. Factum namque est aliud altare ad offerendas victimas, multo quidem majus, sed quantum magnitudine præstans, tantum situ loci et specie metalli inferius. Nam et de ære factum, et ante fores positum erat templi. In quo nimirum illi sunt figuratim expressi, qui tali devotione Domino deserviunt, ut *caro eorum adhuc concupiscat adversus Spiritum, et Spiritus adversus carnem* (Rom. vii), soleantque dicere: *Quia mente servimus legi Dei, carne autem legi peccati*. Qui cum incentiva carnis edomare, fluxa luxuriæ restringere, frequentibus jejuniis et orationibus, vigiliis et eleemosynis, cæterisque Spiritus fructibus ad tranquillitatem castimonie Deo digne accedere contendunt, quid nisi victimam illi suæ devotionis immolant, implentes illud Apostoli, quo *obsecrat nos per misericordiam Dei, ut exhibeamus corpora nostra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem* (Rom. xii)? Qui quoniam flagrant spiritualis fervore amoris, sed nondum triumpho eminent devictæ concupiscentiæ carnalis, altare holocausti ignem quidem de cælis sacrosanctum habet, sed speciem æris, et non auri, præterdit. Verum quia plures sunt in sancta Ecclesia carnales, quam spirituales, plures qui vitiorum illecebras refrenando cohibent, quam qui superato ac sopito vitiorum certamine de adepta virtutum securitate lætantur, merito altare holocausti majus esse multo, quam altare thymiamatis asserebatur. Scriptum namque de eo est in libro Paralipomenon: *Fecitque altare æncum xx cubitorum lon-*

gitudinis, et xx cubitorum latitudinis, et x cubitorum altitudinis (II Paul iv). Et quidem altare thymiatis Moyses fecit in eremo, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, et duos cubitos in altitudine. Quantæ autem magnitudinis hoc Salomon fecit, Scriptura non dicit, sed tantum quod altare aureum fecerit dicitur. Constat autem quia tantum facere non potuit, quantum fecit holocausti, quia si viginti cubitorum in longitudine factum esset, totam templi latitudinem impleret. Quanto igitur ulterius erat positum altare holocausti quam incensi, quantumque genere oblationis ac vilitate metalli ignobilius fuit, tantum quantitate mensuræ, et hostiarum frequentatione præstabat, quia nimirum plures sunt multo quibus dicatur: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, quam quos audire delectet: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus* (Math. xix). Nec tamen hujus mensura altaris ratione mystica caret et numero. Habet enim viginti cubitos longitudinis, et totidem cubitos latitudinis, et decem cubitos altitudinis, de quo quidem numero in expositione templi et vestibulo ejus diximus. Sed et nunc dicendum breviter quod altare holocausti electorum in Ecclesia typum tenet, qui suum corpus et animam Deo consecrare per ignem amoris illius quærunt; perseverantia horum in bona operatione per longitudinem altaris, amplitudo in charitate Dei et proximi per latitudinem, spes in expectatione divinæ visionis per altitudinem figuratur. Quod vero longitudo et latitudo altaris vicenorum erat cubitorum, magnam atque perfectionem designat ejusdem indefessæ longanimitatis ac sinceræ dilectionis, quæ per utriusque Testamenti nobis observantiam tribuitur. Quater enim quini vicenarium numerum complent. Quinque autem libri Moysaicæ legis quatuor evangelicæ sunt libertatis. Et cum ad intelligentiam atque custodiam legis spiritualem illustrante Evangelii gratia pervenimus, vicenarium profecto numerum perficimus. Fitque idem numerus vicenarius in longitudine et latitudine altaris, cum corda electorum, docente utroque Testamento, et adjuvante ipso uno utriusque Testamenti auctore, et perseverantiam boni operis etiam in persecutionibus servant, et hilaritatem dilectionis in eos qui persequuntur exhibent. Denario autem numero spes celestium præmiorum designari solet, Domino affirmante, cum eos qui in vinea magni patrisfamilias laborabant, denario remunerandos esse testatur (Math. xx). Et merito per hunc numerum merces æterna figuratur, in qua nostra natura, et in æternum divinæ visioni conjungitur, quia in ipso numero mystice divina simul et humana natura designatur, Deus quippe trinitas est. Homo autem septenario numero comprehenditur; quaternario videlicet propter corpus, quod ex quatuor elementis consistit; ternario vero propter triplicem interioris hominis differentiam quam Scriptura nobis sancta ostendit, cum diligere nos jubet Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute. Unde et in decalogo legis tria sunt mandata, quæ nos ad cultum divini

amoris excitant, septem quæ dilectionem commendant proximi. Qui ergo Decalogum in Dei et proximi amore custodiunt, jure mercedem hujus custodiæ in Dei simul et proximi visione percipiunt. Quique in hac vita et proximum quem vident, et Deum quem non vident, diligunt, hi in futura vita et Deum regem in decore suo, et proximum glorificatum ac decoratum videbunt. Et ideo altare quod in figura factum est electorum, ad significandam eorum vitam perpetuam, decem erat cubitos altum. Cum vero dictum esset quod fecit Salomon altare aureum, additum est continuo: *Et mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream*. Mensa autem aurea Scriptura est sacra spiritualis intelligentiæ claritate secunda; de qua Psalmista Domino: *Parasti* (inquit) *in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me* (Psal. xxi). Ne enim nos adversarii tribulantes ad errorem inflectant, mensam nobis Conditor noster scientiæ cælestis, per quam in fide veritatis confortemur, paravit. Panes namque propositionis sancti sunt doctores, quorum nobis opera, vel verba salutaria, ad exemplum vitæ proposita, semper in divinis paginis quisquis bene quærit invenit. Unde et apte iidem panes in Exodo duodecim fieri præcepti sunt, videlicet propter apostolos duodecim, per quorum ministerium et Novi Scriptura Testamenti condita est, et Instrumenti Veteris, donante Domino, revelata mysteria (Exod. xxv). Quo nimirum numero non tantum iidem apostoli, sed et omnes sunt designati qui prædicando verbum pabulum vitæ fidelibus ministrant, quia omnes utique ipsam doctrinæ formam, quam apostoli a Domino accepere, sequuntur. Legimus autem de his panibus in Exodo, per singula Sabbata eos mutari debere et novos pro veteribus in mensa Domini proponi, unius quoque mensuræ ac similis formæ semper eos parari præceptos. De quibus omnibus mysticus de interna refectione sensus, luce clarior refulget. Ablatis enim veteribus, novi restituuntur panes, cum, assumptis de hac vita aliquibus doctorum fidelium, alios loco eorum sancta ordinat Ecclesia. Et hoc non nisi de die Sabbati, quia quisquis bonum certamen certaverit, cursum consummaverit, fidem servaverit, tempore suæ resolutionis requiem beatæ perennitatis intrabit. Unius mensuræ, et non disparis, similes semper stabant panes, quia nimirum una eademque forma est veritatis et fidei, quam primo apostoli suis auditoribus ostendebant, ac deinde successores eorum, et omnes usque ad fidem sæculi pii doctores in ecclesiis Christi per orbem prædicare non desistunt.

CAPUT XXIII.

De mensis decem aureis.

Quod vero in verbis dierum legimus, *quis fecit Salomon mensas decem, et posuit eas in templo, quinque a dextris, et quinque a sinistris, phialas quoque aureas centum*, non tam ad panes propositionis, quam ad vasa Domini factas esse, credibile est; *phialas videlicet*, quas pariter factas Scriptura refert; *thymiateria, thuribula* et cætera quæ in sequentibus

leguntur. Nam quod paulo post in eodem verborum A volumine subintertur : *Fecitque omnia vasa domus Domini, et altare aeneum, et mensas, et super eas panes propositionis*, vel pluralem posuit pro singulari, more Scripturæ unitatissimo ; ut in Jesu Nave : *Filii autem Israel prævaricati sunt mandatum, et usurpaverunt de anathemate (Jos. vii)*, cum Achan solus, et non plures filii Israel hoc fecerint, vel certe quia panes propositionis solebant ante sabbatum coqui, ut in sabbato mox poni possent in mensam propositionis ; potuit fieri, ut panes noviter cocti, mox illis mensis imponerentur, ibidemque nocte illa servarentur oportet, donec primo mane ablatis veteribus, super mensam propositionis ponerentur calidi. Non autem hæ mensæ decem a figura unius mensæ propositionis discrepant. Nam sicut mensa duodecim panibus onusta unanimum totius Scripturæ concordiam, auctoritate apostolica munitam designat ; ita non immerito et mensæ decem aureæ divinæ legis, et prophetarum eloquia figurate denuntiant, quæ vel refectionem nobis verbi Dei, quasi panes propositionis offerunt, vel nobis exempla fidelium, quasi positorum in se vasorum, Domini claritatem et miracula proponunt. Recte autem bis quinæ sunt mensæ, non solum quia legislator quinque volumina scripsit, verum etiam quia tota Veteris Testamenti series quinquæ ætates sæculi complectitur. Geminaur autem numerus mensarum quinarius, et *quinque a dextris, et quinque a sinistris* ponuntur, cum post Incarnationem dominicam eodem Scriptura, sive utrique Dei populo, Judæo scilicet et gentili, committitur, sive evangelicis plena figuris ostenditur, quæ quondam Dei populo antiquo juxta litteram solum intelligenda esse putabatur. Cum enim legentes in sancta Scriptura, verbi gratia, Abel coronatum martyrio, Enoch translatus de mundo, Noë pereunte mundo mirabiliter salvatum, hospitem Loth exterminatis impiis sublimiter remuneratum, Abraham merito obedientiæ patrem cunctarum gentium constitutum, Joseph post venditionem merito castitatis et innocentie exemplum virtutis assumimus ; quid mensæ quinque aureæ, sive vasa Domini, seu panes propositionis adhuc in sinistris templi, nisi quia divinæ litteræ juxta historicum sensum januam nobis et recte vivendi, et æterna præmia a Domino speranda aperiunt ? At cum easdem altius intelligentes, vel dispensationem dominicæ Incarnationis, vel alia quælibet sanctæ Ecclesiæ sacramenta sonare videmus, quasi alias quinque mensas ad portanda vasa electionis, et alimoniam vitæ spiritualis in dextris templi invenimus, quia eadem ipsa verba sacræ historiæ novum omnino fulgur nobis sapientiæ cælestis, novos aperire sensus de veteribus cognoscimus ; in qua profecto figura et candelabra quina sunt facta in templo. Cum enim dixisset Scriptura regem Salomonem fecisse mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream, adjunxit subsequenter, et ait :

CAPUT XXXIV.

De decem candelabris.

Et candelabra aurea quinque, etc. Hæ enim mensæ ex typo sanctæ Scripturæ recte ponuntur, quia et justitiam esurientibus panem verbi ministrant, et vasa serunt ministerii cælestis, id est, justorum nobis actus in exemplum proponunt ; ita et aptissime per candelabra eadem divina eloquia figurantur, videlicet quia lucem sapientiæ errantibus proferunt. Hinc etenim Psalmista : *Lucerna (inquit) pedibus meis verbum tuum (Psal. cxviii)*, etc. Hinc etenim Salomon ait : *Quia mandatum lucerna est, et lex lux (Prov. vi)*. Quare autem *quinque a dextris, et quinque a sinistris*, sint posita candelabra, ex his quæ de mensis tractavimus, facillime patet. Cum vero dixisset : *Quinque a dextris, et quinque a sinistris*, convenienter additur : *Contra oraculum*. Oraculum namque ubi erat arca, ut sæpe dictum est, aditum designat patriæ cælestis, ubi Christus est in dextera Dei sedens, paternorum utique conscius secretorum. Vel candelabra templi aurea contra oraculum sunt posita, quia divina eloquia ad habitationem semper supernæ civitatis aspeçant, ut hujus agnitionem ac desiderium nostris cordibus infundant, et eos qui originem carnis e terra habent, ad appetendam promerendamque in cælestibus sedem perpetuæ mansionis accendant. Sunt autem qui hoc quod de candelabris dicitur, quinque ad dexteram, et quinque ad sinistram, ita petant intelligendum, quod quinque fuerint a dextris illius candelabri, quod fecit Moyses in deserto, et quinque a sinistris, utraque tamen ad meridianam plagam, in qua candelabrum, quod unum fecit Moyses, stare præceptum est. Quod eodem ordine de mensis decem intelligunt, quæ omnes quidem ad septentrionalem plagam fuerint posite, sed quinque ad dexteram Mosaicæ illius mensæ, et quinque ad lævam. Verum si consideres verba sacræ Scripturæ, quibus dicitur : *Et candelabra aurea quinque ad dexteram, et quinque ad sinistram contra oraculum*, patet, ni fallor, quod æque utraque per latera utrumque templi in longum sint posita. Nam si omnia candelabra ad australem latum templi in longum posita essent, non diceretur contra oraculum posita, sed potius contra Aquilonem, sive contra mensas, sive etiam in mensis ubi stabant ; quod dictum est in Exodo, de illo uno candelabro in tabernaculo testimonii, e regione mensæ, in parte australi (Exod. xxv) ; itemque in libro Numerorum : *Cum poneris septem lucernas contra eam partem, qua candelabrum lucere debuit (Num. viii)*. Ex utraque parte templi candelabra, ex utraque erant mensæ, quia divina Scriptura ad illustrationem ac refectionem utriusque Dei populi condita est, quæ nos in prosperis et adversis, tristibus ac lætis ventibus vel accidentibus reficere, ne deficiamus, et ne cæci remaneamus, illustrare consuevit. Vasa quoque misericordiæ sibi superposita, hoc est, scripta in se justorum opera, utrisque nobis, per quæ in actione justitiæ et ipsi confortemur, proponit. Si autem queris quid inter

candelabra et lucernas eorum typice distet, possumus recte intelligere lucernas esse viros sanctos, qui oleo sancti Spiritus infusi, et ipsi igni dilectionis ardent in corde, et proximis lucem scientiæ proferunt in lingua. Candelabra autem quæ has lucernas in sublime tollunt, ut longe lateque videri possint in Ecclesia, Scripturam esse sacram, quæ sanctorum nobis virtutes et doctrinam sua lectione demonstrat; cui videlicet interpretationi annuit sermo Domini, quo dicitur de Joanne: *Ille erat lucerna ardens et lucens* (Joan. v). Possumus etiam ita aptissime dicere, quia lucernæ sunt divina eloquia, juxta illud Psalmistæ, quod et supra posuimus: *Lucerna pedibus meis verbum tuum* (Psal. cxviii). Candelabra autem harum lucernarum sancti omnes, qui sua corda et corpora ferendis Domini mandatis, humili semper intentione supponunt. Quisquis enim in nullo propriam sequi curat voluntatem, verum in omnibus quæ Scriptura sancta dicit, attendit, ejusque se subjicere mandatis satagit; auscultare promissis, quasi candelabrum domus Dei aureum aureas ejus gestat lucernas, quia casta corporis sui membra castas mentis cogitationes ad faciendâ quæ Deus jubet, supponere contendit. Et hoc tam fixa intentione quam candelabrum, necesse est firmiter ad superna erectum, impositas sibi lucernas non solum absque ruina, sed etiam absque ulla status sui mutatione servare. Quod vero cum dixisset: *Et candelabra aurea quinque ad dexteram, et quinque ad sinistram contra oraculum ex auro puro*, addidit: *Et quasi lillii flores, et lucernas desuper aureas*, videtur juxta litteram, quia suprema pars candelabrorum in modum sit lillii repandi deformata, quod in candelabro tabernaculi factum esse legimus, cujus et stipes medius, et calami ex ipso procedentes cum scyphis et sphæruleis, lillia scribuntur habuisse perplurima. Flores autem lillii, sicut sæpe dictum, amantissimam semper virentis terræ viventium designant. De qua dicit beatus Petrus, *regeneratos nos a Domino in spem vivam in hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem conservatam in cælis*. Et bene *lillii flores aurei in candelabro sunt facti domus Domini*, quia divina Scriptura, spreto temporalibus gaudiis, ad appetenda nos bona patriæ cælestis provocare consuevit. Et quomodo *erectum in altitudine candelabrum lillii flores et lucernas habet aureas in capite*, ita omnes electi qui in eadem Scriptura sacra continentur, erecto ad superna sensu, cælestia bona a Domino quæsisse, et percipisse probantur. Diximus plenius de mensa et candelabro, et utroque altari, ac basi domus Domini, in libris quos de factura tabernaculi et habitu sacerdotali scripsimus. Si quis ergo juxta capacitatem nostri sensus ex patrum traditione progenitam de his scire desiderat, in illo opere requirat. Sequitur:

CAPUT XXV.

De cardinibus ostiorum, et perfectione operis domus Domini.

Et cardines ostiorum domus Domini, etc. Si ostia

A domus interioris sancti sanctorum angelicæ sunt misteria, quæ nobis de corpore egressis introitum vitam cælestis reserant, et ostia domus templi doctores sancti ac sacerdotes, qui instruendo, baptizando, dominici corporis et sanguinis mysteria communicando, prima nobis præsentis ecclesiæ lumina pudent, quid cardines utrorumque ostiorum, nisi sensus et corda eorundem sunt angelorum sive sanctorum, quibus immobiliter contemplationi ac dilectioni sui Conditoris adhærent, ut eo ministerium divinitus sibi delegatum, recte compleant, quod a voluntate illius, cui ministrant, nunquam oculos avertunt. Aperiuntur ergo et clauduntur ostia tempore congruo, sed nullo suum caritatem tempore deserunt, quia et angeli et homines sancti sive in hac vita fidei, sive in illa speciei fideles atque electos suscipiant, semper animum in radice internæ dilectionis fixum tenent. Unde bene idem cardines ex auro facti esse perhibentur, propter videlicet meritum propriæ claritatis.

Et perfecit omne opus, etc. Perfecit Salomon opus quod faciebat in domo Domini, cum Rex pacificus noster in die novissima omnes electos resurrectionis immortalitate glorificat. Alioquin quaudiu status hujus sæculi geritur, facit quidem opus domus Domini Salomon, sed nondum perfecit, quia corda electorum Dominus, ut bona operentur, inspirat et adjuvat; nullum tamen in hac vita duntaxat commorantem absque peccato esse tribuit, namque hoc donum futuræ vitæ beatitudini reservat. Perfecit vero omne opus templi sui, et hoc dedicationi aptum reddit, cum translatos de hac vita electos æternum perducit ad regnum. Quod bene significatur et in hoc, quod templum septem annis ædificatum est, octavo autem perfectum ac dedicatum est. Septem namque diebus omne hoc tempus volvitur. Octava est dies judicii et resurrectionis futuræ, de qua Psalmi sextus et undecimus attituti sunt; cui videlicet tempori convenit apte quod sequitur:

Et intulit quæ sacrificaverat pater ejus David, etc. Argentum namque ad nitorem eloquentiæ; aurum ad splendorem sapientiæ, vasa generaliter ad rationalem pertinent creaturam. Sanctificatque David pater Salomonis argentum, cum Deus pater eloquentes quosque gratia sancti Spiritus ad loquendum verbum Evangelii confortat; sanctificat aurum, cum naturali ingenio præditos suo replens Spiritu, ad consideranda in lege sua mirabilia illuminat; sanctificat et vasa, cum omnibus generaliter filiis Ecclesiæ ejusdem Spiritus gratiam largitus, ad amanda illos, et appetenda dona perpetuæ salutis inflammatur. Hoc autem argentum, hoc aurum, hæc sanctificata vasa Salomon infert in templum, cum Dominus noster peracto universali judicio omnes electos, et doctores videlicet, et cæterorum fidelium cœtum in gaudium regni cælestis introducit: reponitque vasa diversi generis argentea sive aurea in thesauris domus Domini, quando eos qui multitudine dulcedinis ejus frui meruerint, abscos-

dit in abdito vultus sui a conturbatione hominum. Et apte multi sunt thesauri, in quibus vasa electionis recondantur, sed una domus Domini in qua iidem sunt facti thesauri, quia et una est Ecclesia, in qua omnes continentur electi, quantumlibet meritis distent: et una est et non diversa patria illa cœlestis, quæ electis promittitur omnibus, quamvis, sicut stella a stella differt in claritate, ita et resurrectio mortuorum. Quod utrumque iudex ipse ac distributor præmiorum Dominus una sententia de-

A monstravit, cum ait: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Unam ergo domum Domini fecit Salomon, sed multos in ea thesauros ad recipienda vasa diversi generis, una tamen benedictione sanctificata paravit; quæ nimirum domus Patris non manufacta æterna est in cœlis, sed multæ in ea mansiones, *ad recipiendos omnes timentes se ac diligentes, quibus Dominus benedixit, pusillis cum majoribus.* Amen.

IN ESDRAM ET NEHEMIAM PROPHETAS

ALLEGORICA EXPOSITIO.

PRÆFATIO.

Eximius sacræ interpres ac doctor Scripturæ Hieronymus, cum libros ejusdem Scripturæ in epistola ad amicum breviter percurreret, et quæ in singulis continerentur, strictim contingeret; *Esdra*, inquit, et *Nehemias*, adjutor videlicet et consolator a Domino in uno volumine narrantur, et instaurant templum, muros extruunt civitatis, omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, et descriptio sacerdotum, Levitarum Israel, proselytorum, ac per singulas familias murum et turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in modulla. Quapropter, reve-

B rendissime antistes Acca, tuis diuenter obsecandam hortamentis, considerando eidem volumini operam dedi. Confidens vero adjutore et consolatore Domino ac Salvatore nostro Jesu Christo, quia donet nobis propitius, relecto cortice litteræ, altius aliud et sacratius in medulla sensus spiritualis invenire; quod videlicet ipsum Dominum, ac templum et civitatem ejus, quæ nos sumus, propheticis quidem figuris, sed manifesta ratione designet. In quo nimirum opere maximo nobis adjumento fuit præfatus Ecclesiæ magister Hieronymus in explanatione prophetarum, qui eadem quæ Esdras et Nehemias facta scribunt, ipsi sub figura Christi et Ecclesiæ fienda prædixerant.

LIBER PRIMUS.

Cunctis legentibus liquet domum sive templum Dei in Scripturis sanctis, et unumquemque electorum, et omnem simul Ecclesiam, hoc est universitatem justorum, solere appellari; pro eo quod in cordibus in se credentibus ac sperantibus, seque diligentibus, Deus inhabitare dignetur, juxta hoc quod ipse ait: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv). Unde et Apostolus: *Templum, inquit, Dei sanctum est, quod estis vos* (I Cor. iii). Et in Epistola ad Hebræos: *Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus, tanquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant; Christus vero tanquam filius in domo sua, quæ domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque in finem firmam retineamus* (Hebr. iii). In cujus figuram domus sive templi spiritualis, Salomon rex fecit templum Domino in Jerusalem; nam Salomon ipse, qui interpretatur pacificus, apte figuram tenuit ejus de quo canit propheta: *Multiplabitur ejus imperium, et pacis non erit finis* (Esa. ix). De quo et Apostolus Ecclesiæ de gentibus scribens: *Et veniens, inquit, evangelizavit pacem vobis qui longe fuistis, et pacem eis qui prope, quoniam per ipsum habemus accessum*

C *ambo in uno Spiritu ad Patrem* (Ephes. ii). Quod vero idem templum septem annis ædificavit, octavo autem consummavit ac dedicavit, significat quod toto tempore sæculi hujus, quod septem diebus circuit, Ecclesiam Dominus collectis ad ædificium cœlestis fidelibus construit. Porro in vita futura, apparense gloria resurrectionis, ad integrum perficit, atque in gaudium vitæ immortalis in æterna claritatis visione sustollit. Quia enim ipse octava die, hoc est post septimam Sabbati, resurrexit a mortuis, recte octonario numero tempus etiam nostræ resurrectionis exprimitur. Quod autem ævo sequente quedam templi ædificia præ nimia vetustate dissolvi cœperunt, sed eadem mox instantia regum ac sacerdotum, qui illis fuere temporibus, instaurata, et in pristinum suscitata sunt statum, significat quotidianos fidelium ac levissimos erratus, de quibus Salomon: *Septies, inquit, cadit justus, et resurgit* (Prov. xxiv); qui quotidiana æque ipsorum solertia, donante Domino, per exempla vel exhortamenta præcedentium justorum, quasi per regum ac sacerdotum Dei corriguntur industriam; reges namque ac sacerdotes merito omnes in Ecclesia perfecti vocantur, cum sint membra regis ac sacerdotis summi. cum